

XX GLOBAL SCIENCE

AND INNOVATIONS 2023: CENTRAL ASIA

INTERNATIONAL SCIENTIFIC PRACTICAL JOURNAL

Astana, Kazakhstan

**ОБЪЕДИНЕНИЕ ЮРИДИЧЕСКИХ ЛИЦ
В ФОРМЕ АССОЦИАЦИИ
«ОБЩЕНАЦИОНАЛЬНОЕ ДВИЖЕНИЕ «БОБЕК»
КОНГРЕСС УЧЕНЫХ КАЗАХСТАНА**

ISSN 2664-2271

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
eLIBRARY.RU

РИНЦ

**«ГЛОБАЛЬНАЯ НАУКА И ИННОВАЦИЯ 2023:
ЦЕНТРАЛЬНАЯ АЗИЯ»**

**№ 2(20). СЕНТЯБРЬ 2023
СЕРИЯ « ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ»
Журнал основан в 2018 г.**

VI ТОМ

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:
Е. Абиев, PhD (Казахстан)
Ж.Малибек, профессор (Казахстан)
Ж.Н.Калиев к.п.н. (Казахстан)
Лю Дэмин (Китай),
Е.Л. Стычева, Т.Г. Борисов (Россия)
Чембарисов Э.И. д.г.н., профессор (Узбекистан)
Салимова Б.Д. к.т.н., доцент (Узбекистан)
Худайкулов Р.М. PhD, доцент (Узбекистан)
Заместители главного редактора: Е. Ешим (Казахстан)

**CONSOLIDATION OF LEGAL ENTITIES IN THE FORM OF
AN ASSOCIATION «NATIONAL MOVEMENT «BOBEK»
CONGRESS OF SCIENTISTS OF KAZAKHSTAN**

ISSN 2664-2271

BOBEK

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
eLIBRARY.RU

РИНЦ

**«GLOBAL SCIENCE AND INNOVATIONS 2023:
CENTRAL ASIA»**

No. 2(20). SEPTEMBER 2023
SERIES «PEDAGOGICAL SCIENCES»
The journal was founded in 2018.

VI VOLUME

CHIEF EDITOR:

E. Abiev, PhD (Kazakhstan)

J. Malibek, professor (Kazakhstan)

Zh.N. Kaliev, candidate of pedagogical sciences (Kazakhstan)

Liu Deming (China),

E.L. Stycheva, T.G. Borisov (Russia)

Chembarisov E.I. Doctor of Geographical Sciences, Professor (Uzbekistan)

Salimova B.D. Ph.D., associate professor (Uzbekistan)

Khudaykulov R.M. PhD, associate professor (Uzbekistan)

Deputy chief editors: Y. Yeshim (Kazakhstan)

ASTANA – 2023

**Consolidation of legal entities in the form of an
association «National Movement «Bobek», 2023**

ӘОЖ 372.8

БІЛІМ БЕРУ ПРОЦЕСІНДЕ ЭЛЕКТРОНДЫҚ БІЛІМ БЕРУ РЕСУРСЫН ПАЙДАЛАҢУ

Тухметова Гулнур Ардаковна

2 курс магистранты, С.Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университеті,
 Сакенова Римма Ерболатқызы, философия докторы (PhD), қауымдастырылған профессор
 Ғылыми жетекші: ф.-м.ғ.д, профессор Квеглис Людмила Иосифовна
 Өскемен, Қазақстан

***Аннотация:** Білім беру саласындағы электрондық ресурстардың маңыздылығы туралы көптеген мақалалар жарияланды. Олар білім беру процесінің ажырамас бөлігі болып табылады, көп жағдайда олар білім деңгейі мен сапасын арттырудың көмекші құралы ғана емес, сонымен қатар оқушыға оқу кезеңінен тыс теориялық білімдерін дербес арттыруға мүмкіндік береді. Электрондық білім беру ресурстарының жеке басқару навигациялық жүйесі бар және оларды кез келген уақытта қосу және түзету мүмкіндігі олардың заманауи білім беру процесіндегі артықшылықтарының бірі болып табылады.*

***Тірек сөздер:** Оқушы, жаратылыстану ғылымдары, электрондық білім беру ресурстары.*

Бүгінгі таңда әлемде цифрлық дәуірде серпіліс бар: планшеттер, iPad, ұялы телефондар, ақылды сағаттар, виртуалды шындық көзілдірігі қазіргі студенттердің күнделікті өміріне берік енген. Біздің цифрлық өміріміз қарқынды дамып келеді. Бұл білім беру саласын да айналып өткен жоқ. Функционалдық сауаттылықты қалыптастыру қазіргі білім берудегі басымдық болып табылады және білім беру сапасын бағалауға бағытталған халықаралық зерттеулерде көшбасшылық позицияларға қол жеткізуді білдіреді. Функционалдық сауаттылық-бұл білім сапасы деңгейінің және мемлекеттің беделінің көрінісі ғана емес, ең бастысы, бұл біздің заманымыздағы студенттің табысқа жету шарттарының бірі [1].

Жарияланған әдебиеттерде сыныпта функционалдық сауаттылықты қалай қалыптастыру керектігі туралы белгілі бір пән бойынша нақты, жақсы әзірленген әдістемелік ұсыныстар жеткіліксіз және функционалдық сауаттылықтың көптеген анықтамалары бар. Әдістемелік терминдер мен ұғымдардың жаңа сөздігінде функционалдық сауаттылық - бұл "адамның сыртқы ортамен өзара әрекеттесу, оған бейімделу және оған мүмкіндігінше тез қызмет ету қабілеті" [2].

Бұл адамның әлеуметтік қатынастар жүйесінде қалыпты жұмыс істеуін қамтамасыз ететін белгілі бір мәдени ортада адам өмірін жүзеге асыру үшін ең аз қажет деп саналатын білім, білік және дағдылар деңгейі. Бұл жұмыста функционалдық сауаттылықтың барлық салаларының ішінде біз тек жаратылыстану пәндерін қарастырамыз, өйткені осы бағыттағы пәндер олардың дамуына ең жақсы мүмкіндіктер береді. Жаратылыстану ғылымдары бағытындағы функционалдық сауаттылық жаратылыстану ғылымдары мен технологияларға қатысты мәселелерді дәлелді талқылау үшін келесі құзыреттерді талап етеді: құбылыстарды ғылыми түсіндіру, табиғи зерттеулердің негізгі ерекшеліктерін түсіну, деректерді түсіндіру және ғылыми дәлелдерді пайдалану, өз бетінше қорытынды жасау [3].

Көтерілген сұрақтар заманауи немесе тарихи болуы мүмкін, бірақ кез келген жағдайда студент оларды ғылыми тұрғыдан түсінуі керек. Ақпарат көздерін талдау қазіргі уақытта функционалдық сауаттылықты мақсатты түрде қалыптастырудың нақты әдістемесі жоқ екенін көрсетті, бірақ бұл бұл мәселенің шешімі барлық деңгейде ізделетінін көрсетеді. Оқу процесінде бұл мәселені шешудің бір жолы ретінде мониторинг нәтижелерін ескере отырып, функционалдық сауаттылықты қалыптастыруға арналған тапсырмалар мен оқу-

әдістемелік материалдарды пайдалану білім алушыға бағытталған жеке жұмыс өз үлесін қосатыны анық. Осы уақытта таптырмас көмек-арнайы әзірленген электрондық ресурстарды пайдалану. Мысалы, оқушылар қағаздағы тапсырмалар мен практикалық жұмыстар түрінде берілген мәтінді әрдайым түсіне бермейді. Мұның жалғыз себебі-компьютерлер, ұялы телефондар және бейне ойындар әлемінде өскен заманауи студенттер анимациялық әсермен ақпаратты электронды түрде тез алуға дағдыланған.

Сондықтан электрондық білім беру ресурстарын әзірлеу кезінде дайындалуы қажет жобаның деңгейін нақты көрсету қажет, осыған байланысты білім алушыларға алдын ала талдау жүргізу, оқытуды талдау және электрондық мазмұнға қойылатын талаптарды ескеру қажет. Электрондық ресурстарға қойылатын талаптар "қалай, қайда, не арқылы" іске асыру қағидаттарына негізделген [4].

Ақпараттық-коммуникациялық қосымшалар мен бағдарламалардың қарқынды дамуы, жаңа құрылғылар мен жабдықтардың пайда болуы электрондық білім беру ресурстарына және олардың дизайнына жаңартылған, ерекше талаптар қоюға ықпал етеді. Кез-келген саладағы инновациялар сияқты, білім беру процесінде электрондық ресурстарды пайдалану кемшіліктерсіз болмайды. Бірақ олардың артықшылықтары да жеткілікті. Олар саралануы керек және білім берудің тиімділігін қамтамасыз ететін маңызды білім беру ресурсының түрін дұрыс таңдауға бағытталуы керек.

Қысқаша айтқанда, функционалдық сауаттылық-бұл стандартты емес жағдайларда тиімді әрекет ету қабілеті. Бұл күнделікті мәселелерді шешу, өз өміріңізді сауатты құру және жоспарлау қабілеті деп айтуға болады. Бұл жағдайда функционалдық сауаттылықты дамытудағы көмекші құралдардың бірі қосымша электрондық ресурстарды пайдалану болып табылады. Электрондық білім беру ресурстарында басқарудың өзіндік навигациялық жүйесі бар, оны кез-келген уақытта қосу және түзету мүмкіндігі қазіргі білім беру процесінде оның артықшылықтарының бірі болып табылады. Олар білім беру процесінің ажырамас бөлігі болып табылады, көп жағдайда олар білім деңгейі мен сапасын арттырудағы көмекші ғана емес, сонымен қатар оқушыға мектептен тыс теориялық білімдерін дербес арттыруға мүмкіндік беретін заманауи құрал болып табылады.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру. Әдістемелік құрал. - Астана: Ю. Алтынсарин атындағы ұлттық білім академиясы, 2013. - 66 б.
2. Асимов Е. г., Щукин а.Н. // әдістемелік терминдер мен ұғымдардың Жаңа сөздігі (тілдерді оқыту теориясы мен практикасы). М.: Икар, 2009. — 448 б.
3. Алексашина И. Ю. // Оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру және бағалау. Санкт-Петербург: КАРО, 2019. — 160 Б.
4. Абершек М., Кернежа М. Бастауыш сынып оқушыларының цифрлық оқу ортасындағы функционалдық сауаттылығы қалай оқыту керек // DIVAI 2022 - Қолданбалы информатикадағы қашықтықтан оқыту бойынша 14-ші Халықаралық ғылыми конференция // ISBN 978-80-7676-410-1, ISSN 2464-7470.

ҚАЗАҚ ТІЛІН МУЛЬТИМЕДИА ТЕХНОЛОГИЯСЫ БОЙЫНША ОҚЫТУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Ф. Ғ. К., **Абильмажинова Балдырған Жоламановна**
 Абай Мырзахметов атындағы Көкшетау университеті,
 Көкшетау, Қазақстан
 Т. Ғ. К., **Колумбаева Зауреш Ермековна**
 «Тұран-Астана» университеті,
 Астана, Қазақстан

Аннотация. Бұл мақалада қазақ тілін мультимедиа технологиясы арқылы оқытудың педагогикалық негіздері бойынша оқытудың әдіснамалық теориясының тұжырымдары қарастырылған. Қазақ тілін оқытуда мультимедиа технологияларды пайдаланудың теориялық және практикалық аспектілерінің ерекшелігі анықталып талданады. Тіл үйренушілерге қазақ тілінен тиянақты білім беруде сүйенетін жалпы дидактикалық ұстанымдар аспектілерінің бірнеше түрлері анықталады.

Қазақ тілін оқыту үдерісінде жаңашыл әдіс-тәсілдер, машық – дағдыларды игеру үдерісі етіп ұйымдастыруда мұндай принциптердің маңызы зор. Себебі тіл үйренушінің қазақша ойлауы мен шебер сөйлеу тілін қалыптастыру мен дамытуға негізделген оқыту үдерісі тіл үйренушіге тек оқу процесінде ғана емес, өмір сүру белсенділігі мен таным әлеуетінің дамуына жайлы жағдайлар жасауға негіз болатыны анықталды. Тілді оқыту әдістемелерінің сапасын арттыру, тілді меңгертуге арналған оқулықтарды жақсарту, жаңа технологияларды тиімді қолдану мақаланың негізгі мақсаты болып табылады.

Кілт сөздер: мультимедиа, дидактика, стандарт, технологиясы, жүйе, әдіс-тәсілдер, машық-дағды, аспектілер, педагогика, ұстанымдар, көрнекілік.

Қазақ тілін оқыту әдістемесіне тікелей байланысты ғылым - педагогика ғылымы. Кез келген ғылым саласы басқа ғылымдардың тұжырымдарына сүйенбей ешқашанда табысты дами алмайды. Соған орай, қазақ тілін оқыту әдістемесі педагогика ғылымының басты заңдылықтарына, нәтижелеріне, тұжырымдарына және бай тәжірибелеріне сүйенеді. Қазақ тілін оқыту үрдісінің әдістемелік ұстанымдары педагогика ғылымының оқу-тәрбие беру теорияларына және дидактика бағыттарына негізделеді. Әрбір оқытушы қазақ тілін оқыту үрдісінде дидактиканың басты қағидалары мен ұстанымдарын басшылыққа алып отырады. Дидактикалық ұстанымдар оқыту үрдісіне бағыт береді. Оқу материалының барлық түрлерін жеңіл қабылдануға мүмкіндік береді. Педагогикалық үрдістің жақсаруына жағдай жасап отырады. Аталған ұстанымдарды басшылыққа ала отырып, оқытушы оқыту үрдісін жүйелейді. Оларды бір қалыпқа түсіре отырып жаңартады. Соның нәтижесінде тіл үйренушілердің тілдік материалын оңай меңгеріп, оның игеру жолдарын жеңілдетеді.

Дидактикалық ұстанымдардың бірінші болып алғышарттарын қалыптастырған педагог-ғалым Я.А.Коменский ХҮІІ ғасырда жазылған өзінің «Ұлы дидактика» атты еңбегінде оқыту әдісінің жүйелілік, көрнекілік, белсенділік және т.б. ұстанымдарын ұсынған болатын [1]. Кейін орыс педагогикасының негізін қалаушы Н.Д.Ушинский дидактикалық ұстанымдары талдады [2].

Қазақ педагогика ғылымына өз үлестерін қосқан педагог-ғалымдардың да ғылыми еңбектерін айтып өтуге болады.

Мәселен, педагог-ағартушы Ы.Алтынсарин жас ұрпақты еңбекке, ойшылдыққа, өзін-өзі тәрбиелеуге арналған тұжырымдарын айтуға болады. Сонымен қатар, адамгершілікке баулу, педагогикалық әдеп, мұғалімнің жеке басының тәлімі тәрізді мәселелерді көтерді [3]. Ғалым А.Байтұрсынұлы «Оқу құралы» атты еңбегінде балаларды жеңілден ауырға, оңайдан қиынға қарай үйрету әдістемесіне көңіл бөлді. Сонымен қатар, оқу материалын олардың жас ерекшеліктеріне қарай дүниені қабылдау, түсінігіне лайықты таңдау қажеттігін, оның танымдық ұғымына сай болу

зандылығы жөнінде тоқталып өткен. [4]. Педагог М.Жұмабаев «Педагогика» атты оқулығында педагогиканың негізгі бөлімдерінен тұратын педагогика тарихы, жалпы педагогика, дидактика деп аталатын тақырыптарды қамтыды [5].

Қазақ тілін мультимедиа технологиясы арқылы оқыту үрдісінде педагогика ғылымының оқу әрекетін ұйымдастыруда басшылыққа алатын негізгі қағидаларына сүйенеміз. Тіл үйренуші тұлғаларға қазақ тілінен сапалы білім беруде оған сүйенетін жалпы дидактикалық ұстанымдар қатарын ұсынамыз:

- дамыта отырып оқыту ұстанымы. Оқытудың алғашқы дамытушылық идеясын психолог Л.С.Выготский ұсынған болатын. Мұндай ұстаным бойынша білім мазмұны міндетті түрде күрделі болуы қажет. Тіл үйренуші жаңа білімді меңгеруде оқытушының көмегіне сүйене отырып, алған білімін белсенді тұрғыдан дамытуға әрекет жасайды.

- тәрбиелей отырып оқыту ұстанымы. Аталған ұстанымның басты мақсаты – тек білім беріп қана қоймай, алған білім негізінде тіл үйренушілерді еңбекке, адамгершілікке, дұрыс әрі мәдениетті қарым-қатынас жасауға тәрбиелеу болып табылады. Себебі, оқыту және тәрбие тұтастылығы қазақ тілін оқытуда маңызды рөл атқарады. Өйткені, тіл үйренушілер қазақ тілі сабағында берілетін мәтіндер арқылы тілді ғана үйреніп қоймайды, сонымен қатар, қазақ халқының әдебиетімен, мәдениетімен, әдет-ғұрпымен, тарихымен, өмір салтымен танысады.

- оқытудың түсініктілік ұстанымы. Қазақ тілі пәнінің білім мазмұны тіл үйренушілердің тез қабылдау қажеттігіне қарай оңай, әрі түсінікті болуы қажет. Сондықтан, қазақ тілі пәнінің оқу бағдарламалары осы ұстанымды басшылыққа алады. Тілді саналы түрде қабылдап түсінген тұлға сол тілде еркін коммуникативтік қарым-қатынас жасай алады, кез келген ситуациялық жағдайдан еркін шыға алады.

- оқытудың бірізділік пен жүйелілік ұстанымы. Оқытылатын пәннің оқу материалдары бірізділік ұстанымға сүйенеді. Соған орай, оқытылатын материалдар белгілі бір жүйеге негізделуі қажет. Кез келген тілдік тақырып бір-бірімен байланысты болса, онда тіл үйренушілерге берілетін білім де сапалы әрі жинақты болады.

- оқытудың көрнекілік ұстанымы. Тіл үйренушілерге қазақ тілін меңгерудегі қолданылатын көрнекіліктердің маңыздылығы туралы Я.А.Коменский мен Н.Д.Ушинскийлер де өздерінің көзқарастарын білдірген болатын. Я.А.Коменский «Алтын ереже» атты еңбегінде «Көрінетіннің бәрін көзге, естілетіннің бәрін құлаққа, сезілетіннің бәрін қолға беру керек» - деген. Н.Д.Ушинский: «Көрнекілік заттар баланың нақты қабылдайтын психологиялық ерекшелігіне сәйкес келуі қажет. Себебі олар нақты формамен, дыбыспен, бояумен, түсінікпен ойлайды» - деп тұжырымдаған болатын.

Қазақ тілін мультимедиа технологиясы арқылы білім беру үрдісінде оқытудың көрнекілік ұстанымының атқаратын қызметі ерекше. Мұнда көру, есту, ойлау әрекетінің бірнеше түрін сезіну тіл үйренушілердің есінде тілдік ақпараттың ұзақ сақталуына әсер етеді.

- оқыту теориясын тәжірибемен ұштастыру ұстанымы. Қазақ тілінен берілетін теориялық білімнің адам, қоғам өмірмен ұштастырылуы туралы А.Байтұрсынов, Ы.Алтынсариндер өткен ғасырларда айтып кеткен болатын. Мұндай ұстаным негізінде қазақ тілінен меңгерілетін білім мазмұны өмір тәжірибелерімен ұштастырылса, тіл үйренушілердің сол білімді ауызша, әрі жазбаша мақсатта қолданып, коммуникативтік қарым-қатынас арқылы диалог, полилогтарға еркін қатыса алады.

- студенттердің психикалық ерекшеліктерін ескеру ұстанымы. Тіл үйренушілерге қазақ тілін меңгеруде тұлғалардың психикалық қасиеттерін, оқуға деген талпынысы да ескеріледі. Тіл үйренуші тұлғалардың әрбіреуінің өзіндік көзқарасы, ақыл-ойы болады. Біреуінің білімді қабылдауы белсенді болса, ал екіншісінің қабылдауы баяу болады. Ал, кейбіреулерінің есте ұзақ сақтау қабілеті қасиетімен де ерекшеленеді. Сондықтан, оқытушы әрбір тіл үйренушіге жеке, дара тұрғыдан тапсырмаларды олардың меңгеру деңгейлеріне жүйелеп береді.

Соңғы жылдары педагог-ғалымдардың ғалымдар ұсынған дидактикалық ұстанымдардың бірнеше түрлері бар. Уақыт қатып қалған тұрақтылық емес екені белгілі. Соңғы жылдары дидактикалық ұстанымдардың өзгеріп, басқаша бағытта дамуы заңдылық.

Соған орай, ғалым Н. Ж. Құрманованың «Қазақ тілін оқытудың әдіснамалық негіздері» монографиясында көптеген мәселелер туралы сөз болғаны байқалады [6; 99-102].

Б. З. Вульф пен В. Д. Ивановтардың пікірінше тәрбиелеп оқыту принциптерінің болуы қажет екенін айтады. Мұнан басқа ғалымдар басқа фактілерге сүйене отырып, басқа да принциптердің түрлерін атап көрсетеді. Олар: «Тіл үйренушілердің жеке бөлінуінің айырмашылығы, білімді, іскерлікті, дағдыларды игеру негізділігі; оқытудағы ұжымдық қағидасы, оқытуға жетекшілік ету; оқытудың жоспарлылығы мен жүйелілігі» [7; 112-114].

Н.Е.Ревская оқытудың жалпы принциптерін анықтауда біраз ғалымдар әртүрлі пікірлерді ұсынатындығын айтты. Мұндай оқыту әрекеттері үнемі даму, өзгеру және жетілу бағытында болады деген. Мұндай тұжырымдарды белгілі бір заңдылыққа бекітіп қою мүмкін емес, өйткені уақыт өткен сайын қоғам да, өмір сүретін тұлғалар да, олардың санасы да өзгеріп отырады, соған орай, оқыту үрдістерінің өзгеріп отыратыны да көрсетілген.

Н.Е.Ревскаяның тұжырымдауынша, «оқыту қағидалары тәрбиенің мақсатымен анықталады. Қоғамның оқытуға қоятын және жаңа талаптарын айқындайтын жаңа қағидалар пайда болады» [8; 233].

Десек те тарихи дамудың әр кезеңінде оқыту негізіне берік орнаған, дидактиканың басты да басым қағидалары бар. Дидактикалық қағидалар өздерінің әртүрлі құбылысына қарамастан, бір мақсатты ғана көздейді. Олар оқыту әрекетінің тиімді жұмыс істеуі үшін жаңа жолдарды табу және жетілдіру болып табылады деген болатын.

Л.В.Занков та дәстүрлі дидактикалық қағидалармен бірге өзінің қағидаларын ұсынған болатын. Ғалымның қағидасы дәстүрлі дидактикалық қағидалардан өзгешеленді. «Біздің жүйенің қағидалары жетекші ойдан туындап отырады, олар тіл үйренушілердің жалпы дамуына арналған оқытуда жоғары тиімді жетістіктерге жетуге бағытталады», - дейді ғалым [9; 113].

Ғалым тәжірибе жасау арқылы келесі қорытындыларын ұсынады: теориялық білімді игеру барысында негізгі рөлді қиындықтың жоғары сатысында оқыту қағидасы атқарады. Дидактикада «қиындық» ұғымы түрліше қаралатынын, алайда көп жағдайда, «қиындықтарды жеңу» арқылы түсіндіруге болатынын ғалым ерекше атап көрсетеді.

Л.В.Занков мұндай қағиданың төңірегінде «тіл үйренуші күшінің қуаты» болатынын айтады. «Қиындықтың жоғары деңгейінде оқыту оқу жадығатын қабылдау кезінде тіл үйренушінің психикалық іс-әрекетінде түрлі өзіндік әрекеттер тудырып отырады. Осының мәні белгілі ақпараттарды игеру тіл үйренушінің жетістігі ретінде саналып, сол арқылы олардың таным ағымында қалыптасуына әкеледі. Осылай күрделі құрылысы бар білім жүйесі пайда болады», - деп ғалым өзінің ойын тұжырымдайды [9; 115].

Тілді үйренуші тұлғаларға қатысты жеңіл қабылданатын оқу материалы тіл үйренушілердің ой жұмысының жалқаулығын тудырады. Десек те меңгерілетін оқу материалын қиындату мәселесі қарастырылмайды. Тек тіл үйренуші тұлғалардың жас ерекшеліктеріне сай келуі қажет. Сонымен қатар, оқытушы тарапынан ұсынылатын оқу материалдары тіл үйренушілердің қабылдау үрдісі жеңіл қабылдап алатындай оның қиындық дәрежесіне сай реттеп отыруы қажет. Мұндай үрдіс реттелмеген жағдайда, берілген қағида теріс нәтиже береді.

Келесі қағида, теориялық білімнің жетекші рөлін бекітуші қағида деп аталады. Мұндай қағида ешбір жағдайда да икемдік дағдыларды қалыптастыруға басшылық етпейді және қабылдамайды. Оның мақсаты оқытудың бастауыш кезеңінде белгілі бір тәжірибелік икемдік дағдыларда олардың теориялық жағын елемуге болмайды.

«Формирование навыков происходит на основе общего развития, на базе возможно более глубокого осмысления соответствующих понятий, отношений, зависимостей» [9; 116].

Ғалым ұсынатын соңғы үшінші қағида ол үйренудің тез қарқындылығы. Аталған қағида ауқымды көлемдегі білімді меңгеруге талпыныс жасамайды дегенді білдірмейді. Яғни, жаңа материалды көпқырлы аспекті ретінде немесе бірізді қабылдау деген ұғыммен үйлеспейді. Мұндай ұсынылған қағида сапалық жағымен маңызды болып саналады. «Үйренудің тез қарқындылығы игерілетін білімнің түрлі қырын ашуға, оларды тереңдетуге және байланыстыруға мүмкіндік береді» - деген болатын [9; 117].

Ғалым төртінші қағиданы тіл үйренушілердің білім әрекетін тану қағидасы деп атаған болатын. Ғалым бұл қағиданың дидактикадағы білімді меңгерудің саналылық қағидасымен жақын болады деп пайымдаған болатын. Бірақ ғалым олардың өзіндік ерекшеліктерін де бірден көрсеткен болатын. Оның басты өзгешеліктері оның таным мінезі мен объектісінде. Оқу материалын меңгеруде тіл үйренушінің қажетті ақпаратты тануы, түсінуі қажет. Сонымен қатар, оған ұқсас ақпаратпен салыстыра білуі қажет. Осы қағида бойынша құрылған және оған ұқсас, бірақ меңгерілетін оқу материалына еш қатысы жоқ мәліметтерден ажырата білуі қажет. Тек тіл үйренушіге керекті ақпаратты қабылдап және түсініп, соның негізінде қажетті қорытынды шығарған жағдайда ғана іске асырылады: «Дағдылар мен білімді иелену әрекеті белгілі жағдайда танымның объектісіне айналады» [9; 118].

Л.В.Занковтың тұжырымдауы негізінде жоғарыда көрсетілген бірнеше қағидалар қатары бір-бірімен тығыз байланыста ғана жүзеге асырады. Олардың әрқайсысының өзіне тән қызметі, міндеті бар, бірақ мақсаттары біреу. Ол – оқыту үрдістерін тиімді ұйымдастыру болып табылады.

Қорытынды

Жоғарыда айтылғандардан келесі тұжырымдарды шығаруға болады: жалпы дидактикалық ұстанымдар ғалымдар арасында өзара тартыс тудырып отырады. Уақыт өте келе олардың барлығы өзгеріп отыратыны белгілі. Оның үнемі толығып отыратындықтан, тұрақты жүйесі болмайды. Ғалымдардың көбі оқыту әрекетінің жаңа, тың жаңалықтарын аша отырып, дидактиканың жаңа ұстанымдарын ұсынады.

Тіл үйренушілерге қазақ тілінен білім беруде осы келтірілген дидактикалық ұстанымдар оқу үдерісінің дұрыс бағытта жүргізілуін қамтамасыз ететіндігіне сенімдіміз. Тілді үйренем деген тұлға, алдымен, сол тілдің әдебиеті мен мәдениетінен хабардар болуы қажет. Мұны түсіне білген адамның тілді игерудегі ішкі ұмтылысы мен қызығушылығы артып, қазақ тілін меңгеруде сапалы нәтижеге жететіндігінде күмәніміз жоқ.

ПАЙДАЛАНҒАН ДЕРЕКТЕР ТІЗІМІ:

1. Коменский, Я. А. Ұлы дидактика. Аударған Ә.Қоңыратбаев. – Алматы, 1991. -100 б.
2. Ушинский, К. Д. Собрание сочинений. Т. 10. - М.: Учпедгиз.1950. – 121 с.
3. Алтынсарин, Ы. Шығармаларының толық жинағы. 1т – Алматы: Жазушы, 1988.-207 б.
4. Байтұрсынов, А. Тіл тағылымы. – Алматы: Ана тілі, 1992. – 446 б.
5. Жұмабаев, М. Педагогика. - Алматы. 1992.
6. Құрманова, Н. Ж. Қазақ тілін оқытудың әдіснамалық негіздері: Монография, -Астана: Тіл комитеті, Ш.Шаяхметов атындағы Тілдерді
7. Вульф, Б. З., Иванов, В. Д. Основы педагогики. –М.:УРАО, 2000. -616 с.
8. Ревская, Н. Е. Психология и педагогика. –Санкт-Петербург: Альфа, 2001. - 304с.
9. Занков, Л. В. Избранные педагогические труды. –М.: Педагогика, 1990. -424 с.

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ТІЛІН ДАМУДЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Адамова Манара Елекеновна

ҚР Оқу-ағарту министрлігінің «Баланы ерте дамыту институты» РММ-ның директоры,
 педагогика-психология ғылымдарының магистрі.

Жиенбаева Сайраш Нағашыбаевна

«Л.Н.Гумилев атындағы Евразиялық Ұлттық университет» КеАҚ,
 педагогика ғылымдарының докторы, профессор

Сағалиева Жанар Каукербекевна

ҚР Оқу-ағарту министрлігінің «Баланы ерте дамыту институты» РММ, орталық басшысы,
 педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент
 Астана, Қазақстан

2023-2025 жылдарға арналған АР19677736 «Мектеп жасына дейінгі балалардың тілін дамытудың ғылыми-педагогикалық негіздері» ғылыми және (немесе) ғылыми-техникалық гранттық қаржыландыру жобасы негізінде

Аннотация: Мақалада елімізде мектепке дейінгі тәрбие мен білім беру саласы жаңартылғаны (қызмет сапасының жақсарғаны, саланы дамыту бағыттарын реттейтін нормативтік құқықтық актілерге өзгерістер енгізілгені) баяндалған, сондай-ақ балаларды жан-жақты дамытуда оның тілін дамытудың өзекті мәселелері талқыланып, шешілу жолдары нақтыланады.

Тірек сөздер: Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту, нормативтік құқықтық актілер, сапа, балалардың тілін дамыту.

Елімізде мектепке дейінгі тәрбие мен білім беру саласы жаңартылып, қызмет сапасының жақсарғаны, саланы дамыту бағыттарын реттейтін нормативтік құқықтық актілерге енген өзгерістер - халықтың әртүрлі әлеуметтік топтарынан шыққан балаларға сапалы білім мен тәрбие беріп, жан-жақты дамытуда оның тілін дамыту мәселелері бүгінгі күні өткір тұр.

Қазақстан Республикасының (бұдан әрі-ҚР) «Тіл туралы» заңында [1] мемлекеттік тілді оқып-үйретуді мектепке дейінгі ұйымнан бастауды атап көрсетсе, ҚР «Білім туралы» Заңында үздіксіз білім беру саласының алғашқы баспалдағы мектепке дейінгі ұйымның мақсат-міндеттерінде балалардың тілін дамыту үшін тең бастапқы мүмкіндіктер жасау мен оған қолжетімділікті қамтамасыз ету ұйғарылған[2].

Сондай-ақ мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқытуды дамытудың жүйелі шаралар кешенінің іске асырылуы Мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқытуды дамыту моделінде (бұдан әрі – Модель) нақтыланған [3].

Балалардың тілін дамытуды жүзеге асырудың алғышарттары 2022 жылы бекітілген мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқытудың нормативтік құқықтық актілерінде де (стандарт, үлгілік оқу жоспары мен үлгілік оқу бағдарламасында) қарастырылған [4,5,6]. Аталған құжаттарда мектепке дейінгі жастағы балалардың тілдік минимумдары ұсынылып, оны қолданудың әдістемелік негізі жасақталуда.

Мектепке дейінгі педагогика ғылымында зерттеу мәселесіне қатысты іргелі және қолданбалы зерттеулердің болғанымен шешуді қажет келесі мәселелер анықталуда: қазіргі мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқыту жүйесінде болып жатқан өзгерістер мен жаңашылдыққа бетбұрыс баланың тілін дамытуды талап етіп отырғанымен, соңғы 10 жылда керісінше тілінің дамуында тежелісі бар балалардың саны 25 %-ға артқаны, 40

мыңнан астам бала арнайы маманға кезекте тұрғаны [7]; мектепке дейінгі ұйымдарында мемлекеттік тілді дамытуға бағытталған тілдік ортаның әлі қалыптаспағаны; балалардың тілінің ана тілінде шықпауымен бірге гаджеттердің әсерінен, ата-анасының баламен аз сөйлесуінен 4 жасқа дейінгі баланың тілінің шықпауы; бастауыш сыныпқа баратын баланың лексикалық қоры ғылыми көрсеткіш - тілдік минимумына сай келмеуі; ең бастысы қоғамда «бала – ата-ана – ата-әже» әлеуметтік институтындағы байланыстың күйреуі; сондай-ақ, мектепке дейінгі ұйым педагогтері, тіл мамандары, логопедтердің бұл мәселеде білімінің жетпеуі, жас ата-аналардың мемлекеттік тілде балаларының тілін дамытуға деген ынта-ықыластарының азаюы, балаларға арналған контенттің аздығы, қолданыстағы кітапша мазмұнының аударма түрде қолданылуы, балаларға арналған ресурстардың мазмұнының арнайы сараптамадан өткізілмеуі, мектеп жасына дейінгі балалардың тілін дамытуға бағытталған тілді дамыту, тілдегі жеңіл, орташа түрдегі дефектілерді қалыпқа келтіруге арнайы әдістемелер мен тренажерлердің (жаттықтырғыштардың) тапшылығы, т.б.

Зерттеу проблемасы көне түрік ғұламасы Ж.Баласағұн, қазақтың тұңғыш психологы Ж.Аймауытов, ұлттық педагогиканың негізін қалаған М.Жұмабаев, қазақ әліпбиінің авторы А.Байтұрсынов, тұңғыш ағартушы-педагог Ы.Алтынсарин, мектеп жасына дейінгі балалардың сөздік қорының даму ерекшеліктерін зерттеген ғалымдар Б.Баймұратова, А.Меңжанова, А.Бакреденова, Б.Наурызбаева, Р.Жұмағожина, Ә.Таубаева, еңбектерінде тіл дамыту, көркем шығармаларды балабақшада пайдаланудың жолдарын Н.Құлжанова, Б.Баймұратова, М.С.Сәтімбекова, Г.Х.Дүкенбаева, С.Ғ.Бәтібаева, С.Н.Жиенбаева, Ф.Н.Жұмабекова, Қ.М.Меңдіаяхова, А.Е.Мәнкеш, А.К.Меңжанова, Б.О.Арзанбаева, Ә.С.Әмірова, Х.Т.Шерьязданова, мектепке дейінгі балалардың сөйлеуі мен ауызша қарым-қатынасын дамыту мәселелерін шетелдік психолог, педагог, ғалымдар Л.С.Выготский, С.Л.Рубинштейн, А.Р.Лурия, А.Н.Леонтьев, Н.Х.Швачкин, Д.Б.Эльконин, М.И.Лисина, Ф.А.Сохина айналысып, еңбектерінде ұсынғанымен, қазіргі уақытта мәселенің өткір тұрғанын атап өтеміз.

Ғылыми факт ретінде Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясында бағдарламалық-нысаналы қаржыландыру аясында «Білім және ғылым жүйесін модернизациялаудың ғылыми негіздері» (№OR11465474) 2021-2023 жылдары орындалып жатқан жобаның міндеттерінің бірі (1.1 «мектепке дейінгі білім беру сапасына зерттеу жүргізу және оны бағалау критерийлерін әзірлеу») ҚР Оқу-ағарту Министрлігінің «Баланы ерте дамыту институты» Республикалық мемлекеттік мекемесінің тарапынан орындалуда [8].

Зерттеу аясында 2021 жылы ECERS-3 шкаласын қолданып жүргізілген бақылау нәтижелері «сөйлеу мен сауат» кіші шкаласы бойынша 1,98 балл көрсеткен [9]. Бұл жеткілікті ең төмен нәтиже саналатын 3 балдық көрсеткіштен көп төмен.

Сонымен бірге «Балалардың сөздік қорын кеңейтуге көмектесу» көрсеткіші бойынша педагогтер балалардың сөздік қорын байытуға тек ұйымдастырылған оқу қызметі барысында ғана (режим сәттері мен еркін ойын кезінде емес) көңіл бөлетіндігі немесе онда қолданылатын сөздердің қарапайым, күнделікті өмірде жиі қолданылатын сөздерден тұратындығы;

«Балаларды қарым-қатынасқа баулу» көрсеткіші бойынша педагогтердің балалардың сөйлеуге деген құштарлығын оятудың және балалардың жеке қарым-қатынас жасау қабілетін арттырудың орнына көбінесе балалардың үнін елемейтіні, сонымен қатар педагогтер тарапынан балалардың жасына сәйкес келмейтін немесе балаларды қызықтырмайтын сұрақтар жиі қойылатындығы;

«Мектепке дейінгі ұйымдағы кітаппен жұмыс әдістемесі» көрсеткіші бойынша кітаптарды мүлде қолданбауы, ал «Балаларды кітап қолдануға баулу» көрсеткіші бойынша балаларға арналған жұмсақ ыңғайлы ұйымдастырылған орынның болмауы немесе болған жағдайда кітаптардың қолжетімді болмауы және ондағы кітаптардың қоры кеңестік дәуірдегі бала-бақшаларда қолданылған контент болуы, еліміздің егемендік алғанына 30 жылдан асса да, мектепке дейінгі ұйымдардағы ертегілер мен әдеби оқылымдар мазмұны кеңестік дәуірдегі орыс тіліндегі кітаптарының аудармасы: «Шалқан», «Бауырсақ», «Шынашақ», «Қарға мен кірпі», «Күшік пен мысық», «5 ертегі», «Сәулетті үйшік», «Түлкі, тасбақа және кене», «Ақ тиін мен қасқыр», ұлттық болмысқа келмейтіндігі, суреттер көшірмесі қолданылуы; *өзге тілді топтардағы* тәрбиеленушілердің 80% қазақ ұлтының өкілі бола тұра, мемлекеттік тілде сөйлеуді дамытудың, қазақ тілін оқытудың базалық мазмұнына өзгерістер ендіру *мәселесінің қоғамдық факт (мәдени-репрезентатив)* ретінде анықталады.

Сонымен қатар психолінгвистикалық тұрғыда кітаптар идеясы мен мазмұнының мемлекетіміздің балабақшаларында тәрбие іс-шаралары мен оқыту үдерісін жүргізуде ұлттық сана сезімді қалыптасудан түбегейлі алшақтауы, бұл балалардың өз тілін үйренуіне ынталандырмайтын факторлардың бірі ретінде шешімін күтуде.

Ендеше, ұлттық тілдегі жаңа мазмұн арқылы ұсынылатын ғылыми еңбектер, балаларға арналған қазіргі кезеңге сай, жаңа *мемлекеттік тілдің ішкорпусы болатын мәтіндік базасының ұсынылуы жобаның алғышарттары болып табылады.*

Алынған нәтиже біздің осы проблеманы көтеруімізге себеп болуда.

Елімізде мектепке дейінгі ұйымдарда баланың сөйлеуін дамыту, оның практикалық бағытын күшейту, тілдің дамытушылық қызметін арттыру мақсатындағы шаралар қолданылғанымен, мектепке жасына дейінгі балалардың сөйлеуін дамыту процесінде уақыттың басым бөлігі репродуктивті әдіске бағытталуы, тілді дамыту нәтижесінің мардымсыз сипат алуда.

Мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеуін дамытудың күрделі педагогикалық-психологиялық процесс екендігін ескере отырып, ғылыми-педагогикалық зерттеу негізінде практикалық бағыттарын күшейтуге, бағытталған жұмыстарды жандандыруды талап етеді.

Мектеп жасына дейінгі балаларды дамытудың ерекшелігі дамытушы тілдік ортаны құру арқылы балалардың тілін дамытудың тең бастапқы мүмкіндіктерін беруді көздейді. Бұл мүмкіндіктерді жүзеге асыру еліміздегі мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту процесінің мазмұндық болмысын жаңа ғылыми-педагогикалық тұрғыдан негіздеуді талап етеді. Мектепке дейінгі ұйымдарда баланың тілін дамыту *идеясы* - балалардың сөйлеуін дамыту процесін түбегейлі өзгертудің қажеттігін көрсетіп, дамытушы ортада балалардың сөйлеуін дамыту мазмұнын - мемлекеттік тілдің мәртебесін көтеру арқылы берілуін, жаңа өркениеттік бағдар тұрғысынан жетілдіруді қарастырады.

Мектепке дейінгі кезеңнің басты ерекшелігі – сөйлеуді дамыту нәтижесін алдын-ала болжап, балалардың қызығушылықтары мен жас ерекшеліктері негізінде сөйлеуді дамыту әдістемесін жетілдіріп, терең зерделеу арқылы баланың сөйлеуді дамытудың тиімді құралдарын ұсынуды көздейді.

Мектепке дейінгі ұйымдардағы тілін дамыту жұмысының мақсаты – балалардың тіл мәдениетін меңгеруіне ықпал ету. Тіл мәдениеті екі деңгейді қамтиды: 1) деңгей – дұрыс сөйлеу; 2) жоғарырақ деңгей – сөйлеу мәдениетінің барлық белгілері тән жақсы сөйлеу (дұрыс, дәлдік, қисындық, мәнерлілік және т.б.), ал мектеп жасына дейінгі балалармен сөйлеу жұмысының мақсаты – балалар сөйлеу тілін қарым-қатынас құралы ретінде дамыту [10].

Лингвистикада дұрыс сөйлеу белгілері: сөздердің дұрыс айтылуы, мағынасы бойынша сөздерді грамматикалық дұрыс қолдану болып табылады.

Мектепке дейінгі балалармен сөйлеу жұмысының міндеттері тілдің негізгі бірліктері арқылы болып табылатын дыбыс, сөз, сөз тіркесі, сөйлем, сөйлем фразасы/ клишелер болса, келесі бірлік мәтін. Мысалы, дыбысты – дыбыстау мәдениетіне тәрбиелеу; жаңа сөздерді үйрету арқылы – сөздік немесе лексикалық қор қалыптастыру; сөз тіркестерін, сөйлем, сөйлем фразасы/ клишелер құру арқылы – сөйлеудің грамматикалық құрылымын, синтаксисін, сөз алмасу және сөзжасамын қалыптастыру; мәтін мазмұнындағы диалогтар мен монологтар арқылы – байланыстыра сөйлеуде олардың функциясын дұрыс құра білуге үйрету.

Мектепке дейінгі ұйымдарда балалардың тілін дамыту құралдары балалардың педагогпен, бір-бірімен қарым-қатынас арқылы сөйлеу ортасы дамыса, күнделікті 20 минуттық көркем әдебиет арқылы қоршаған ортаны танып, біледі, ең бастысы арнайы баланың әрекеттері арқылы жеке қабілеттері дамиды.

Қазіргі жағдайда *көтеріліп отырған ғылыми мәселе терең ғылыми зерттеулер жүргізу арқылы* шешуді талап етеді.

Сондықтан 2023-2025 жылдарға арналған АР19677736 «Мектеп жасына дейінгі балалардың тілін дамытудың ғылыми-педагогикалық негіздері» ғылыми және (немесе) ғылыми-техникалық гранттық қаржыландыру жобасы барысында ұсынылатын мектепке дейінгі ұйым педагогтері мен ата-аналарына арналған ғылыми-әдістемелік құралдарда, нұсқаулықтар мен кеңестерде, дидактикалық тіл жаттықтырғыштар мен тілді ұстарту ойындарында көтеріліп отырған мәселенің ықтималды шешілуі қарастырылатын болады.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Қазақстан Республикасындағы тіл туралы Заңы (ҚР Үкіметінің 1997 жылғы 11 шілдедегі №151 бұйрығы);
2. «Білім туралы» Қазақстан Республикасының Заңы (ҚР Үкіметінің 2007 жылғы 27 шілдедегі № 319-III);
3. Мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқытуды дамыту моделі (ҚР Үкіметінің 2021 жылғы 15 наурыздағы №137 бұйрығы);
4. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты (ҚР ОАМ 03.08.2022ж. №348 бұйрығы);
5. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу жоспары (ҚР ОАМ 09.09.2022ж. №394 бұйрығы);
6. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың Үлгілік оқу бағдарламасы (ҚР ОАМ 14.10.2022 ж. № 422 бұйрығы);
7. Бисембаева Ж.К., Мектеп жасына дейінгі балалардың тілін дамыту әдістемесі (Оқу – әдістемелік құрал), У.Султангазин ат. Қостанай мемлекеттік педагогикалық университетінің баспаханасы, Қостанай, 2019

УДК 378

РАЗВИТИЕ НАВЫКОВ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ ПРИ ОБУЧЕНИИ РУССКОМУ ЯЗЫКУ

Минбаева Сария

к.пед.н., асс.профессор КазАСТ,

Нуржанова Бахыт Калмукановна

ст.преподаватель КазАСТ,

Айтуганова Алия Нуркеновна

ст.преподаватель КазАСТ,

Алматы, Казахстан

***Аннотация:** В статье поднята проблема формирования функциональной (читательской) грамотности при обучении русскому языку. Понимание текста как основной дидактической единицы, освоение разных способов работы с ним, выполнение заданий, составленных с учетом специальности и интересов студентов, являются залогом успешности и компетентности в разных сферах общественной жизни. Предложенные технологии, задания способствуют совершенствованию навыков чтения; повышают интерес к изучению русского языка.*

***Ключевые слова:** функциональная грамотность, компетенция, анализ текста, интерпретация информации, уровень анализа текстов.*

В современном мире, где границы стираются, а общение становится все более глобализированным, владение языками становится не просто преимуществом, но и необходимостью. Однако изучение языка – это не только знание словаря и грамматики. Это также включает в себя развитие функциональной грамотности – способности использовать язык для выполнения определенных задач в различных контекстах. В этой статье мы рассмотрим, как можно развивать навыки функциональной грамотности при обучении русскому языку. В этом процессе большое внимание должно быть отведено инструментам, которые совершенствуют навыки функциональной грамотности.

Понятие «Функциональная грамотность» включает в себя 6 составляющих: читательская, естественно-научная, математическая, компьютерная и финансовая, глобальные компетенции, а также креативное мышление. Все они нацелены на решение единой задачи – научить применять изученное в практической деятельности, в разных сферах общественной жизни (социально-бытовой, коммуникативных, профессиональных и др.).

Целью исследования является улучшение процесса обучения русскому языку, делая его более целенаправленным, эффективным и пригодным для реального мира.

Формирование читательской грамотности – это основной ресурс в формировании успешного человека, умеющего добывать самостоятельно новые знания и применять их в разнообразной деятельности. Значит, развитие читательской грамотности помогает расширять кругозор, получать прочные знания в разных областях; определять основную и второстепенную информацию предложенного для анализа текста, формулировать проблему, размышлять о прочитанном и использовать прочитанное для того, чтобы достигать личных и общественных целей.

Регулярная работа с текстовым материалом развивает у обучаемых когнитивные способности, так как в этом процессе, направленном на понимание текста, сливаются такие процессы, как внимание и память, воображение и мышление, интересы и установки читателя и т.д. Выделяют следующие уровни анализа текстов по читательской грамотности: - понимание буквального смысла содержания; - интерпретация (толкование смысла) с

опорой на текст; - рефлексия (оценка информации). Для формирования читательской грамотности используют сплошные тексты с графическими элементами (диковые тексты), а также тексты «новой природы»: облака слов, лонгриды, постеры, схемы и др. Информация может быть представлена как на бумажных, так и на электронных носителях; выражена в различном контексте, близком для обучаемых (семья, дом, учеба, друзья, досуг, работа, природа, общество и др.). За счет использования компьютерных технологий на уроках русского языка можно увеличить объем изучаемого материала, тексты для анализа демонстрировать на интерактивной доске. Этапы занятия (введение в новую тему, закрепление, контроль, рефлексия) при разумном сочетании традиционных форм и ИКТ проходят более продуктивно и интересно. Все эти формы работы, несомненно, развивают творческий потенциал студентов.

Единицей обучения должен стать текст (сплошной, множественный, с графическими элементами). Известно, что умение правильно интерпретировать текст, самим создавать тексты разных жанров является необходимым условием современной научно-производственной и общественной деятельности выпускника. Таким образом, текст рассматривается как форма коммуникации, источник информации, средство обучения. Вот несколько примеров заданий, которые помогут студентам развивать навыки чтения, анализа, критического мышления и письма, которые являются ключевыми для функциональной грамотности:

1. Анализ текста: проанализировать текст (это может быть статья, рассказ, стихотворение и т.д.). Необходимо определить основную идею, выделить ключевые детали, определить точку зрения автора и обсудить структуру текста.

2. Создание резюме: прочитать длинный текст и создать краткое резюме. Это поможет научиться выделять ключевую информацию и сжимать информацию.

3. Сравнение текстов: сравнить два текста на одну и ту же тему. Необходимо обсудить, как авторы подходят к теме, какие аргументы они используют, и какие выводы они делают.

4. Критический анализ: прочитать текст и обсудить его достоинства и недостатки; обсудить, согласны ли они с точкой зрения автора, и почему.

5. Разработка вопросов: после чтения текста разработать свои собственные вопросы к тексту. Это может помочь лучше понять текст и развить навыки критического мышления.

6. Письменное выражение мнений: после чтения текста написать свое мнение о прочитанном. Это может быть эссе или отзыв, в котором они выражают свое мнение и аргументируют его.

Разрабатывая банк заданий для оценки функциональной грамотности, необходимо в первую очередь учитывать конкретные трудности обучаемых, а для преодоления этих трудностей в течение всего учебного года работать с тренировочными материалами, содержащими специально организованный дидактический материал.

Для развития читательской грамотности у студентов нужно, чтобы задачи соответствовали их практическому опыту. Для этого рекомендуется останавливаться на темах, которые вызывают у них интерес и вдохновляют на поиск новых знаний. Тексты для разбора на занятиях русского языка могут содержать научно-популярную информацию. Проведение комплексной работы по развитию и совершенствованию умений текстовосприятия и текстообразования, что в свою очередь благоприятно сказывается на сформированности читательской грамотности. Так, предлагаются тексты различного содержания, к которым прилагается комплекс заданий (констатирующие вопросы, по локализации информации по месту размещения, по смыслу): - расположи события в той последовательности, как они были описаны в рассказе; - пронумеруй предложения так, чтобы получился связный текст; - укажи верное описание внешнего вида персонажа; укажи верный ответ; - выпиши из первого (или любого другого) абзаца слово с определенным значением; - придумай и запиши в виде небольшого текста (не менее 2–3 предложений)

своё завершение рассказа. Хорошие результаты демонстрируют исследовательские работы студентов, проектная деятельность по различным направлениям. Формы совместной деятельности могут быть самыми разнообразными: дебаты, диспут, квест, викторина, моделирование, круглый стол и др. На продвинутом этапе большое внимание при чтении текстов должно быть уделено не только извлечению нужной информации и истолкованию его смысла, но и оцениванию содержания, прочитанного с позиции норм морали и общечеловеческих ценностей, выражению собственной позиции, выявлению причинно-следственных связей. Кроме того, большое значение на этом этапе имеет работа с профессионально-ориентированными текстами.

Студент, у которого сформированы навыки функциональной грамотности при обучении языкам, отличается следующими характеристиками:

1. Понимание контекста: могут понимать и использовать язык в соответствии с социальными и культурными контекстами; адаптировать свой язык в зависимости от ситуации, аудитории или цели.

2. Критическое мышление: могут анализировать информацию, представленную на языке, и делать обоснованные выводы; оценивать достоверность исходной информации и критически относиться к содержанию.

3. Проблемное решение: могут использовать язык как инструмент для решения проблем; использовать языка для запроса информации, выражения идеи или переговоров.

4. Межкультурное общение: могут эффективно общаться с людьми из разных культур и понимать различные культурные контексты и нюансы.

5. Самостоятельное обучение: могут самостоятельно изучать и улучшать свои языковые навыки, используя различные ресурсы и стратегии.

Все эти навыки делают процесс обучения языку более эффективным и позволяют студентам успешно использовать язык в реальной жизни.

Это формирует целостность получаемого знания, а также системное представление об окружающем.

Таким образом, в ходе нашего исследования мы увидели, что функциональная грамотность играет ключевую роль в процессе изучения русского языка. Она не только улучшает понимание и использование языка, но и способствует развитию критического мышления, проблемного решения и межкультурного общения. Мы также обнаружили, что существуют различные эффективные методы и подходы для развития этих навыков в процессе обучения. В заключение хотелось бы подчеркнуть, что развитие функциональной грамотности – это не одноразовый процесс, а постоянное стремление к совершенству, которое требует постоянной практики, открытости к новому и готовности к обучению на протяжении всей жизни.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Мацкевич В., Крупник С. Функциональная грамотность [Текст] // Всемирная энциклопедия: Философия. - Минск, Харвест, 2001. - 312 с.
2. Акатова Т.И. Языковая функциональная грамотность и языковая культура студентов: [Текст] — Психолого-педагогический аспект: Монография. - М., 2006 - 237 с
3. Ашмарин, Б.А. Методика педагогических исследований. Учебное пособие [Текст] ЛГПИ им. А.И. Герцена, 2009.
4. Логвина И.А. К вопросу о формировании навыков функционального чтения//Международная научно-практическая конференция «Чтение детей и взрослых: книга и развитие личности» Санкт-Петербург, 21-22.04.2011. Сборник тезисов и докладов
5. Минбаева С.М., Болтаева Г.А. Новые технологии в обучении языкам: метод проектов/ Международный научный журнал «Глобальная наука и инновации 2022: Центральная Азия», Астана, № 3(17), сентябрь 2022, - С. 39-42 ISSN 2664-2271

БАСТАУЫШ СЫНЫПТА ЕРТЕГІЛЕРДІ ЖҮЙЕЛІ ТҮРДЕ ОҚЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Мырзабаева Балжан Әділханқызы

Студент «Ұстаз» институты М.Х.Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті

Ғылыми жетекші: Абжапарова Меруерт Тилегеновна

Тараз, Қазақстан

***Аннотация:** Мақалада бастауыш сынып оқушыларының ертегілерді оқыта отырып тәрбиелеу арқылы оқу мазмұнының мақсаты- оқушының қабілеттілігі мен табиғи алғырлығын, ынтасын дамыту, мүддесі мен қызығушылығын жүзеге асыруын қамтамасыз ету қарастырылған.*

***Тірек сөздер:** халық ауыз әдебиеті, ертегі, идея, әдістеме, шығармашылық, интеллект.*

Қазіргі таңда еліміздің азаматтарының бойында қандай білік-дағды қалыптасуы керек? Осының барлығын қалыптастыратын - бастауыш сынып мұғалімі. Бүгінде бастауыш сынып мұғаліміне үлкен жауапкершілік артылып отыр. Өйткені мектепке келген баланың бойында білік-дағдыны қалыптастыратын ең алдымен ұстазы - бастауыш сынып мұғалімі. Оқушылар бастауыш сыныпта оқытылатын әр пәндік саланы түсінетіндігін көрсете отырып, алдағы уақытта осы білімдерін басқа жағдайларда қолдана білулері қажет. Сондықтан оқушыларды өз білімдерін кез-келген жағдайға қалай бейімдеу керектігін біліп, болашақта кездесуі мүмкін кез-келген күрделі тапсырмаларды шешуге икемді болуға баулу маңызды болып табылады. Ал бұл сәтте бастауыш сынып мұғалімі көп жұмыс атқарады [1,2].

Жаңартылған білім мазмұны негізінде оқыту әдістемесі дегеніміз - мұғалімнің бағыттауымен оқушылардың өз бетінше білімді игеруі, кейбір практикалық іскерліктерін қалыптастыруы. Әдебиеттік оқу пәнінде тәрбиелік мәні бар ертегі түрлерін оқыту оқушылардың ойлау икемділігі мен шығармашылық іс-әрекетінің қалыптасуын мақсат тұтады.

Жаңартылған білім мазмұны негізінде бастауыш сынып сабақтарында ертегі түрлерін оқытуда тәрбиелік мәнділігі қалыптасып, оқушылар бойында мынадай қасиеттерге ие болады :

- ✓ бір - бірінің пікірін тыңдау, сыйлауға ынтымақты қарым - қатынастың негізі қаланды;
- ✓ мұғаліммен еркін сөйлесіп, пікір алмастыруға;
- ✓ өзін - өзі, бірін - бірі бағалауға;
- ✓ өз ойын ашық, еркін айтуға, пікір алмасуға, қиялының дамуына;
- ✓ достарының ойын тыңдай отырып, проблеманы шешу жолдарын іздей отырып, қиындықты шешуге көмектесу;
- ✓ өзін жеке дара тұлға ретінде тануға жол ашуға;
- ✓ бір - біріне құрметпен қарауға;
- ✓ белсенді шығармашылықты ойлауға негіз қаланды.

Мұғалім сабақ процесін ұйымдастырушы, бағыттаушы адам рөлінде. Әр оқушыға өз ойын, пікірін айтуға мүмкіндік береді, жауаптар тыңдалады. Жеке басын құрметтей отырып, білім беру - қазіргі оқытудың негізгі талабы. Өйткені оқушылардың бәрінің ойлау қабілеті бірдей емес. Сондықтан бұл мәселеге психологиялық тұрғыдан қарап, педагогикалық әрекет, әдістемелік шеберлікпен келу керек. [3,4]

Ертегілер әрқашанда қазақ халқының өмірінде маңызды роль атқарып келген. Себебі, ертегілердің мазмұнында халықтың тұрмыс тіршілігі салт-дәстүрі, әдет- ғұрпы, бүкіл болмысы, адамдардың өзара қарым-қатынасы, мінез-құлқы т.б. бейнеленген. Ұрпақ

тәрбиесінде ең тиімді тәрбие құралы ретінде ертегілер тілі жеңіл, түсінуі оңай болғандықтан, ертегілердің балаларға отансүйгіштік, еңбексүйгіштік, т.б. тәрбиелер беруде ғана емес, олардың тілін дамытуда да атқарар қызметінің маңызы өте зор. Ертегілер бастауыш мектеп оқушыларының ой-өрісін жетілдіріп, Отанын сүйуге, елін қорғауға, өнерді игеруге, жалпы адамгершіліктік құндылықтарды бойына сіңіруге септігін тигізеді. Ертегі - ауыз әдебиетінің ықылым заманынан келе жатқан көне де мол мұрасы. Оның ертегі деп аталуының өзінен де, сол сияқты ертегілердің «Бұрынғы өткен заманда, ерте-ерте, ертеде» деп басталуынан да оның атам заман туындысы екенін аңғару қиын емес. Ертегілерде халық басынан кешкен, ғасырлар ізі жатыр. Оларда еңбекші халықтың тұрмыс-тіршілігі, әдет-ғұрпы, елдік тарихы, қилы-қилы қиын асулары, халықтың мұң шері, арман-мұраты бейнеленген. Халық әдебиетінің басқа түрлері секілді, ертегілер де адам баласының еңбек-кәсіп ету, тұрмыс тіршілік құру тәжірибесіне байланысты туған. Жаратылыс құбылыстарын, табиғат сырын жетік білмеген, олардың неліктен болатындығын толық түсінбеген ертедегі адамдар әр нәрсені қиял еткен; өздерінің ауыр еңбектерін жеңілдету жайын қарастырған. Бұл жөніндегі ұғым-түсініктерін, нанымы мен сенімін әңгімелеп айтатын болған. Сөйтіп ертегі-әңгімелердің алғашқы үлгілері туған. (Халық шығармасының бұл түрі «ертегі» деп аталуының өзі-ақ, онда айтылатын әңгімелердің есте қалмаған ерте заманда туғандығын аңғартады). Қоғамдық қарым-қатынастардың алға басуы, адам баласының дүние танымының, ой-өрісінің, сапа-сезімінің ұлғайып өсуі жалпы халық шығармаларына, соның ішінде ертегілерге көп әсер, еткен. Осы негізде ертегілердің алғашқы үлгілері әр түрлі өзгерістерге ұшырап, жаңа ертегілер туа бастаған және онда адам баласының арман-мүддесін, ой-санасы, болашақтан күтетін үміті суреттелген. Осы ретте туған ертегілерден адам баласының тұрмыс-тіршілігі, өмірі, ісі басты орын алады, қоғамдық мәні бар мәселелер көтеріледі. Бұлардың бәрін халық ертегілері көркемдеп суреттеу, образдар арқылы бейнелеген. Бұл секілді жағдайларды қазақ ертегілері де басынан кешірген деуге болады. Алайда, қазақ ертегілерін сөз еткенде, біз оның ең алғашқы үлгілері, олардың мазмұны, көркемдік дәрежесі қандай болғандығы жағын анықтап айта алмаймыз. Өйткені ол ертегілер алғашқы айтылу қалпын сақтай отырып, біздің дәуірімізге жеткен емес. Сонымен қатар баланың сөздік қорын да молайтуда қызметі өте зор. Ал сөздік қоры мол, тілі дамыған бала - үздік оқушы, себебі жоғарыда аталғандар - жақсы үлгілердің негізі. Ой өрісі дамып, сөздік қоры молайған баланың айтар ойы да, істер ісі де өнегелі болмақ. Демек, бала тілін дамыту - қоғам дамыған сайын күнделікті қажеттілікке айнала беретін ең өзекті мәселелердің бірі. Қай ертегіні алсақ та, ол белгілі бір сюжетке құрылады, оқиғаның басталуы, аяқталуы болады. Ертегі тілінің көркемділігі, қызғылықты оқиғалар желісінің баяндалуы образдардың шебер суреттелуі баланың ертегі дүниесіне қызығушылығын арттыра түседі. [5,6]

Ертегілерді баланың тындауы, естіген ертегі мазмұнын қайталап айтып беруі, баланың сөздік қоры молайтып, байланыстырып сөйлеу тілін дамытып, тілдің грамматикалық құрылымын меңгеруде ғана емес, ерлікке, достыққа, үлкенге ізет, кішіге қамқорлық сияқты адамгершілік қасиеттерді тәрбиелеуге, эстетикалық талғамын, қиялын дамытуға мүмкіндіктер беріп түрлі жауыздық, зұлымдық иелері арқылы жамандықтан жирендіреді. Ертегіні тындату арқылы балаға жан-жақты тәрбие беріп, дамытумен бірге, оқығанды шыдамдылықпен тындай білуге ұстамдылыққа үйрете аламыз. Әсіресе, ертегіні сюжетке қатысты түрлі-түсті суреттерді, презентация, бейне –өнім мен аудио өнім пайдалану арқылы әңгімелесу баланың қызығушылығы мен эстетикалық талғамын арттыра түсуде мол мүмкіндіктер береді. Бала үшін сурет арқылы ертегі мазмұнын айтып беру, шығармашылық ойлауын, ұзақ уақыт есте сақтау қабілетін де дамытады. Ертегілердегі балаларды аса қызықтыратын тағы бір жәйт-кейіпкерлердің аса айқын, дәл суреттелетіндігінде, олардың әрекеттері, іс-қимылы, мінездері қатты әсер етіп отырады. Тіпті жағымсыз кейіпкерлердің өздері де ақымақтығымен, қулығымен балаларды таң-тамаша қалдырады.

Жаңартылған білім мазмұны негізінде бастауыш сыныпта әдебиеттік оқу пәнінде ертегі түрлерін оқытуда жаңа материалды талдауға зор көңіл бөлінеді. Өйткені, талданбаған шығарма бала жүрегіне жетпейді деп есептелінеді. Талдау - бірлескен ізденіс барысында мұғалім әр баланың көңіл-күйін бақылауға, ой-пікірін байқауға мүмкіндік алады. Интеллект деңгейін анықтай алады. Әсіресе ертегі түрлерін оқытуда материалды талдау арқылы шығарма авторының айтар ойы, идеясы бала жүрегіне жетіп, талдау арқылы ар, ұят, қайырымдылық, әдептілік т.б. сияқты тамаша адамгершілік қасиеттер балалар бойына жұғысты болады. Әрбір оқытылатын ертегі мазмұнымен қатар сабақтың мақсатын нақтылап, оған шығармашылық тұрғыдан келіп, оқушының білімділік, тәрбиелік жағынан қызығуын арттырып, оның ой-өрісін дамытуда аянбай еңбектенуі қажет. Мұғалім бұл жағдайда танымдық іс-әрекетті ұйымдастыратын ұжымдық істердің ұйтқысы болғандықтан, оқушылардың шығармашылығы мен танымдық белсенділігін арттырады. Бастауыш сыныпта ертегі түрлерін оқыта отырып ойлау негізінде құрылған сабақта тек жақсы оқитын оқушылар ғана белсенді жұмыс істеп қана қоймай, барлық баланың дамуы үшін қолайлы жағдай туғызып, қабілеті жеткен жерге дейін еңбек етуі ойластырылса, әр оқушының оқуға деген қызығушылығы ертегі шығармашылығы негізінде қалыптасып артатыны даусыз. [7,8]

Сондай ақ ертегілерді жүйелі түрде қызықтырып оқыту оқушының ой-өрісін дамытып, жан-жақты, терең білім алуына жағдай жасап қана қоймай, оқушы бірде басқаға көмектессе, бірде басқаның көмегін өзі алады. Оқушы білімді өз ізденісімен, өз біліктілігімен алады, іскерлік дағдылары қалыптасып, артады. Жаңартылған білім мазмұны негізінде ертегілерді оқыту әдістемесі нәтижесінде:

- оқушы еркін сөйлеп, өз ойын жасқанбай айтуға үйренеді;
- жұппен, топпен жұмыс істей отырып, бірін-бірі сыйлауға, шешімі табылмай жатқан мәселені ақылдасып шешуге ұмтылады;
- бірін-бірі оқытуға және дамытуға үйренеді;
- жағымды қарым-қатынасқа бейімделеді;
- ойы сараланған, дарынды, шығармашыл тұлға қалыптасады.

Қорыта айтқанда, жаңартылған білім беру мазмұнындағы ертегілерді оқыта отырып тәрбиелеу арқылы оқу мазмұнының мақсаты - оқушының қабілеттілігі мен табиғи алғырлығын, ынтасын дамыту, мүддесі мен қызығушылығын жүзеге асыруын қамтамасыз ету. Осылайша, әрбір оқушының шығармашылық ойын қалыптастыруға қажетті білім, білік және дағдылармен қаруландыру арқылы кез келген салада қызмет етуге және бүгінгі сәт сайын жылдам өзгертіп отыратын заман талабына лайық тез бейімделе алатын бастауыш сынып оқушыларын тәрбиелей аламыз.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы Алматы. 2010ж.
2. Қазақстан Республикасының мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты /Жалпы бастауыш білім/. Алматы: МЖМБС, 2015 - 46-58б тұжырымдамасы // Білім және ғылым Хабаршысы. 2004. -№1.-36 б.
3. Жаңартылған білім беру бағдарламасы. (орта білім беру мазмұнын жаңарту аясында 2016 ж.) Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің бұйрығы №367.29 б.
4. Алпысбаев Т. Қазақ халық әдебиеті. Т.3; Ертегілер. — Алматы: Жазушы» 2009ж. 135-184б.
5. Айдашаев А. Қазақ халық әдебиеті. Ертегілер. — Алматы: «Жазушы» 2014ж. 112-146б.
6. Рахметова С. Қазақ тілін оқыту әдістемесі, — Астана, 2014. [60-61].
7. Әуелбаев Ш., Ә.Наурызбаева, Р.Ізғыттынов, С.Тәжімбетова. Ана тілін оқыту әдістемесі. — Алматы, 2019.
8. Қазақ ертегілері: Аңыз, тұрмыс-салт, қиял-ғажайып, хайуанаттар туралы ертегілер. Алматы «Балауса» 2012ж. 27-34б.
9. Қалиев С. Халық ертегілері. — // Тәрбие құралы. — 2016. — №11. 3-7б.

БАСТАУЫШ СЫНЫПТА СЫН ТҰРҒЫСЫНАН ОЙЛАУ ТЕХНОЛОГИЯСЫ – БІЛІМ БЕРУДІҢ САПАСЫН АРТТЫРУДАҒЫ ТИІМДІ ЖОБА

Сарыпбек Қымбат Молдашбекқызы

Студент «Ұстаз» институты М.Х.Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті

Ғылыми жетекші: Абжапарова Меруерт Тилегеновна

Тараз, Қазақстан

***Аннотация:** Мақалада бастауыш сынып оқушыларының сыни тұрғыдан жан-жақты қалыптасуына, өз ойын еркін, ашық жеткізуіне, кез келген мәселені өмірмен байланыстыра отыра білім берудің сапасын арттырудағы тиімді жоба екені қарастырылған.*

***Тірек сөздер:** функционалды сауаттылық, әдіс, құзыреттілік, технология, эстетикалық тәрбие, коммуникативтік қабілет, интеллект, акт құралдары.*

Қазақстан Республикасы жалпы білім берудің жүйесін жетілдірудің жаңа кезеңіне толық көшіп отыр. Бүгінгі күні әлемдік қауымдастық қатарында өзіне лайықты орын белгіленген біздің мемлекетіміз үшін жоғары білікті жас ұрпақ тәрбиелеу қажеттігі жаңартылған білім беруде жаңа мазмұнды бағдарлама жүйесі болып отыр. [1.58]

Қазіргі таңда білім беру жүйесінің мақсатының бірі – әлемдік білім беру кеңістігіне ықпалдастырылған және қоғам қажеттіліктеріне сай көп деңгейлі үздіксіз білім берудің ұлттық үлгісін қалыптастыру. [2.36] Бастауыш саты- бұл оқушы тұлғасы мен санасының қарқынды дамитын құнды, қайталанбайтын кезеңі. Оқушы тұлғасының үйлесімді қолайлы білім беру ортасын құра отырып сын тұрғысынан ойлау, зерттеу жұмыстарын жүргізу, тәжірибе жасау, АКТ-ны қолдану, коммуникативті қарым-қатынасқа түсу, жеке, жұппен, топта жұмыс жасай білу, функционалды сауаттылықты, шығармашылықты қолдана білуді және оны тиімді жүзеге асыру үшін қажетті тиімді оқыту әдіс-тәсілдерді (бірлескен оқу, модельдеу, бағалау жүйесі, бағалаудың тиімді стратегиялары) ұғындырады. Мектептің білім сапасын арттыруда педагогтың жауапкершілігі зор болса, заман талабы педагогтан кәсіби білімді, білік пен дағдыны, мақсат қоюшылықты игеруге деген қызығушылық және білім беру қызметінде ынталылық, педагогикалық және әлеуметтік педагогика мен психологияның негіздерін қолдана білу қабілетін талап етеді.

Сонымен қатар, мұғалімдерге сабақты модельдеу арқылы бағдарлама материалдарын өз тәжірибесінде сынап көруге және оны ой елегінен өткізіп, рефлексия жасауға, сондай-ақ оқушыларға барынша қолдау көрсетуге бағытталған жаттығулар мен тапсырмаларды әзірлеуге мүмкіндік беріледі. Оқушыларды заманауи әдіс-тәсілдермен оқытып, ой-өрісі кең, саналы, еркін азамат етіп тәрбиелеу қажеттілігі де осы себептен туындап отыр. Жаңартылған білім беруде жаңа мазмұнды оқу бағдарламасы, оқу жоспарлары, тілдік дағдылар, педагогикалық әдіс-тәсілдер және белсенді оқыту технологиялары да қарастырылды.

Бастауыш сынып пәндеріне арналған оқу бағдарламаларындағы оқу мақсаттары оқушылардан шынайы проблемаларды анықтап зерттей білуді талап етеді. Негізінен, жаңартылған білім жүйесі – құзыреттілікке және сапаға бағытталған бағдарлама. Білім, дағды, іскерліктің қалыптасуының бастамасы – бастауыш саты. Әсіресе, терең де тиянақты білім беруді ұлағатты тәрбиемен ұштастыруда бастауыш сынып пәндерінің өзіндік орны ерекше.

Әрбір оқушыны оқытып тәрбиелеуге байланысты мәселелерді өздігімен және шығармашылық ынтамен шешуге қабілетті жаңашыл мұғалім керек. Жаңа, тез өзгермелі, білімді де білікті, тың серпіліске, өзгеруге дайын және жаңа талап межесінен көріне алатын шығармашыл да кәсіби шебер мұғалімдерді қажет етіп отырғанына көзіміз жетті.

Оқушылардың мектепте табысты оқуы ғана емес, өмірде де табысты болуы мұғалімнің қабілетінде, оның құзіреттілігіне байланысты екендігі даусыз. Мұғалім бұл жағдайда дайын білімді түсіндіріп қоюшы, бағалаушы емес, танымдық іс-әрекетті ұйымдастыратын ұжымдық істердің ұйытқысы. Тек осындай оқыту ғана баланың интеллектісінің көзін ашып сөз өнерінде тек сыртқы объективті шындық қана емес адамның ішкі жан дүниесі суреттеледі.

Бүгінгі мектеп оқушылары ертең өз жолында кездескен қиыншылықтарды жеңуге, өз мәселелерін өздері шешуге, саналы шешім қабылдауға дайын болуы керек. Сын тұрғысынан ойлау кез-келген мазмұнды сынау емес, оны жан-жақты терең зерттеу, бақылау, талдау жасау үдерісі болып табылады. Сол шешімді іздеуде жай ойлау емес, шындалған ойлауды қолдану қажет. Сындарлы ойлау ой-дамытудың негізі әрбір тұлғаның терең білімділігі мен тәжірибесінде. Сын тұрғысынан ойлауды көптеген мұғалімдер мен зерттеушілер «сынау» деген ұғыммен шатастырады. Сондықтан да жұмыстарының нәтижесін көре алмайды. Сыни тұрғыдан ойлау – шындалған ойлау. Бірақ бұл деңгейдегі ойлау тек ересек адамдарға, жоғары сынып оқушыларына ғана тән деп ойлау дұрыс емес. Жас балалардың да бұл жұмысты дұрыс ұйымдастырған жағдайда өз даму деңгейіне сәйкес ойы шындалып, белгілі бір жетістіктерге жетері сөзсіз.

Бүгінде бастауыш сынып мұғаліміне үлкен жауапкершілік артылып отыр. Өйткені мектепке келген баланың бойында білік-дағдыны қалыптастыратын ең алдымен ұстазы - бастауыш сынып мұғалімі. Оқушылар бастауыш сыныпта оқытылатын әр пәндік саланы түсінетіндігін көрсете отырып, алдағы уақытта осы білімдерін басқа жағдайларда қолдана білулері қажет.

Сондықтан оқушыларды өз білімдерін кез-келген жағдайға қалай бейімдеу керектігін біліп, болашақта кездесуі мүмкін кез-келген күрделі тапсырмаларды шешуге икемді болуға баулу маңызды болып табылады. Ал бұл сәтте бастауыш сынып мұғалімі көп жұмыс атқарады. Мұндағы оқу мазмұнының мақсаты - оқушының қабілеттілігі мен табиғи алғырлығын, ынтасын дамыту, мүддесі мен қызығушылығын жүзеге асыруын қамтамасыз ету. Осылайша, әрбір оқушының шығармашылық ойын қалыптастыруға қажетті білім, білік және дағдылармен қаруландыру арқылы кез келген салада қызмет етуге және бүгінгі сәт сайын жылдам өзгертіп отыратын заман талабына лайық тез бейімделе алатын бастауыш сынып оқушыларын тәрбиелей аламыз.

Жанартылған білім беру бағдарламасының ерекшелігі спиральді қағидатпен берілуі. Өйткені білім спиральді жүйеде берілгенде ғана терең меңгеріледі. Сын тұрғысынан ойлау технологиясы-қазіргі таңдағы талаптарға сай жоғары білімді, әсіресе, білгенін өмірде пайдалана білетін оқушыларды тәрбиелеу мақсатында алатын орны ерекше. Сын тұрғысынан ойлау технологиясы дегеніміз - мұғалімнің бағыттауымен оқушылардың өз бетінше білімді игеруі, кейбір практикалық іскерліктерін қалыптастыруы. Сын тұрғысынан ойлау технологиясын оқушылардың ойлау икемділігі мен шығармашылық іс-әрекетінің қалыптасуын мақсат тұтады.

Мақсаты барлық жастағы оқушыларға кез келген мазмұнға сыни тұрғыдан қарап, екі ұйғарым бір пікірдің біреуін таңдауға саналы шешім қабылдауға сабақтарда үйрету. Оқу - адамның психикалық дамуының формасы, элементі. Кез келген оқыту белгілі бір мөлшерде адамды дамытады. [3.29]

Бастауыш сынып сабақтарында сын тұрғысынан ойлау технологиясын пайдалану негізінде бастауыш сынып оқушылары:

-олар өздерінің ой-пікірін тындау, сыйлауға ынтымақты қарым - қатынастың негізі қалануы;

-мұғаліммен еркін сөйлесіп, пікір алмастыруға;

-өзін - өзі, бірін - бірі бағалауға;

- өз ойын ашық, еркін айтуға, пікір алмасуға;
- достарының ойын тыңдай отырып, проблеманы шешу жолдарын іздей отырып, қиындықты шешуге көмектесу;
- өзін жеке дара тұлға ретінде тануға жол ашуға;
- бір - біріне құрметпен қарауға;
- белсенді шығармашылықты ойлауға негіз қаланды.

Мұғалім сабақ процесін ұйымдастырушы, бағыттаушы адам. Әр оқушыға өз ойын, пікірін айтуға мүмкіндік береді, жауаптар тыңдалады. Жеке басын құрметтей отырып, білім беру - қазіргі оқытудың негізгі талабы. Өйткені оқушылардың бәрінің ойлау қабілеті бірдей емес. Сондықтан бұл мәселеге психологиялық тұрғыдан қарап, педагогикалық әрекет, әдістемелік шеберлікпен келу керек.

Сын тұрғысынан ойлау жүзеге асатын сабақтарда жаңа материалды талдауға зор көңіл бөлінеді. Өйткені, талданбаған шығарма бала жүрегіне жетпейді деп есептеледі. Талдау - бірлескен ізденіс. Ізденіс барысында мұғалім әр баланың көңіл-күйін бақылауға, ой-пікірін байқауға мүмкіндік алады. Интеллект деңгейін анықтай алады. Әсіресе оқу сабақтарындағы материалды талдау арқылы шығарма авторының айтар ойы, идеясы бала жүрегіне жетіп, талдау арқылы ар, ұят, қайырымдылық, әдептілік т.б. сияқты тамаша адамгершілік қасиеттер балалар бойына жұғысты болады.

Сын тұрғысынан ойлау технологиясының маңызды тағы бір ерекшелігі - сынып оқушыларын “жақсы”, “жаман” оқушылар деп бөлмей, барлық баланың дамуы үшін қолайлы жағдай туғызуды мақсат тұтуы. Нашар оқушының да өз шамасы келгенінше қабілеті жеткен жерге дейін еңбек етуі ойластырылған. Сол арқылы ол да өзін мүмкін дәрежеге дейін дамыта алады. Бұл жолда оның қателесуі, жаңылуы әбден мүмкін. Тек мұғалім тарапынан көрсетілген сабырлық, байсалдылық оның өз күшіне деген сенімін арттырып, алға жетектейді деп есептеледі. Сабақта белгілі қағидалар сақталынуы қажет. Ол үшін тақырып бойынша оқытушы – оқушыларға тапсырманы орындауға уақыт белгілеуі, сенім көрсетуі, қолдауы және бағыт беріп көмектесуі қажет. [4]

Сын тұрғысынан ойлау технологиясында баланың білімін бағалауға үлкен мән беріледі. Сабақ барысындағы бағаның неғұрлым көп қойылуы шарт емес. Балалар барлық тапсырмаларды орындауға ынта білдіріп, ден қойып, нәтижеге жетіп, еңбегінің рахатын көруге дағдыландырылады. Оқыту мен оқу әрекетінің бір-бірімен тығыз байланыста болып, баланың ақыл-ойының дамуында зор рөл атқаратындығы белгілі. Ал оқыту барысында ақыл-ойдың, интеллектінің дамуы, “оқи алуға үйрену” бүгінгі күннің басты талабы болып отыр. Жалпы білім беретін орта мектеп оқушыларының оқу әрекеті - ол орындайтын әрекеттердің жетекшісі, негізгісі. Оқу әрекеті арқылы осы кезеңге тән психологиялық жаңа құрылымдар теориялық сана және ойлау қалыптасады. Олармен байланысты рефлексия, талдау, жинақтау сияқты психикалық қабілеттер дамиды. [5]

Ол үшін оқытушы сабақтың мақсатын нақтылап, оған шығармашылық тұрғыдан келіп, оқушының білімділік, тәрбиелік жағынан қызығуын арттырып, оның ой-өрісін дамытуда аянбай еңбектенуі қажет. Сын тұрғысынан ойлау технологиясы мұғалім мен оқушының арасындағы қарым-қатынас.

Мұғалім бұл жағдайда танымдық іс-әрекетті ұйымдастыратын ұжымдық істердің ұйтқысы болғандықтан, оқушылардың шығармашылығы мен танымдық белсенділігін арттырады. Сын тұрғысынан ойлау негізінде құрылған сабақта тек жақсы оқитын оқушылар ғана белсенді жұмыс істеп қана қоймай, барлық баланың дамуы үшін қолайлы жағдай туғызып, қабілеті жеткен жерге дейін еңбек етуі ойластырылса, әр оқушының оқуға деген қызығушылығы артатыны даусыз.

Оқушы білімді өз ізденісімен, өз біліктілігімен алады, іскерлік дағдылары қалыптасып, артады. Сын тұрғысынан ойлау бағдарламасы негізінде өткізілген сабақтар оқушының тақырыпты толық меңгеруіне, өз бетінше жұмыс жасауына және уақыт

үнемдеге өте ыңғайлы. Бұл технологияны пайдалану жеке тұлғаның ойлау қабілетін дамытуға, эстетикалық тәрбие, коммуникативтік қабілеттерін шыңдауға, қолайлы шешім қабылдай алуға, ең бастысы, білім сапасын арттыруға негіз болады. Нәтижесінде:

- бастауыш сынып оқушысы еркін сөйлеп, өз ой-пікірін іркілмей ашық, толыққанды жеткізуді үйренеді;

- жұппен, топта ынтымақтастықпен бірлесе жұмыс жасай отырып, бірін-біріне сый-құрметпен қарау шешімі, табылмай жатқан мәселені ақылдасып шешуге ұмтылады;

- бірін-бірі оқытуға және дамытуға үйренеді;

- жағымды қарым-қатынасқа бейімделеді;

- ойы сараланған, дарынды, шығармашыл тұлға қалыптасады. [6]

Сын тұрғысынан ойлауда оқу әрекеті арқылы баланың ойы абстрактіден нақтыға қарай өрлейді, теориялық сана, теориялық ойлау қалыптасады. Сын тұрғысынан ойлауда оқушы дамуының негізі болып табылатын әрекет - оқу әрекеті әрбір сабақтың өзегі ретінде қабылданады.

Өз ойымызды қорытындылай келгенде, жаңартылған білім беру мазмұнындағы жұмыстарды ұйымдастыру негізінде сын тұрғысынан ойлау технологиясының мүмкіндіктерін пайдаланып оқытудың -қойған мақсатқа жетудің тиімділігін қамтамасыз етуге арналған оқытудың әдіс-құралдары мен түрлерінің жүйесі арқылы оқыту мазмұнын, әдіс және құралдардың өзара байланысы мен себептілігін қамтиды, ал қажетті мазмұн, тиімді әдістер мен құралдарды таңдау мұғалімнің шеберлігіне байланысты.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Қазақстан Республикасының мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты /Жалпы бастауыш білім/. Алматы:МЖМБС, 2015 - 46-58б
2. Қазақстан Республикасында 2015-2019 жылға дейінгі білім беруді дамыту тұжырымдамасы // Білім және ғылым Хабаршысы. 2004. -№1.-36 б.
3. Жаңартылған білім беру бағдарламасы. (орта білім беру мазмұнын жаңарту аясында 2016 ж.) Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің бұйрығы №367.29 б.
4. Отарова Н. Сын тұрғысынан ойлау технологиясы -2016.
5. Қожагелдиева, Н. Нұртазаева.Сын тұрғысынан ойлау арқылы оқытудың тиімділігі.2019 ж.
6. Ташенова А. Сын тұрғысынан ойлауды оқу мен жазу арқылы дамыту Білім-Образование -2014ж.
7. Райысов У.Сын тұрғысынан ойлау технологиясы 2015ж.
8. Махметова А., Жаңа оқыту технологияларының білім сапасын арттырудағы рөлі. № 2.2012ж
9. Курт Мереди, Джинни Стил, Чарльз Тенли, Скот Уолтер «Оқушы жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамыту»: әдістемелік құрал. А. 2010.

ЕКІ АЙНЫМАЛЫСЫ БАР ТЕҢДЕУ ЖӘНЕ ТЕҢДЕУЛЕР ЖҮЙЕСІН ШЕШУДЕ ЕЖЕЛГІ ЕСЕПТЕР ШЫҒАРУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫНЫҢ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Абаева Нурсауле Арсенқызы

Институт математики, физики и информатики,
 Абай атындағы қазақ ұлттық педагогика университеті
 Ғылыми жетекші: Жумалиева Ляззат Дауренбаевна, PhD, аға оқытушы

***Аннотация.** Математикалық білім беру саласында оқушыларды қызықтыру және олардың оқуға деген қызығушылығын арттыру мәселесі көпжылдық мәселе болып табылады. Бұл мақала екі айнымалысы бар теңдеулер мен теңдеулер жүйесі төңірегінде шоғырланған қызықты есептерді көрсету арқылы оқушылардың қызығушылығы мен ынтасын арттырудың маңыздылығын зерттейді. Екі айнымалысы бар теңдеулер мен теңдеулер жүйесін шешудің қыр-сырына терең бойлай отырып, оқушыларды сыни тұрғыдан ойлауға, шығармашылыққа баулу. Нақты әлемдегі өзектілікке және белсенді мәселелерді шешуге бағытталған оқитудың инновациялық стратегияларын қолдана отырып, педагогтар оқушыларға анағұрлым білікті математиктер мен сыни тұрғыдан ойлаушы болуға мүмкіндік береді, сайып келгенде, оларды үнемі дамып жатқан, деректерге негізделген әлемде табысқа дайындайды.*

***Тірек сөздер:** екі айнымалы, теңдеу, теңдеулер жүйесі, инновация, сыни ойлау, функционалды сауаттылық.*

Қазіргі қарқынды дамып жатқан әлемде білім беру ландшафты көптеген қиындықтарға тап болады. Олардың ішінде ең өзекті мәселелердің бірі - функционалдық сауаттылықты арттыру және шығармашылық ойлау қабілетін тәрбиелеу кезінде оқушылардың қызығушылығын арттыру маңыздылығы. Білім ұзақ уақыт бойы жеке тұлғаның және қоғамның дамуының ірге тасы ретінде танылды, бірақ оқушыларды сыныпта және одан тыс жерлерде алаңдататын көптеген факторларды ескере отырып, тиімді оқуға апарар жол барған сайын қиындай түсті.

Кез келген оқу орнының басты мақсаттарының бірі – оқушылардың оқуға деген қызығушылығын ояту және қолдау. Білім алуға деген шынайы ынта болмаса, оқу процесі қызықты саяхатқа емес, жалықтыратын жұмысқа айналуы мүмкін. Олай болса, өз пәнін жанды етуде мұғалімдердің рөлі зор. Оқушылардың қызығушылықтары мен тәжірибесімен байланыстыратын интерактивті және динамикалық сабақтарды құру арқылы педагогтар қызығушылықты оятып, білімге құштарлықты арттыра алады. Оқушылар өздері оқып жатқан нәрсеге шынайы қызығушылық танытса, олар оқуға уақыт пен күш жұмсайды. Функционалдық сауаттылық – жан-жақты білім берудің тағы бір негізгі құрамдас бөлігі. Оқу және жазу қабілетінен басқа, функционалдық сауаттылық ақпаратты түсіну, талдау және сыни тұрғыдан бағалау қабілетін қамтиды. Бізді күнделікті деректер тасқыны жаулап жатқан қазіргі ақпаратқа негізделген әлемде оқушылардың функционалдық сауаттылық дағдыларын дамытуы өте маңызды. Бұл жалған ақпараттан сенімді көздерді ажырата білу және жазбаша және сөйлеу арқылы өз ойлары мен идеяларын тиімді жеткізуді қамтиды.

Дегенмен, оқушының қызығушылығын, функционалдық сауаттылығын және шығармашылық ойлауын арттыруға ұмтылу кедергісіз емес және ең маңызды мәселелердің бірі мектеп бағдарламасының қиындығы болып табылады. Көптеген білім беру жүйелерінде оқу бағдарламасы тым қатал және стандартталған болуы мүмкін, бұл икемділік пен жекелендіруге аз орын қалдырады. Бұл оқушылардың қызығушылығын түншықтырып, шығармашылық ойлауының дамуына кедергі келтіруі мүмкін. Сондықтан білім беру ұйымдары өз бағдарламаларын неғұрлым серпінді, жекелендірілген және

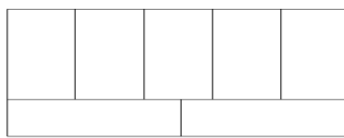

оқушылардың әртүрлі қызығушылықтары мен қажеттіліктерін көрсететін етіп бейімдеу өте маңызды. Оның үстіне сыртқы факторлар білім беру ландшафтына тағы бір күрделілік қабатын қосады. Қазіргі цифрлық ғасырда оқушылар смартфондар, әлеуметтік желілер, бейне ойындар және интернеттен алаңдаушылық туғызады. Бұл сыртқы факторлар оқушылардың назарын оқудан оңай аударып, оларды оқуға тартуды қиындатады.

Жаңартылған білім бағдарламасы бойынша мектепте алгебра пәнінде «екі айнымалысы бар теңдеулер және олардың жүйелері» деген тақырып оқытылады. Осы тақырыпты оқытқан кезде мұғалімдер алдын ала екі айнымалысы бар теңдеулер және теңдеулер жүйесі арқылы шешілетін қызықты мәтінді есептерді жинақтап, инновациялық оқыту технологиялары арқылы оқушылардың қызығушылығын арттыруға болады. Нәтижесінде оқушылар жобалап оқытудың арқасында, осы тақырыпты терең түсінуге тырысып, өз бетімен ізденіп, сабақта жақсы көңіл күймен қызыға қатысып сабақты түсінеді. Мыңдаған жылдар бойы сыннан өткен ежелгі қытай мәтінінің – «Математикалық өнердегі тоғыз тараудың» көне жазба математикалық есептерді шешу әлеміне терезені ұсынады, ол біздің қазіргі оқулықтарымыздан ғасырлар бойы бұрыннан келе жатқан, теңдеулер жүйелерінің ерекшелігі мен маңыздылығына баса назар аударады.

Осыған мысал ретінде төмендегі алып, шығару жолдарын қарастырсақ болады.

1 есеп. Суретте көрсетілген үлкен тіктөртбұрыш жеті кіші тік төртбұрыштан құралған. Егер үлкен тіктөртбұрыштың периметрі 34 см болса, онда кіші тіктөртбұрыштың ені және ұзындығын тап.

Шешуі:

Кіші тіктөртбұрыштың енін x , ал ұзындығын y деп алып, теңдеу құрастырайық.

$$\begin{cases} 2x = 5y \\ 2(x + y + 5y) = 34 \end{cases} \rightarrow \begin{cases} x = 2,5y \\ 2x + 12y = 34 \end{cases} \rightarrow 5y + 12y = 34 \\ 17y = 34, y = 2 \\ x = 5$$

Жауабы: ені 5 см, ұзындығы 2 см.

2 есеп. Ауылдағы тіктөртбұрыш пішінді жер телімінің ауданы 48 м^2 , ал периметрі 28 м. берілген жер телімінің ені және ұзындығын тап.

Шешуі:

Енін x деп, ал ұзындығын y деп алып, мынадай жүйені шешеміз:

$$\begin{cases} xy = 48 \\ 2(x + y) = 28 \end{cases} \rightarrow \begin{cases} x + y = 14; x = 14 - y \\ y(14 - y) = 48 \\ y^2 - 14y + 48 = 0 \\ y = 8; x = 6 \end{cases}$$

Жауабы: ені 6 және 8 ұзындығы см.

3 есеп. Аулада тауықтар мен қояндар жүр. Олардың бастарының қосындысы 28, ал аяқтарының қосындысы 82. Барлығы қанша тауық және қанша қоян бар екенін табыңыз.

Шешуі:

Тауықтың санын x деп, ал қоянның санын y деп алайық.

$$\begin{cases} x + y = 28 \\ 2x + 4y = 82 \end{cases}$$

$$2x + 4y = 82$$

$$x = 28 - y; 2(28 - y) + 4y = 82$$

$$56 - 2y + 4y = 82$$

$$2y = 26$$

$$y = 13, x = 15$$

Жауабы: тауықтың саны 15, ал қояндар 13.

Осы сияқты есептерге мысалдар келтіре берсек олар өте көп. Енді осындай есептерді сабақта түсіндіргенде жаңаша технологияларды қолдана отырып сабақты өткізсек, сабақ мақсатына оңай жетуге болады. Оқушыларды өмірде кездесетін есептерді шешуге тарту олардың математикаға қызығушылығы мен ынтасын арттырудың кілті болып табылады. Тиімді әдістердің бірі оларға екі айнымалысы бар теңдеулер жүйесін шешуге байланысты мәтіндік есептерді меңгеруді үйрету болып табылады. Бұл есептер күнделікті өмірде кездесетін жағдайларды бейнелейді, математиканы өзекті және тартымды етеді. Бұл тәсіл олардың проблеманы шешу қабілеттерін арттырып қана қоймайды, сонымен қатар олардың оқуға деген құштарлығын арттыра отырып, жетістік сезімін оятады.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Grugeon-Allys, B., Chenevotot-Quentin, F., Pilet, J., & Previt, D. (2018). Online automated assessment and student learning: The PEPITE project in elementary algebra. In L. Ball, P. Drijvers, S. Ladel, H.-S. Siller, M. Tabach, & C. Vale (Eds.), *Uses of technology in K-12 mathematics education: Tools, topics and trends* (pp. 245-266). New York: Springer. – 76 б.
2. Әбілқасымова А.Е., Тұяқов Е.А. Жалпы білім беретін мектепте математикалық есептерді шығаруды оқытудың әдістемелік негіздері. Оқу құралы. – Алматы, 2019. – 340б.
3. Шыныбеков А.Н., Шыныбеков Д. Алгебра 9 сынып. Атамұра 2019. -197б.
4. Негізгі және жалпы орта білім беретін мектеп мұғалімдеріне арналған критериялды бағалау бойынша нұсқаулық: оқыту әдістемесі. // ред.О.И.Можаевой,А.С.Шилибековой, Д.Б. Зиеденовой. – Астана: АОО «Назарбаев Зияткерлік мектептері», 2016. - 56 с
5. Негізгі орта білім беру деңгейінің 7-9-сыныптарына арналған «Алгебра» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы //Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрі 2017 жылғы «25» қазандағы № 545 бұйрығы.

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДЕГІ БЕЛСЕНДІ ОҚЫТУ ӘДІСТЕРІНІҢ НЕГІЗГІ ТҮРЛЕРІ ЖӘНЕ НАҚТЫ ПРИНЦИПТЕРІ

Мықтыбекқызы Гулнур

Академик Ә. Қуатбеков атындағы Халықтар достығы университеті
 Шымкент, Қазақстан

Аннотация: Основные виды активных методов обучения в инклюзивном образовании и активные методы обучения способствуют формированию профессионально-познавательной активности учащихся с использованием конкретных принципов-методов активизации учебно-познавательной деятельности учащихся, что побуждает их к активному мышлению и практической деятельности в процессе усвоения материала, когда активен не только учитель, но и учащиеся.

Тірек сөздер: Инклюзивті білім берудегі белсенді оқыту әдістерінің негізгі түрлері және оқытудың белсенді әдістері студенттердің оқу-танымдық іс-әрекетін белсендірудің нақты принциптері-әдістерін қолдана отырып, студенттердің кәсіби-танымдық белсенділігін қалыптастыруға ықпал етеді, бұл оларды оқытушы ғана емес, сонымен қатар студенттер де белсенді болған кезде материалды игеру процесінде белсенді ойлауға және практикалық әрекетке итермелейді.

Инклюзивті білім берудің белсенді оқыту үрдісіндегі қажеттіліктерін қанағаттандырып, оқыту мен сабақ берудің жаңа бағытын өңдеуге талпынады. Егер инклюзивті оқытудың оқыту мен сабақ беруге енгізілген өзгерістері тиімді болса, онда қатысушылардың жағдайлары да өзгереді.

Қатысушылардың іс-әрекет түрі бойынша мәселелерді шешуді іздеу барысында мыналарға негізделген әдістер бөлінеді: заттардың немесе әрекеттердің әртүрлі белгілері бойынша саралау; процестер мен құрылымдарды оңтайландыру; объектілерді жобалау және жобалау; басқару, қарым-қатынас және жанжал жағдайларындағы іс-қимыл тактикасын таңдау; басқарушылық немесе әлеуметтік-психологиялық мәселені шешу; назар аудару дағдыларын көрсету және оқыту, өнертабыстар, өзіндік ерекшелігі, ойлау жылдамдығы және т. б.

✓ Қатысушылардың саны бойынша былайша бөлінеді: жеке, топтық, ұжымдық әдістер.

А. А. Воронова белсенді оқыту әдістерінің үш негізгі түрін ажыратады:

Нақты жағдайларды талдау әдісі.

Жағдайлар дидактикалық бағытта әр түрлі болуы мүмкін және топ жетекшісінің алдына қойған міндетіне сәйкес қолданылады: жағдай-иллюстрация, теориялық материалды көрсету үшін жүргізуші ұсынған нақты жағдай; жағдай-қатысушылар кейбір элементтерді бөліп көрсетіп, есте сақтауы керек жаттығу; жағдай-ұсынылған мәселе болатын бағалау қазірдің өзінде шешіліп, қатысушыларға оны бағалау ұсынылады; жағдай проблема болып табылады, топқа бірқатар мәселелер қойылады, оларды талдап, шешу керек. Жаттықтырушы жетекші функцияны жүзеге асырмайтын, бірақ мейірімді бақылаушы рөлін атқаратын *әлеуметтік-психологиялық тренинг* қатысушылардың қарым-қатынасының субъективті сипатын қамтамасыз етеді.

Ойындық модельдеу немесе имитациялық ойындар. Ойындар (Имитациялық) іскерлік болып бөлінеді, онда имитациялық модель алдын-ала орнатылады және қатысушылар шешім жүйесін өздері таңдайтын ұйымдастырушылық болып табылады [1].

Сондай-ақ, оқытудың белсенді әдістерінің жіктелуі бар, бұл оларды біріншісінің үстемдігі кезінде сабақтардың топтық және жеке формаларын біріктіретін төрт топқа бөлуді қамтиды.

✓ Қатысушылардың тікелей және тікелей қарым-қатынасына негізделген, өзара әрекеттесуді ұйымдастыру функциясын орындайтын, пікір алмасатын, қажет болған жағдайда топтық шешімді әзірлеу және қабылдау процестерін басқаратын жүргізушінің пассивті шеттетілген позициясы бар *пікірталас әдістері* (еркін және бағытталған пікірталастар, мамандар кеңестері, өмірлік және кәсіби оқиғаларды талқылау және т.б.).

✓ Ойынның барлық немесе бірнеше маңызды элементтерін (ойын жағдайы, рөлі, белсенді ойнауы, нақты оқиғаларды қайта құру және т.б.) қолданатын және қандай да бір себептермен адамға қол жетімді емес жаңа тәжірибе алуға бағытталған *ойын әдістері* (іскерлік, ұйымдастырушылық-белсенділік, имитациялық, рөлдік ойындар, психодрама, социалдр және т. б.).

✓ Жарыстың әсері есебінен студенттердің қызметін жандандыратын *рейтингтік әдістер* (тиімділік рейтингтері, танымалдық рейтингтері).

✓ Қатысушылардың жеке басына және мінез-құлқына ынталандырушы, түзетуші, дамытушылық әсер көрсетуге бағытталған *тренинг әдістері* (мінез-құлық және тұлғаға бағытталған тренингтер) [3].

Ұсынылған жіктелерге талдау жүргізе отырып, оқытудың белсенді әдістерінің әрбір тобы білім алушылардың позициясында болатын қатысушылардың өзара іс-қимылын нақты ұйымдастыруды көздейтінін және өзіндік ерекшеліктері бар екенін атап өтеміз. Осылайша, қазіргі уақытта оқыту әдістерін жіктеу мәселесіне бірыңғай көзқарас жоқ және қарастырылған классификациялардың кез келгенінің артықшылықтары да, кемшіліктері де бар.

Оқытудың белсенді әдістерін қолданатын оқу процесі оқытудың жалпы дидактикалық принциптерінің жиынтығына сүйенеді және А. А. Балаев ұсынған өзінің ерекше принциптерін қамтиды [6]:

✓ Студенттердің дайындығы мен оқу сабағының тақырыбын ескере отырып, мазмұны мен оқыту әдісі арасындағы *тепе-теңдік принципі*.

✓ *Модельдеу принципі*. Оқу процесінің моделі оқу жоспары болып табылады. Онда мақсаттар мен міндеттер, оқыту құралдары мен әдістері, сабақ тәртібі мен режимі көрсетіледі, студенттер оқу барысында шешетін сұрақтар мен тапсырмалар тұжырымдалады. Сонымен қатар мұғалім түпкілікті нәтижені модельдеуі керек, яғни оқуды аяқтаған "студенттің моделін" сипаттауы керек. Атап айтқанда: ол қандай білімге (олардың тереңдігі, кеңдігі мен бағыты) және дағдыларға ие болуы керек, қандай іс-әрекетке дайындалуы керек, оның білімі қандай формада көрінуі керек. Студент оқитын және өмір сүретін "орта моделін" енгізу пайдалы болады. Бұл шындықтан және оның проблемаларынан аулақ болуға көмектеседі.

✓ *Кіріс бақылау принципі*. Бұл қағида студенттердің нақты дайындық деңгейіне сәйкес оқу процесін дайындауды, олардың қызығушылықтарын анықтауды, білімнің болуын немесе қажеттілігін анықтауды көздейді. Кірісті бақылау оқу курсының мазмұнын барынша тиімді нақтылауға, таңдалған оқыту әдістерін қайта қарауға, оқушылардың жеке жұмысының сипаты мен көлемін анықтауға, оқытудың өзектілігін дәлелді негіздеуге және оқуға деген құштарлықты оятуға мүмкіндік береді.

✓ Мазмұны мен әдістерінің оқу мақсаттарына *сәйкестігі принципі*. Оқу мақсатына тиімді жету үшін мұғалім белгілі бір тақырыпты зерттеуге немесе мәселені шешуге ең қолайлы студенттердің оқу іс-әрекетінің түрлерін таңдауы керек. Бір жағдайда диалог, мәселені талқылау жеткілікті. Екіншісінде қосымша ақпарат көздерін пайдалану қажет: журналдар, газеттер және т.б. немесе мамандардан кеңес алу үшін көршілес білім салаларына жүгіну керек.

✓ *Проблемалық принципі*. Бұл жағдайда студенттер жаңа нәрселерді үйреніп, қиындықтарды, проблемаларды қоюдан туындаған кедергілерді жеңу арқылы білім мен дағдыларды игерген кезде сабақты ұйымдастыру қажет. Мәселен, А. М. Матюшкин,

проблемалық оқыту теориясының негізін қалаушылардың бірі, бұл оқу мақсатына жетуге кепілдік беретін сабақтың проблемалық құрылысы [2]. Сабақ барысында іздеуді қажет ететін сұрақтар қойылады, бұл студенттердің ақыл-ой белсенділігін белсендіреді және бұл оқу тиімділігінің маңызды шарты. М. И. Махмутов егер студент нақты материалды талдап, одан ақпарат алу үшін оларға операция жасаса, оқудағы белсенділікке қол жеткізілетінін атап көрсетеді.

✓ *"Теріс тәжірибе" принципі.* Практикалық іс-әрекетте сәттілікпен бірге қателіктер жіберіледі, сондықтан адамды қателіктерден аулақ болуға үйрету керек. Бұл міндет өте өзекті. Осы қағидатқа сәйкес оқытудың белсенді әдістеріне негізделген оқу процесіне екі жаңа оқыту элементі енгізіледі:

— нақты жағдайларда жіберілген қателіктерді зерттеу, талдау және бағалау. Мұндай сабақтардың материалы мерзімді басылымдардағы сыни жарияланымдар және олардың тобының өміріндегі нақты фактілер болуы мүмкін;

— білім, білік және дағдыларды игеру процесінде студенттер тарапынан қатені қамтамасыз ету. Студенттерге талдау үшін жағдай ұсынылады немесе проблемалық тапсырма қойылады, оны шешкен кезде студент сөзсіз қателік жібереді, оның көзі, әдетте, қажетті тәжірибенің болмауы болып табылады. Оқушының іс-әрекетінің реттілігін одан әрі талдау қатенің заңдылығын анықтауға және мәселені шешу тактикасын жасауға көмектеседі. Сонымен қатар, студент осы мәселе бойынша білімнің қажеттілігіне көз жеткізеді, бұл оны оқу курсы тереңірек зерттеуге итермелейді.

✓ *"Қарапайымнан күрделіге" принципі.* Сабақ оқу материалының өсіп келе жатқан күрделілігін және оны зерттеуде қолданылатын әдістерді ескере отырып жоспарланады және ұйымдастырылады: бастапқы көздер бойынша жеке жұмыс, қорытындылар мен қорытындыларды ұжымдық әзірлеу және т. б.

✓ *Үздіксіз жаңарту принципі.* Студенттердің танымдық белсенділігінің қайнар көздерінің бірі-оқу материалының жаңалығы, сабақтың нақты тақырыбы мен әдісі. Оқу процесінің ақпараттылығы, яғни жаңа, белгісіз, студенттердің назарын аударады және күшейтеді, тақырыпты зерттеуге, оқу іс-әрекетінің жаңа тәсілдері мен әдістерін игеруге итермелейді. Бірақ білім игерілген сайын оларды қабылдаудың шиеленісі біртіндеп төмендей бастайды.

Студенттер белгілі бір әдістерге үйренеді, оларға деген қызығушылығын жоғалтады. Бұған жол бермеу үшін мұғалім сабақтардың құрылысын, оқыту әдістемесін үнемі жаңа элементтермен жаңартып отыруы керек.

✓ *Ұжымдық қызметті ұйымдастыру принципі.* Студент көбінесе топта, ұжымдық түрде шешім қабылдау, кез-келген тапсырма немесе шешім қабылдау қажеттілігімен бетпе-бет келуі керек. Студенттердің ұжымдық іс-әрекетке қабілеттілігін дамыту міндеті туындайды [6].

Сабақ барысында бұл мәселені шешу кезеңдер бойынша жүзеге асырылуы керек. Бірінші кезеңде мұғалім топтық тапсырманы қолдана отырып, оқушылардың тапсырманың өзіне және оны шешуге деген көзқарастарында сәйкессіздіктер мен ұқсастықтардың болуын анықтайды. Екіншісінде-нақты жағдай бойынша топтық жұмысты ұйымдастыру арқылы студенттер нәтижеге қол жеткізуге ықпал ететін бірлескен іс-әрекетке деген қажеттілікті қалыптастырады. Үшінші кезеңде іскерлік ойын жағдайында бірлескен іс-әрекет дағдылары, міндеттерді талдау және шешу, жобаларды әзірлеу және т.б. сонымен бірге, сабақтарда ұжымдық жұмысты ұйымдастыра отырып, мұғалім тапсырмаларды әр студент үшін ынтымақтастық пен өзара әрекеттесусіз орындау мүмкін еместігі айқын болатындай етіп тұжырымдауы керек.

✓ *Озық оқыту принципі.* Бұл қағида оқыту жағдайында практикалық білімді игеруді және оларды практикаға енгізе білуді, студенттердің өз қабілеттеріне деген сенімін

қалыптастыруды, болашақ қызметте нәтижелердің жоғары деңгейін қамтамасыз етуді білдіреді.

✓ *Диагностика принципі.* Бұл қағида сабақтардың тиімділігін тексеруді қамтиды. Мысалы, студенттердің оқу жағдайындағы өзіндік жұмысын талдау тақырыптың курс контекстіне сәйкес келетіндігін, сабақты өткізу әдісі дұрыс таңдалғанын, студенттер зерттелген мәселелерде жақсы бағдарланғанын, келесі сабаққа кез-келген нәрсені өзгертуге болатындығын және т. б.

✓ *Оқу уақытын үнемдеу принципі.* Оқытудың белсенді әдістері білімді игеруге және дағдыларды қалыптастыруға кететін уақытты азайтуға мүмкіндік береді. Білімді игеру, жұмыстың практикалық әдістерін игеру және дағдыларды дамыту бір уақытта, мәселелерді шешудің, жағдайларды талдаудың немесе іскерлік ойынның бір процесінде жүзеге асырылады.

✓ *Шығыс бақылау принципі.* Әдетте, білімді шығыс бақылау емтихан, сұхбат, бақылау жұмыстары немесе рефераттар түрінде оқуды аяқтағаннан кейін, содан кейін оларды қорғаудан кейін пайда болады. Шығуды бақылау үшін бірқатар практикалық тапсырмалар, проблемалық тапсырмалар мен жағдайлар қолданылады. Олар жеке және топтық болуы мүмкін.

Белсенді оқыту әдістерін оқу процесінің әртүрлі кезеңдерінде қолдануға болады:

— кезең-білімді бастапқы меңгеру. Бұл проблемалық дәріс, эвристикалық әңгіме, оқу талқылауы және т. б. болуы мүмкін.

— кезең - білімді бақылау (бекіту), ұжымдық ойлау қызметі, тестілеу және т. б. сияқты әдістерді қолдануға болады.

— кезең-білім негізінде кәсіби дағдыларды, дағдыларды қалыптастыру және шығармашылық қабілеттерін дамыту, модельденген оқытуды, ойын және ойын емес әдістерді қолдануға болады.

Оқытудың белсенді әдістері шебер қолданумен бір уақытта үш оқу-ұйымдастырушылық міндеттерді шешуге мүмкіндік береді:

— оқыту процесін оқытушының басқарушы әсеріне бағындыру;

— дайындалған студенттердің де, дайындалмаған студенттердің де оқу жұмысына белсенді қатысуын қамтамасыз ету;

— оқу материалын игеру үдерісіне үздіксіз бақылау орнату.

Қорытындылай келе, оқытудың белсенді әдістері-бұл тек мұғалім ғана емес, сонымен қатар студенттер де белсенді болған кезде материалды игеру процесінде оларды белсенді ойлау және практикалық іс-әрекетке итермелейтін білім алушылардың оқу-танымдық іс-әрекетін белсендіру тәсілдері.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Ахияров, К. Ш. Формирование познавательной активности студентов в обучении. - Уфа, 2016
2. Викулина, М. А. Познавательная активность студентов. - Н.Новгород: Изд-во ВГИПУ, 2016. - 120 с
3. Казначеева, С. Н. Студенческий возраст и организация познавательной деятельности [Текст] / С.Н. Казначеева // Психология обучения. - 2007. - № 5. - С. 96-97
4. Мокшина, Н. Г. Критерии сформированности познавательной активности студентов [электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.egpu.ru/lib/elib/Data/Content/128253462955625000/Default.aspx>
5. Синебрюхова, А. В. Активизация познавательной деятельности студентов. Специалист. - 2018. - № 8. - С. 26 - 28.
6. Смолкин, А. М. Методы активного обучения. - М.: Академия, 2015.

«ҮЗДІКСІЗ БІЛІМ БЕРУДЕГІ БАСТАУЫШ СЫНЫПТА ОҚЫТЫЛАТЫН ЕРТЕГІ ТҮРЛЕРІНІҢ ЗЕРТТЕЛУ АЛҒЫШАРТТАРЫ

Абдукаримова Аружан Юсуповна

«Бастауышта оқытудың педагогикасы мен әдістемесі» мамандығының
 2 – курс студенті, М.Х.Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті,
 Ғылыми жетекші: Абжапарова Меруерт Тілегенқызы аға оқытушы,
 М.Х.Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті,
 Тараз, Қазақстан

***Аннотация:** Білім беру саласы қазіргі заман талабына сай жаңа технологияларды пайдалана отырып, үздіксіз білім беру ісі дамып отырады. Қазіргі білім беру біршама күрделі ойы ұшықыр, шығармашылық қабілеті жоғары, өмірге икемді, жан-жақты дамыған жеке басты тұлға тәрбиелеудің мағынасын қарастырамыз. Зерттеу мақаламызда білім беру жүйесінің негізгі міндеті – «Педагогтік шеберлік – дарынды талант емес, үйрену, ізденудің нәтижесі» екенін айқындаймыз. Жас ерекшелігіне қарай бастауыш сыныпта оқыту жүйелерін жіктеп салыстыратын боламыз. Тұлға заманауи білім беру жүйесінің кеңестігіне көзқарасын дамытып, үздіксіз білім берудің алғышарттарын зерттейміз.*

***Тірек сөздер:** Бастауыш саты, сатиралық ертегілер, репродуктив, мифтер, интеллект, диалог, стратегия, композиция.*

Қазіргі таңда білім беру жүйесінің мақсатының бірі – әлемдік білім беру кеңістігіне ықпалдастырылған және қоғам қажеттіліктеріне сай көп деңгейлі үздіксіз білім берудің ұлттық үлгісін қалыптастыру. Бастауыш саты- бұл оқушы тұлғасы мен санасының қарқынды дамитын құнды, қайталанбайтын кезеңі. Оқушыларды заманауи әдіс-тәсілдермен оқытып, ой-өрісі кең, саналы, еркін азамат етіп тәрбиелеу қажеттілігі де осы себептен туындап отыр. Білім, дағды, іскерліктің қалыптасуының бастамасы – бастауыш саты. Әсіресе, терең де тиянақты білім беруді ұлағатты тәрбиемен ұштастыруда бастауыш сынып пәндерінің өзіндік орны ерекше [1,2].

Әрбір оқушыны оқытып тәрбиелеуге байланысты мәселелерді өздігімен және шығармашылық ынтамен шешуге қабілетті жаңашыл мұғалім керек. Жаңа, тез өзгермелі, білімді де білікті, тың серпіліске, өзгеруге дайын және жаңа талап межесінен көріне алатын шығармашыл да кәсіби шебер мұғалімдерді қажет етіп отырғанына көзіміз жетті. Оқушылардың мектепте табысты оқуы ғана емес, өмірде де табысты болуы мұғалімнің қабілетінде, оның құзіреттілігіне байланысты екендігі даусыз. Мұғалім бұл жағдайда дайын білімді түсіндіріп қоюшы, бағалаушы емес, танымдық іс-әрекетті ұйымдастыратын ұжымдық істердің ұйытқысы. Тек осындай оқыту ғана баланың интеллектісінің көзін ашып сөз өнерінде тек сыртқы объективті шындық қана емес адамның ішкі жан дүниесі суреттеледі [3,4].

Бастауыш сынып оқушыларын тәрбиелеуде ертегілердің түрлерін қарастырсақ, атақты әдебиетші М. Әуезов ертегіні үш түрге бөліп қарастырған. Олар: қиял – ғажайып, тұрмыс – салт, шыншыл ертегілері болып табылады. Алайда қазіргі зерттеулер нәтижесіне қарағанда ертегіні төрт түрге бөледі. С. Қасқабасов ертегідегі қияли идеялық қызмет атқарады, бірақ сюжеттен гөрі композицияның рөлі күшті болады деп есептейді. Ол ертегіні: хайуанаттар жайындағы, қиял – ғажайып, батырлық, новеллалық және сатиралық деп бөледі. М.Әуезовтың ертегі түрлерін талдасақ қиял – ғажайып ертегілерінде «Керқұла атты Кендебай», «Аңшы бай», «Ұшқыш кілем» жатады деп есептейді. Оқушы осындай ғажайып достарының көмегімен мейірімді, адал дос адамын ардақтайды, оның күшіне мол

сенім білдіреді. Оқушы барлық заттарға көзқарасы өзгеріп, кішіпейілдікке, мейірімділікке, дос болуға ішінен ой қорытады.

Ал кейінгі дәуірде рулық қоғам тұсында халықтың арманы- өз елін бөтен елден, жаудан қорғайтын батыр болды. Ол қазақ өміріндегі қара шаңырақ иесі-кенже бала болды. Қиял-ғажайып ертегілеріндегі басты тақырып-сиқырлы заттардың көмегімен бас кейіпкердің неше түрлі қиындықтарды жеңіп, мұратына жетуі. Егер қаһарман бар күшін пайдаланып, керемет қиындықтарды жеңсе, ол батыр атағына ие болады да, мұндай кейіпкері бар ертегі өз ерекшелігімен дараланып, «Батырлық ертегі» деп аталады. Біздің пікірімізше, батыр тұлға тек ерлігімен ғана емес, ақыл-парасатымен де, айласымен де жауын жеңіп отырған. Ертегінің тағы бір түрі- тұрмыс-салт және хайуанаттар туралы ертегілер. Тұрмыс-салт ертегілерінде бақташылық тұрмыс-тіршіліктері суреттеледі. Бұл М.Әуезовтің зерттеуі бойынша көрсетілген [5].

Жануарлар туралы мифтер мен әнгімелердің жануарлар туралы ертегіден айырмашылығы тура мағына мен ауыспалы мағынаның, шын образ бен оның тұспалы арасында болады. Ертегіде адамдар мен олардың әрекеттерді тұспалдап көрсетеді. Оларда таптық қоғамның көрінісі байқалады. Жануарлар жайындағы ертегілерді 3 топқа бөлуге болады:

1. Мифтік қасиетін жоғалтқан этиологиялық ертегілер.
2. Дүние жүзі халықтарының жануарлар жөніндегі эпосын құрайтын классикалық ертегілер.
3. Мысал ертегілер.

Қазақ ертегісінің ең мол түрі – **шыншыл ертегілер**. Бұл ертегілер өмір шындығына жақын, ішінде реалдық адам бейнелері басым. Олар кейде өмір шындығынан алынып, бас қаһармандары патша, уәзір хан болып келеді. Мысалы. «Хан мен уәзір», «Өнеге», «Ақылды етікші» ертегілерінің бас қаһармандары күндіз тақта отырса, түнде үстіне жаман киім киіп, шаһар аралап жүретін патша мен оның уәзірлері [6].

Шыншыл-реалистік ертегілерде ең әділ, ең ақылды адам халық ортасынан шығады. Мұның ғажайып үлгісі - Аязби». Хан өзінің қырық уәзіріне адамның, құстың және шөптің жаманын тауып әкеліндер дегенде, адамның жаманына Аязби ілігеді. Бірақ оның жамандығы ақылында емес, тұрмысында, кедейлігінде. Қазақ ертегілерінен көрінетін әлсіз образдардың бірі - тазша. «Тазша бала» ертегісінде бала сараң байдың майын алып, патшаның қазынасына түседі. Бірақ өзін таптырмайды. Сол патшаны мазақ еткен екінші патшаны тұтқындайды. Сөйтіп ол ханның өз істегенін өзіне істейді. Шындығында, ертегі айту еріккеннің ермегі емес, жастарды сөз өнерінің қыры мен сырына жаттықтырып тәрбиелеу мектебі болып саналған.

Қазақ фольклорында жабайы аңдар жөнінде айтылатын ертегілер де көп. Оның көркем үлгілері «Қазақ ертегілерінде» жарияланып келеді. Тақырыбы жағынан күлдіргілеу болып келетін бұл ертегілер («Түлкі, қойшы, аю», «Түлкі мен бөдене», «Арыстан мен түлкі») көп жайда түрлі аңдар мінезін танытып қана қоймай, сол мінездер арқылы қоғам өміріндегі әлеуметтік теңсіздікті де көрсетеді. Адамша мұңданып, көз жасын төгеді. Малды қадір тұтқан қазақ ұғымында түйенің бала сүюі адамға ұқсас болып шығады. Мал күту мен еңбек мәнін биік бағалайтын «Қотыр торғай», «Кім күшті?», «Қуыршақ» сияқты жас балаларға арналған қысқа ертегілердің мазмұны да аса қызық, тартымды. Кім күшті? ертегісінде мұздан күшті нәрсе жоқ деп ойлайтын қырғауыл, одан жаңбыр, жер, шөп, тоқты, қасқырдың, осылардың бәрінен оқтың күшті екенін айтады [7].

Хайуанаттар ертегілерінде сатира сарыны да бар. **Сатиралық ертегілер**. Сол дәуірдегі әлеуметтік топтар арасындағы адамдарды әшкерелей, ауыл өмірін бейнелейді. Новеллалық ертегілердегі оқиға хан сарайы мен қалада өтеді, ал сатиралық ертегідегі оқиғаның орны- кәдімгі ауыл. Кейіпкері – бай, молда, кедей. Негізгі ой-әлеуметтік тап тартысы көбірек орын алған. Ал орыс зерттеушісі А. Астахова батырлық ертегі түріне халық эпосының батырлары туралы кейінгі дәуірде пайда болған ертегілерді жатқызады.

Бұған батырлық мазмұндағы қиял-ғажайып ертегілер де жүр деп М.Әуезов те айтқан. «Батырлық ертегі» атауын ең алғаш қолданған зерттеуші –В.В .Радлов.

Бастауыш мектеп әдебиеттік оқу оқулығына енгізілген ертегілер негізінен балаларға арналған ертегілер болып, оларды оқытуда оқушылардың жас ерекшелігіне сай әр сыныптарды жеке қарастыруға тура келеді.

Төменгі сыныптарда (1-2 сыныптар):

1. Ертегілерді дауыстап, көтеріңкі әуенмен оқуға дағдыландыру керек. Төменгі сынып оқушылары ертегінің қай түрге жататындығын оңай аңғара алмайды. Сондықтан оқытушы ертегінің қай түрге жататындығын айтып беруі керек және қысқаша түсінік жасаса да болады.

2. Мәтінде кезігетін жаңа сөздердің мағынасын оқушылардың қабылдау өресіне лайық түсіндіріп беру керек.

3. Ертегіні оқып болғаннан кейін оқушыларға қайта-қайта әңгімелету арқылы олардың сөйлеу қабілетін жетілдіруге мән беру керек.

4. Мәтіннің идеялық мазмұнын жинақы баяндап түсіндіруге, ондағы басты сөз, сөйлемдерді бірлестіріп түсіндіруге көңіл бөлу керек. Мысалы, «Баланың айласы» деген ертегіні оқытуда, біріншіден, оқытушы өзі үлгі көрсетіп оқып беріп, онан соң оқушыларға дауыстап оқыту керек.

Мәтін диалог түрінде болғандықтан, оқушыларға оқытқанда сол диалог бойынша оқыту, ондағы ғалым, түйе, жеміс ағашы, ит, бала, жылан сияқты кейіпкерлердің ерекшелігі бойынша лайықты әуенмен оқуға көңіл бөлу және олардың қандай адам, қандай жануарлар екендігін қысқаша таныстырып қою қажет.

Екіншіден, мәтінде кезігетін «жүгіну, жылан, ғалым, жапан дала, нану» сияқты сөздерді сөйлемдегі беріп тұрған мағынасы бойынша түсіндіру керек.

Үшіншіден, ертегіні оқушыларға қайта-қайта айтқызу керек. Баяндау барысында кейіпкерлер бойынша сөйлету мен тұтас мәтін бойынша ретімен баяндауды бірлестіріп айтқызу керек.

Төртіншіден, оқытушы ертегінің идеялық мазмұнын қорытындылап беруі керек. Мұнда жыланның жақсылыққа жамандық істеп өзін құтқарған ғалымды өлтірмек болған оқиғасын, баланың ғалымды жыланнан құтқарып қалуда қандай айла істеткендігін және осыған қатысты сөз, сөйлемдерді түйін ете отырып қорытындылау қажет.

Өзекті идеяны қорытындылау барысында, адам баласына қастас жауыз жыланды баланың ақыл - парасаттылықты жауыздық үстінен қашан да жеңіске жететіндігін, адамдар тек қара күшке сүйенбей, әдіс-амалға, ақылға да сүйену қажеттілігін дәріптеу керек. Мәтін соңында берілген:

«Қайратыңа әдісінді жолдас ет,

Әдісіңе ақылыңды жолдас ет.

Білемін деп мақтанба,

Сенен де білгіш табылар»

деген мақалды тармақтары бойынша түсіндіріп берумен бірге, жаттап алуды тапсыру керек.

Жоғары сыныптарда (3-4 сыныптар):

1. Оқушылардың ертегілерді дербес оқып түсіну қабілеті біршама жоғары болады. Бұл сыныптарға ертегілерді оқытуда, алдымен, оқытушы ертегінің мазмұнын ашып бере алатын сұраулар беріп, оқушылардың сол сұраулар бойынша оқып, қайталап айтып бере алатындай болуы үшін алдын-ала тапсырма беруі керек.

2. Сыныпта алдымен берілген тапсырманың орындалу жағдайын тексеріп көру, онан соң оқытушы қызығарлық етіп әңгімелеп беру, сол негізде оқушыларды қызықтыра отырып оқуға және әңгімелеп беруге жұмылдыру керек.

3. Талдау жасауда оқиғаға талдау жасауды басты орынға қою керек. Оқиғаны талдау негізінде ертегілердің негізгі идеясын қорытындылап беру қажет. Осы тұрғыда басты сөз, сөйлемдердің мағынасын түсіндіріп кетсе де болады.

4. Ертегілерді талдау барысында көріністе әр түрлі мақұлықтар, жануарлар суреттелгенімен, іс жүзінде шынайы өмірдегі адамдар арасындағы қатынас бейнеленетіндігін ескертіп отыру керек. Халық ауыз әдебиетінде жануарлар, мысалы, түлкі - әккі, қу адамдардың, қасқыр - зорлықшыл, жауыз адамдардың, қоян - қорқақ адамдардың, аю - ақымақ, қара күштің бейнесі ретінде алынады да, сол мінездегі адамдарға өкілдік етеді.

Ерекше көңіл бөлуге тиісті бір мәселе, ертегілерді оқытуда оны есте қалдыруға, қайталай баяндауға оңай, оқиғасының қызықты болатындай ерекшеліктерін толық пайдаланып, оқушылардың мәтін мазмұнын қайталай баяндауға, сөйлеуге дағдылануын берік меңгерту керек. Мұнда көбіне оқушылардың өздеріне талдату, қайталай баяндату талабын орындау керек. Міне, бұлар ертегілерді оқытудағы басты түйін және негізгі оқыту нысаны болып табылады.

Төменде мысал ретінде «Ғажайып бақ» деген халық ертегісін талдап көрейік. Бұл ертегіні оқу арқылы басқаға қамқор, мейірімді болудың, көптің қамын ойлаудың, дайын пайдаға қызықпаудың ізгі қасиет, асыл мұрат екендігін, сонымен бірге достыққа адал, мейірімді, көпшіл болуды сезіну керектігін түсіну қажет. Әрі бұл ертегіден кедейлер қауымының бақытты тұрмысты аңсаған арман-тілегінің қызықты да ғажайып оқиғалар арқылы бейнеленгендігіне көңіл бөлу керек. Оқушыларға шығармашылық бағыт-бағдар бере отырып, үздіксіз іс-әрекетке жетелейді. Бағдарлама стратегиялары оқушылардың бірін-бірі тыңдап, құрметтеуіне үйретеді. Енді ол алдына мақсат қойып, нәтижеге жетудің, проблеманы шешудің әдіс-амалдарын белгілейді, іске кіріседі. Дамытушылық сабақтарында бала осылайша өз ақыл-ой деңгейі, белсенді әрекеті арқасында репродуктивті емес өнімді нәтижеге жетеді.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы Алматы. 2010ж.
2. Қазақстан Республикасының мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты /Жалпы бастауыш білім/. Алматы: МЖМБС, 2015 - 46-58 б.
3. Қазақстан Республикасында 2015-2019 жылға дейінгі білім беруді дамыту тұжырымдамасы // Білім және ғылым Хабаршысы. 2004. -№1.-36 б.
4. Жаңартылған білім беру бағдарламасы. (орта білім беру мазмұнын жаңарту аясында 2016 ж.) Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің бұйрығы №367.29 б.
5. Алпысбаев Т. Қазақ халық әдебиеті. Т.3; Ертегілер. — Алматы: Жазушы» 2009ж. 135-184б.
6. Айдашаев А. Қазақ халық әдебиеті. Ертегілер. — Алматы: «Жазушы» 2014ж. 112-146б.
7. Рахметова С. Қазақ тілін оқыту әдістемесі, — Астана, 2014. [60-61].
8. Әуелбаев Ш., Ә. Наурызбаева, Р. Ізғыттынов, С. Тәжімбетова. Ана тілін

ДЕҢГЕЙЛІК ДИФФЕРЕНЦИЯ ЖАҒДАЙЫНДА ПӘНАРАЛЫҚ БАЙЛАНЫСТАРДЫ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ ПРОБЛЕМАСЫНЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ

Рысбек Сандуғаш Ақылқызы

Магистрант IT және жаратылыстану ғылымдары жоғары мектебі

С.Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университеті

Ғылыми жетекшісі: Бектасова Гульсум Сафуановна

Филос.ғ.к., физика және технологиялар кафедрасының қауымдастырылған профессоры
 Өскемен, Қазақстан

Аннотация: Пәнаралық байланыстар білім беруді дамытудың маңызды бағыттарының біріне айналды, өйткені олар әлем туралы тұтас түсінік қалыптастыруға және әртүрлі пәндер арасындағы байланысты нығайтуға мүмкіндік береді. Алайда, оқу процесіне пәнаралық байланыстарды енгізу жүйелі тәсілді және кешенді әдістерді қажет етеді, әсіресе физика курсына, басқа пәндермен айқын байланыстар жиі болмайды. Мақала барысында дифференциацияны ескере отырып, физика курсына пәнаралық байланыстарды жүзеге асыру моделін жасау жолдары айтылады. Деңгейлік дифференция оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескеруге және тақырыпты зерттеудің күрделілігі мен тереңдігінің әртүрлі деңгейлерін қамтамасыз етуге мүмкіндік беретіні анықталады.

Тірек сөздер: Деңгейлік дифференция, пәнаралық байланыс, физика курсы, модель компоненттері, пән аралық жоба, саралу деңгейі

Осы уақытқа дейін зерттеушілер "пәнаралық байланыстар" ұғымының мазмұнын анықтауда да, оқу-тәрбие процесінде кең таралған байланыстардың түрлерін анықтауда да бірлікке келген жоқ. Осы мәселелер бойынша бар ғылыми ұстанымдардың алуан түрлілігі пәнаралық байланыстар проблемасының күрделілігі мен көп қырлылығымен негізделген. Қазіргі педагогикалық және әдістемелік әдебиеттерде кездесетін осы тұжырымдаманы анықтаудың кейбір тәсілдерін бөліп көрсетейік. Бірқатар зерттеушілер пәнаралық байланыстарды жүйелі оқыту принципінің көріністерінің бірі ретінде анықтайды. Сонымен, И.Т.Огородников "оқу бағдарламаларын құрудың жүйелілік принципін жоққа шығармайды, бірақ міндетті түрде пәнаралық байланыстарды қамтиды. Пәнаралық байланыстардың қажеттілігі зерттелетін құбылыстардың, оқиғалар мен фактілердің табиғатымен, олардың диалектикалық мәнімен анықталады" деді.

И. Д. Зверевтің пікірінше, негізгі дидактикалық принцип-жүйелілік принципі, ал пәнаралық байланыстар — бұл принциптің бір жағы. "Пәнаралық байланыстар - бұл ойлау әрекетінің ерекше түрін-жүйелік ойлауды анықтайтын жүйеліліктің жалпы әдіснамалық принципінің нақты формаларының бірі"

Бұл тәсіл қазіргі педагогикада үлкен маңызға ие, өйткені ол білім беру процесін әр оқушының жеке қажеттіліктері мен қабілеттеріне бейімдеуге мүмкіндік береді. Осындай модельді дамытудың кейбір негізгі аспектілерін қарастырайық:

1. Мақсаттар мен міндеттерді анықтау:

Пәнаралық байланыстарды жүзеге асыру моделі арқылы қол жеткізгіңіз келетін мақсаттарды нақты анықтаңыз.

2. Білім беру стандарттарын зерттеу:

Сіздің еліңіздегі немесе аймағыңыздағы білім беру стандарттары мен оқу талаптарын зерттеңіз.

Сіздің моделіңіз осы стандарттар мен талаптарға сәйкес келетініне көз жеткізіңіз. Осы мақсаттарға жету үшін нақты тапсырмаларды қойыңыз.

3. Аудиторияны талдау:

Оқу аудиторияңызға олардың жасын, дайындық деңгейін, қабілеттері мен қызығушылықтарын ескере отырып талдау жасаңыз.

Бұл оқытуды қалай жақсы саралау керектігін анықтауға көмектеседі.

4. Оқу материалдарын әзірлеу:

Мұғалімдерге физиканы басқа пәндермен біріктіруге мүмкіндік беретін оқу материалдарын жасаңыз.

Әр түрлі күрделіліктегі материалдарды ұсына отырып, деңгейлік дифференциацияны қарастырыңыз.

5. Педагогикалық персоналды оқыту:

Модельді қолдану бойынша мұғалімдерді оқытыңыз.

Оларға оның қалай жұмыс істейтінін және олардың оқу тәсілін қалай бейімдей алатынын түсіндіріңіз.

6. Жоспарлау және бақылау:

Оқу процесіне модельді енгізу жоспарын жасаңыз.

Модельдің тиімділігін бақылау және бағалау механизмдерін орнатыңыз.

7. Кері байланыс жинау:

Модельдің жұмысы туралы Кері байланыс жинау үшін мұғалімдермен, оқушылармен және ата-аналармен қарым-қатынас жасаңыз.

Бұл ақпаратты модельді үнемі жақсарту және жетілдіру үшін пайдаланыңыз.

8. Табысты өлшеу:

Мақсаттарыңызға жеткеніңізді бағалауға мүмкіндік беретін негізгі жетістік көрсеткіштерін анықтаңыз.

Модель енгізілгенге дейін және кейін деректерді салыстырыңыз.

9. Құжаттау:

Модельді әзірлеуге және іске асыруға байланысты барлық жұмыстарды егжей-тегжейлі құжаттау маңызды.

Бұл ашықтықты қамтамасыз етеді және болашақта іске асыру процесін жеңілдетеді.

10. Талдау және жетілдіру:

Модельдің нәтижелері мен тәжірибесін үнемі талдаңыз.

Оқу тиімділігін арттыру үшін қажетті түзетулер мен жақсартуларды енгізіңіз.

Осы қадамдарға сүйене отырып, сіз білім беру тәжірибесінде сәтті қолданылатын деңгейлік дифференциацияны ескере отырып, пәнаралық байланыстарды жүзеге асыру моделін жасай аласыз (кесте 1).

Кесте 1

Модель компоненттерінің кестесі:

Модель компоненттері	Сипаттамасы
Мақсаттары мен міндеттерін анықтау	Модель шешуі керек негізгі мақсаттары мен міндеттерінің сипаттамасы
Деңгейлік дифференция	Деңгейлік дифференцияның сипаттамасы және олардың сипаттамалары
Интеграцияланған сабақтар	Әр түрлі дифференция деңгейлеріндегі пәндерді біріктіру практикасы мен әдістемесінің сипаттамасы
Пәнаралық жоба	Пәндер арасында байланыс орнатуға ықпал ететін жобалардың сипаттамасы
Тиімділікті бағалау	Модельдің тиімділігін бағалау әдістері мен критерийлерін сипаттау

Білім беру стандарттарын зерттеу деңгейлік дифференциацияны ескере отырып, пәнаралық байланыстарды жүзеге асыру моделін жасаудағы маңызды қадам болып табылады. Білім беру стандарттары Сіздің еліңізде немесе аймағыңызда қандай білім беру мақсаттары мен

талаптары бар екенін анықтайды. Мұнда осындай зерттеу жүргізу кезінде жасалуы керек негізгі кадамдар келтірілген:

1. Ресми құжаттарды зерттеу:

Сіздің еліңізде немесе аймағыңызда оқытуды реттейтін ресми білім беру стандарттарына қол жеткізіңіз. Бұл әдетте заңдар, ережелер болуы мүмкін Білім министрлігі, немесе басқа реттеуші құжаттар.

2. Стандарттардың мақсаттары мен міндеттерін талдау:

Білім беру стандарттары алға қойған мақсаттар мен міндеттерді мұқият зерттеңіз. Оқушылар осы стандарттар шеңберінде қандай құзыреттер мен білімдерге ие болуы керек екенін анықтаңыз.

3. Негізгі құзыреттерді сәйкестендіру:

Білім беру стандарттарына сәйкес оқу процесінде оқушылардың дамуы қажет негізгі құзыреттіліктер мен дағдыларды анықтаңыз.

4. Пәнаралық байланыстардың мүмкіндіктерін анықтау:

Білім беру стандарттарында пәнаралық байланыстарға сілтемелер немесе талаптар бар-жоғын талдаңыз. Кейбір стандарттар әртүрлі элементтерді біріктірудің маңыздылығына баса назар аударуы мүмкін.

5. Саралау деңгейлерін бағалау:

Егер стандарттар әр түрлі қиындық деңгейлерін немесе жетістіктерді қамтыса, стандарттарда қандай саралау деңгейлері көрсетілгенін анықтаңыз.

6. Жиынтық кесте құру:

Білім беру стандарттарында көрсетілген негізгі құзыреттіліктерді, саралау деңгейлерін және пәнаралық байланыс мүмкіндіктерін салыстыратын жиынтық кесте жасаңыз.

7. Нәтижелерді талдау:

Стандарттарды талдауды аяқтағаннан кейін, пәнаралық байланыстар мен деңгейлерді саралауды оқу процесіне қалай біріктіруге болатындығы туралы қорытынды жасаңыз.

Бұл білім беру стандарттарын талдау сізге ресми білім беру стандарттарының талаптарына сәйкес келетін модель жасауға көмектеседі және сонымен бірге пәнаралық байланыстар мен деңгейлік саралау арқылы оқушылардың негізгі дағдылары мен құзыреттіліктерін дамытуға ықпал етеді.

Білім берудегі деңгейлік саралау оқу процесін оқушылардың жеке қажеттіліктері мен қабілеттеріне бейімдеуге және бейімдеуге бағытталған стратегиялардың бірі болып табылады. Ол оқу тобын дайындық деңгейіне, материалды меңгеру жылдамдығына және оқушылардың қабілеттеріне байланысты кіші топтарға немесе деңгейлерге бөлуді қамтиды.

Деңгейлік саралау оқытуды даралау принципіне негізделген, оған сәйкес әрбір оқушы өзінің жеке қажеттіліктері мен мүмкіндіктеріне сәйкес дами алуы керек. Бұл мұғалімдерге әр оқушының оқу материалын тиімді меңгеруін қамтамасыз ету үшін оқу мазмұнын, әдістерін және қарқынын бейімдеуге мүмкіндік береді. Физика курсына деңгейлік дифференциацияны қолдану мұғалімдерге оқушылардың физика саласындағы жеке қажеттіліктері мен қабілеттерін дәлірек анықтауға мүмкіндік береді. Оқушыларды тапсырмалардың қиындық деңгейі әртүрлі топтарға бөлуге, олардың деңгейіне сәйкес оқуға болады

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Т.И.Алексеева,. " Білім берудегі пәнаралық байланыстар: принциптері мен практикасы. "Просвещение" Баспасы, 2018.
2. Томлинсон, К. А. "Дифференциация в учебном процессе: Как учить всех студентов." Москва: Академический проект, 2018.
3. Макаров, Е. Н. "Модель уровневой дифференциации в образовательном процессе." Москва: Издательство Московского университета, 2005.
4. Терешко, Ю. Н. "Дифференциация обучения как средство повышения эффективности образования." Москва: Педагогика, 2009.

УЎТ: 37.032

БЎЛАЖАК АГРОМУҲАНДИСЛАРНИНГ ИЖОДИЙ ФИКРЛАШ ҚОБИЛИЯТЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ

Халмурадов Толиб Нафасович, Алланазаров Мадрахим Атаназарович

Тошкент давлат аграр университети доцентлари
 Тошкент, Ўзбекистон

***Аннотация.** Мақолада талабаларни мутахассис сифатида шаклланишида техникавий ижодкорликка элтувчи ижодий фикрлаш қобилиятларини ривожлантириш бўйича маълумотлар келтирилган.*

***Калит сўзлар:** техник ижодкорлик, компетентлик, ижод, ижодий фикрлаш, қобилият, истеъдод, тасаввур, интеллектуал кўникма.*

Кириш: Мамлакатимизнинг бугунги кундаги кескин рақобатчилик ва иқтисодий глобаллашув шароитида олий таълим тизимида тайёрланаётган кадрларнинг тайёргарлик сифати, уларнинг салоҳияти ва рақобатбардошлигини ошириш каби масалалар долзарб муаммога айланмоқдаки, бу эса шунга мос, ҳақиқий ижодкор ёшларга катта эҳтиёжни келтириб чиқмоқда.

Чунки ижодкорлик, замонавий ишлаб чиқаришнинг техникавий асосларини мукамал билиш, ихтисосликни тез ва ҳар томонлама чуқур эгаллашга ёрдам беришдан ташқари, уларни касбий маҳоратини оширади ва замонавий таълим тизимининг асосий мақсадига эришилади.

Юқори малакали ва касбий компетентли кадрлар тайёрлаш масалалари ҳар доим ҳам эътибордаги вазифалардан бўлиб келган. Касбий компетентлик мутахассис томонидан касбий фаолиятни амалга ошириш учун зарур бўлган билим, кўникма ва малакаларнинг эгалланиши ва уларнинг амалда юқори даражада қўллай олиниши, яъни, иқтидорни намоён эта олиши ҳисобланади.

Кейинги йилларда олий таълим тизимида иқтидорли кадрлар тайёрлаш тизимини шаклан ва мазмунан ислоҳ қилиш, унинг ҳуқуқий базасини такомиллаштириш, моддий-техника базасини мустақкамлаш, таълим-тарбия мазмуни, шакл ва методлари самарадорлигини ошириш борасида муҳим ишлар амалга оширилмоқда.

Узлуксиз таълим тизимининг барча босқичларида, шу жумладан, агроинженерия ҳамда қишлоқ хўжалигини механизациялаштириш ва автоматлаштириш мутахассисларини тайёрлаш билан шуғулланаётган олий ўқув юрти талабаларининг касбга муносабати, мутахассис сифатида шаклланишида техникавий ижодкорликка элтувчи ижодий фикрлаш қобилиятларини ривожлантириш масаласи шубҳасиз, тадқиқ этишни талаб этадиган муаммолардан бирига айланди.

Тадқиқот услуби: Талабаларнинг дарсга қизиқишларини ошириш, уларнинг мустақиллиги ва фаоллигини таъминлашда ижодий тафаккурни шакллантиришга қаратилган билиш жараёнини таркиб топтириш муҳим аҳамиятга эга. Мустақил ижодий фикрлашнинг ривожланиши ўқув жараёнида талабани изланишга ва муаммони бартараф этишга чорлайди. Бунда ҳолатда шахс фикрлаш фаолиятининг энг муҳим ва олий жиҳатлари намоён бўлади. Бу жараёнда талаба ўқитувчи билан биргаликда фаол изланишда бўлади [1].

Зеро, бугунги кунда таълим-тарбия соҳасида олийгоҳ ҳаётида ўқитувчи асосий режиссёр бўлиб, унинг моҳирлик билан дарсни олиб бориш санъатигина дарснинг қай даражада ўтиш самарадорлигини белгилаб беради.

Шуни таъкидлаб ўтмоқчимизки, белгиланган талаблар асосида ёзилган ўқув кўлланма, дарсликлардаги берилган талаблар доимий натижа бермаслиги мумкин. Шундай экан талабаларни ижодий меҳнат қилишга, мустақил фикрлашга ўргатиш ҳамда уларда интеллектуал кўникмаларни шакллантириш технологиясини ишлаб чиқиш зарурияти туғилади.

Шуни таъкидлаш керакки, талабани техник топшириқни ечишни дарснинг таълимий мақсадига мослаштирилган ҳолда ижодий фикрлашга йўналтира билиш педагогнинг маҳоратига боғлиқ. Педагог ҳар бир дарсида янги натижаларга кўмаклашадиган методларни қўллаши зарур. Билим олишда, янги мавзунини ўзлаштиришда талабанинг ўзи иштирок этса, уларни ўзи учун ўзи кашф этсагина олган билимлари кўламини кенгайтиради. Ваҳоланки, бундай иш олиб бориш талабаларда чуқур билимлар ҳосил қилиш билан бирга, уларда ўқув муаммоларинини мантиқий жиҳатдан мустақил ва ижодий ёндашган ҳолда ҳал этиш интеллектуал кўникмаларинини шакллантиради.

Ижодий фикрлаш бу шундай фикрлаш жараёни бўлиб, унда инсон мавжуд асослардан исботланган хулосалар олиш учун мақсадни кўзлаган ҳолда асосли ва мулоҳазалиликка хос мантиқий тушунчалардан фойдаланади. Ижодий фикрлаш талабаларни илмий фаолиятга йўналтиришга, ишчанлик қобилиятининг ўсишига ва уларда инновацион фикрлашни шакллантиришга хизмат қилади. Малакаси ва ишчанлик қобилияти юқори бўлган ҳамда теран фикрлайдиган мутахассисларнинг ижодкорлиги ошади, жамият учун фойдали ихтиролар қилади ва ишлаб чиқаришдаги маълум бир йўналишни шиддатли тараққий этишига сабабчи бўлиши мумкин. Бу мавзуда техника тарихидан жуда кўп мисоллар келтириш мумкин. Умуман олганда яхши мутахассис бўлиш учун шахс биринчи навбатда ижодий фикрлаш кўникмаси ва унинг хусусиятларига эга бўлиши керак ва бунда техника фанларининг ўрни бекиёсдир. Ижодий фикрлаш техникавий фанларни чуқур ўрганган сари мукамаллашади [7].

Ижодий фикрлайдиган шахс қандайдир муаммо ёки масала устида ишлаганда индуктив ва дедуктив муҳокома қилиш, таққослаш ҳамда таҳлил қилиш орқали асосий муаммони ажратиш ва умумлаштириш, тизимлаштириш, реал баҳолаш, танқидий ўрганиш, масалани теран тушуниш, қонуният топиш, аниқ хулоса чиқариш каби хусусиятларга эга бўлиб, унинг фикрлашида тартиб, аниқлик, қисқалик, тушунарлилик сифатлари намоён бўлади. Бу сифатлар эса қатъий қонуниятлар асосида ҳал қилинадиган техникавий мисол ва масалаларни ечишнинг энг қисқа йулини топганда, янгилик ва ихтирони исботлаганда, қонуниятларни абстракт ҳолларда умумлаштиришда ва бошқача ижодий изланишлар давомида етилиб боради.

Замонавий техникалар билан ишлашга тез мослашиш, унинг барча ўзаро боғлиқлик томонларини кўра билишга қобилиятлилик, ишлаб чиқариш масалаларида вужудга келадиган ностандарт ечимларини топа олиш, буларнинг барчаси бўлажак мутахассисларнинг бугунги кунда жавоб бериши керак бўлган фазилатлар ҳисобланади. Бундай мутахассислар касбий билимларнинг зарурий миқдорини ўзлаштиришдан ташқари, ижодкорлик, ташаббускорлик, илмий изланувчанлик, янгилик яратишга қобилиятлилик, ижодий фикрловчи ва уни бошқариш кўникмасига эга бўлиши керак. Бошқача айтганда талабалар вужудга келадиган ностандарт, ижодий техник ва технологик муаммоларга яқинлашиш лозим. Бу эса ўз навбатида талабаларда техник ижодкорлик фаолиятини шаклланишида ижодий фикрлаш кўникмасининг кўламига бевосита боғлиқлигини намоён этиб турибди [3].

Шахс ижодкорлиги, ижодий фаолият ва уни ривожлантиришдаги ижодий фикрлаш қобилиятларинини шакллантириш муаммолари кўп йиллар давомида тадқиқотчилар томонидан ўрганилиб келинмоқда. Аммо, бугунги кунда шахснинг ижодий сифатларига қўйилаётган талаблар ҳажми бир мунча кенгайган ва ўсган.

“Ижодкорлик” тушунчаларини шакллантириш ҳам мажмуавий фаолият ҳисобланади, яъни улар ўз ичига “ижодий фикрлаш”, “таҳлилий фикрлаш”, “танқидий фикрлаш” ва бошқа шу каби тушунчаларни қамраб олади. Аммо ҳар қандай ижодкорлик жараёни фикрлашга таянади [8].

Ижодкорлик назариясининг асосий қоидалари Выготский Л.С., Богоявленская Д.Б., Менчинская Н.А., Алексеев П.В., Н. Алимовларнинг ишларида баён этилган. Бу муаллифларнинг ижодкорликка нисбатан ишларини таҳлил этиб, ижодкорлик тушунчасига қуйидагича таъриф бериш мумкин: “Ижодкорлик - бу объектив ва субъектив шартлар асосидаги номутаносибликларни янгилик характериға эға бўлган ечимлар билан бартараф этишға йўналтирилган инсон фаолияти кўринишларидан биридир” [2]. Биз ижодкорлик тушунчасининг бундай таърифини ижодий фаолиятға тайёрлаш ижодий фикрлашға асосланишидаги ҳолдан келиб чиққан тарзда қабул қилдик.

“Техник ижодкорлик” тушунчаси инсоният тарихида нисбатан янги тушунча бўлиб, у инсон меҳнат қуролларини такомиллаштириш жараёнида вужудға келди. Техник ижодкорлик бу фақат инсонға хос бўлган фаолият кўриниши. Талабалар техник ижодкорлиги одатда амалий фаолият сифатида намоён бўлсада, аслида у назария билан аста – секин бойиб боради, бу эса техник ижодкорликни ҳам назарий ва ҳам амалий фаолиятлар мажмуаси деб қараш имконини беради [9].

Натижалар: Маълумки, таълим тизимида илғор педагогик ва янги ахборотлар технологияларини татбиқ этиш ўқув машғулотларининг самарадорлигини оширибгина қолмай, илм-фан ютуқларини амалиётда қўллаш орқали мустақил ва мантиқий фикрлайдиган, ҳар томонлама ижодкор, баркамол, юксак маънавиятли шахсни тарбиялашда муҳим аҳамият касб этади.

Ҳозирги кунда таълим жараёнида интерфаол методлар ва ахборот технологияларини ўқув жараёнида қўллашға бўлган қизиқиш ва талаб кундан - кунға ортиб бормоқда. Маълумки, шу вақтгача анъанавий таълимда аксарият ҳолларда талабалар фақат тайёр билимларни эгаллашға ўргатилган бўлса, замонавий технологиялардан фойдаланиш эса уларни эгаллаётган билимларини ўзлари қидириб топиш, мустақил ўрганиш ва мантиқий фикрлаш, таҳлил қилиш, ҳатто якуний хулосаларни ҳам ўзлари келтириб чиқаришға ўргатади. Бунда талабалар нафақат эшитиш, кўриш орқали билимларни қабул қилмасдан балки, мустақил равишда ижодий фикрлаб, муаммонинг ечимини топади ва тушуниб етади. Бу жараёнда педагогнинг фаолияти аввалги анъанавий таълим технологиясидагидек “актёрлик” эмас, балки “дирижёрлик” ёки “ҳакамлик” мақомини эгаллайди. Ўқитувчи тайёр билимларни талабаларға етказмайди, балки билимларни мустақил эгаллаш сари йўл кўрсатади, натижада уларнинг тафаккур қобилияти ривожланиб, уни ижодкорликка, ихтироға ундайди.

Ранг-баранг усуллар, ўйинлар, мунозаралар, ғоя ва ижодий топшириқлар ҳимояси, кроссвордлар тузиш, муаммоли масалаларни ечиш, ижодий тадқиқот ишлари каби топшириқлар талабаларнинг дарсға муносабатини, қизиқишини оширади [5]. Булар эса, ўз навбатида талабаларнинг ижодий тафаккур қобилиятлари шаклланишини кафолатлайди.

Ижодкорлик механизмини психологик нуқтаи назардан англаш бу бизнинг фикримизча ижодий масалаларни ечиш динамикасини тушунишдир. Чунки, интуитив ечимлар жараёни ҳамма вақт муаммоли вазият шароитида амалға оширилади. Муаммоли таълим талабаларда ижодий изланиш, кичик тадқиқотларни амалға ошириш, муайян фаразларни илғари суриш, натижаларни асослаш, маълум хулосаларға келиш каби кўникма ва малакаларни шакллантиришға хизмат қилади. Унинг асосини муаммо ёки муаммоли вазият ташкил этиб, муаммоли таълим технологияси уларнинг ечимини топишға хизмат қилади [4].

Хулоса: Ҳозирги даврда таракқий этаётган жамиятнинг ҳар бир аъзосининг касбий фаолиятида унинг илмий-инновацион фикрлаши ва мураккаб қурилмалардан самарали фойдаланиши даражаси борган сари юксалиб бормоқда. Таълим - тарбия жараёнида талабалардаги яширин истеъдодларни юзага чиқариш, биринчи курсидан бошлаб ўз фаолиятини намоён қилиши учун имконият яратиш, улардаги ижодкорлик қобилиятини ривожлантириш - келажакда юксак салоҳиятли, ижтимоий фаол, ўткир зеҳнли, кашфийтчилик қобилиятини намоён эта оладиган рақобатбардош кадрларни вояга етказиш гарови саналади. Зеро, мамлакатимиздаги техникавий саводхонликни орттиришга қаратилган чора-тадбирлар, яратилган шарт-шароитлар шундай хулоса қилишимизга асос бўла олади. Олий ўқув юр்தларининг барча таълим йўналишларида эса «талаба-ижодкор-мутахассис» тизимига амал қилган ҳолда дарсни ташкил этиш мақсадга мувофиқ деб ҳисоблаймиз.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Алимов Н. Талабалар илмий-техник ижодкорлиги узлуксизлиги. // Узлуксиз таълим: –Т.: 2007. -№ 1. –87-91 б.
2. Алексеев В.Е. Активизация работ по развитию технического творчества учащихся. - М.: Высшая школа, 1989. -73 с.
3. Богоявленский Д.Н. Формирование приемов умственной работы учащихся как путь развития мышления и активизация учения. //Вопросы психологии. -1962. -№4. –ст.74-81.
4. Выготский Л.С. О связи между трудовой деятельностью и интеллектуальным развитием ребенка //Дефектология. – 1976. -№6. –ст.3-8.
5. Голиш Л.В. Таълимнинг фаол усуллари: мазмуни, танлаш ва амалга ошириш. – Тошкент: ЎМКХТРИ, 2001. – Б. 20-36.
6. Джумабаева Ф., Сўфихўжаев Н., Турсунова З.М. Талабаларнинг ижодий фикрлашини ривожлантириш. –Андижон.: 2002. -102 б.
7. Кудрявцев Т.В., Якиманская И.С. Развитие технического мышления учащихся. - М.: Высш.шк., 1964. -96 ст.
8. Менчинская Н.А. Психология решения учащимися производственно-технических задач. – М.: Просвещение, 1965. -255 ст.
9. Техническое творчество учащихся: Пособие для учителей и руководителей кружков: Из опыта работы: /Сост.П.Н.Андрянов. – М.: Просвещение, 1986. -128 ст.

**БОЛАШАҚ МАТЕМАТИКА ПӘНІ МҰҒАЛІМДЕРІНЕ ОҚУШЫ ЖЕТІСТІГІН
 БАҒАЛАУДЫ «ЭЛЕМЕНТАР МАТЕМАТИКА» САБАҒЫМЕН ҰШТАСТЫРА
 ОТЫРЫП ОҚЫТУ**

Нәсір Лазат

Илияс Жансүгіров атындағы Жетісу университетінің
 2 курс докторанты

Ғылыми жетекшісі: Кожашева Гульнар Оналбаевна
 п.ғ.к., қауымдастырылған профессор

Илияс Жансүгіров атындағы Жетісу университеті,
 Талдықорған, Қазақстан

***Аннотация.** Болашақ математика мұғалімдеріне элементар математиканы оқытумен қатар оқушылардың оқу үлгерімін бағалауға үйрету өте маңызды. Сабақты жоспарлауға инновациялық технологияларды енгізу бұл оқу нәтижесін жақсартуға оң әсерін тигізеді. Бұл мақалада қысқаша түрде болашақ математика мұғалімдеріне элементар математиканың бір тақырыбын үйреткенде қалай тиімді бағалау жүргізу керек екендігін қоса зерттеп, болашақта сабақ жоспарын қалай құрастырып, оқушының жетістігін қалай бағалау керектігіне әдістемелік нұсқау жасалған.*

***Тірек сөздер:** элементар математика, болашақ мұғалім, білім жетістігі, бағалау әдістері, сабақ жоспар.*

Білім саласында болашақ математика пәнінің мұғалімдерін дайындау ең маңызды мәселе болып табылады. Оларды оқытудың маңызды аспектілерінің бірі оларды оқушылардың жетістіктерін тиімді бағалау дағдыларымен, әсіресе элементар математикалық білім беру контекстінде қаруландыру болып табылады.

Осы үздіксіз дамып келе жатқан білім беру ландшафтында болашақ математика мұғалімдерінің рөлі сабақ берумен шектелмейді; олар сондай-ақ өз оқушыларының үлгерімін шебер бағалаушыларға айналуы керек.

Бағалау процесі оқушының түсінігін өлшеп қана қоймайды, сонымен қатар оқытушыларға жеке қажеттіліктерді қанағаттандыру үшін оқыту әдістерін бейімдеуге мүмкіндік беретін оқу шешімдерін басшылыққа алады. Тәжірибелі бағалау тәжірибесі математикалық ұғымдарды тереңірек түсінуге ықпал етеді және студенттердің дами алатын оң оқу ортасын қалыптастырады.

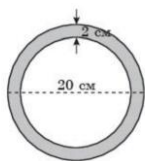
Бұл болашақ математика мұғалімдеріне элементар математика саласында оқушылардың жетістіктерін тиімді бағалау және бағалауды үйретудің сыни стратегиялары мен тәсілдерін қарастырады. Бағалаудың көп қырлы сипатын түсіне отырып, бұл педагогтар математиктердің келесі ұрпағын кеңейтіп, математикалық білім берудің жарқын болашағына үлес қоса алады.

Осы негізде «элементар математика» сабағына кіретін бір тақырыпты мысалға ала отырып, осы тақырыпқа оқушы жетістігі толық бағаланатын сабақ жоспарды мысал ретінде қарастырайық. 11 сынып геометриясында оқушылардың кеңістіктегі логикасын қажет ететін тақырыптар өте көп, соның ішінде «Көпжақтар. Призма, параллелепипед, текше, пирамида» деген тақырыптың маңызы өте зор.

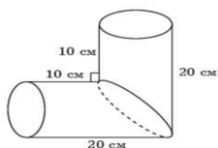
Бұл тақырыпта оқушылар берілген кеңістіктегі фигуралардың толық бетінің ауданын, көлемін табу сияқты есептерді шығарған кезде тез жалығып кетеді. Сабақты қызықты ету мақсатында тапсырмалардың жан жақты әрі мақсатқа бағытталған болуы өте маңызды.

Пәні	Геометрия												
Сабақтың тақырыбы	Кеңістіктегі фигураның көлемін табу												
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаты:	11.3.13 - пирамида және қиық пирамида көлемдерін табу формулаларын білу және оларды есептер шығаруда қолдану 11.3.14 – цилиндрдің көлемін есептеу формуласын біледі және оны есептер шығаруда қолданады 11.3.15 – пирамида және қиық пирамида көлемін есептеу формуласын біледі және оны есептер шығаруда қолданады												
Сабақтың мақсаты	Барлық оқушылар: айналу денелерінің түрлерін анықтай алады;												
	Оқушылардың басым бөлігі: кеңістіктегі фигуралардың көлемін табу формуласын біледі және оны есептер шығаруда қолданады.												
	Кейбір оқушылар: күрделі есептерді шеше алады.												
Сабақ барысы													
Сабақтың жоспарланған кезеңдері	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар									
Сабақтың басы	<p>I. Ұйымдастыру кезеңі: Мұғалім сабақтың тақырыбы мен оқу мақсатын айтады. Оқушылармен бірге сабақ мақсаттары жасалады.</p> <p>«Жұптарын тап» әдісі арқылы формула қайталайды. Learning app бағдарламасын қолданамыз.</p>	<p>Мұғаліммен амандасады, сабақ тақырыбы мен мақсатын айқындайды.</p> <p>Интерактивті тақтада көрсетілген формула атауы мен формуланы сәйкестіріп арасын қосады.</p>	<p>Дұрыс болса формулалар жасыл болып, қате болса қызыл болып жанады. Дұрыс болған жағдайда оқушылар өздеріне 1 балл қояды.</p>	Интерактивті тақта									
Сабақтың ортасы	<p>«ойлан жұптас бөліс» әдісі арқылы жұптық жұмыс. Оқушыларға кітаптағы есептер беріледі. Есептер функционалды сауаттылыққа бағытталған. Орындап болғаннан кейін «аялдама» әдісі арқылы тақтаға шығып есептердің шешімін жазады. 1 тапсырма. Шойын құбырдың ұзындығы 2 метр, ал сыртқы диаметрі 20 см-ег тең. Құбыр қабырғасының қалыңдығы 2 см. Егер шойынның тығыздығы 7,5 г/см³ болса, құбырдың салмағын табындар. Жауабын килограммен беріндер.</p>	<p>Оқушылар тапсырманы жұптасып дәптерге орындайды. Орындап болғаннан кейін кезекпен тақтаға шығады.</p> <table border="1" style="margin-left: auto; margin-right: auto;"> <thead> <tr> <th></th> <th>критерий</th> <th>балл</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1</td> <td>Формула ны дұрыс қолданылды</td> <td>1</td> </tr> <tr> <td>2</td> <td>Есептеуді дұрыс жасайды</td> <td>1</td> </tr> </tbody> </table>		критерий	балл	1	Формула ны дұрыс қолданылды	1	2	Есептеуді дұрыс жасайды	1	<p>Тақтадағы дұрыс жауапқа қарап «сен мені, мен сені» әдісі арқылы ауысып тексереді.</p>	
	критерий	балл											
1	Формула ны дұрыс қолданылды	1											
2	Есептеуді дұрыс жасайды	1											

2 тапсырма. Суретте көрсетілген тік бұрыш жасайтын цилиндрлердің екі тең бөлігінен тұратын фигураның көлемін табыңдар.

«ТОППЕН МЫҚТЫМЫЗ» әдісі

арқылы топтық жұмыс жасайды.
 1 тапсырма. Нұр-Сұлтан қаласындағы Бейбітшілік пен келісім сарайы дұрыс төртбұрышты пирамида пішіндес болып табылады. Оның биіктігі мен табанының қабырғасы 62 метрге тең. Пирамиданың көлемін табыңдар.

2 тапсырма. Суретте ежелгі Мысырдағы ең үлкен ғимараттардың бірі Хеопс пирамидасы кескінделген. Оның биіктігі 146 метрге, ал бүйір қырлары 230 метрге тең. Осы пирамиданың көлемін табыңдар.

3 тапсырма. Киіз үй көшпенділердің ежелден келе жатқан тұрғын үйі. Киіз үйдің керегесі цилиндр тәрізді, ал осы кереге мен шаңырақты жалғастырып тұратын уықтар қиық конус жасайды. Цилиндрдің табанының диаметрі 5 метрге тең, қиық конустың табандарының диаметрі 5 метр және 1 метрге, ал цилиндр мен қиық конустың

Балалар 3 топқа бірігіп тапсырмаларды орындайды. **«кезбе тілші» әдісі** арқылы тапсырма орындау барысында әр топ басқа топқа бір оқушыны жіберіп, басқа топпен өздерінің ойларын талқылап келеді, қайтып келіп өз тобына бөліседі. Есептерді А3 парағына шығарып болғаннан кейін тақтаға әкеліп іліп қояды.

Берілген тапсырмаларды дескриптор арқылы тексеріп, **4 баллмен** бағалайды.

«екі жұлдыз бір тілек» әдісі арқылы оқушылар тақтадағы басқа топтың тапсырмасын бағалайды. Өзіне ұнаған жерін және ұсынысын айтады. Топтық жұмыс 5 баллмен бағаланады.

	биіктіктері 2 метрге тең. Киіз үйдің көлемін табыңдар. 			
Сабақтың соңы	«mentimeter» бағдарлама арқылы оқушылар кері байланыс жасайды. «ҚҚҚ» әдісі арқылы сұрақтарға жауап береді. Не қызық? Не құнды? Не қиын?	Оқушылар смартфонмен qr кодты сканерлеп кіріп, сұрақтарға жауап береді.		смартфон

Қорытындылай келе, элементар математиканы функционалдық сауаттылық тапсырмаларымен біріктіру және инновациялық технологияларды сабақта пайдалану математикалық білім берудің болашағын қалыптастыруда, әсіресе болашақ математика мұғалімдерін дайындауда шешуші рөл атқарады. Біз білім берудің үнемі дамып келе жатқан ландшафтын шарлаған сайын, дәстүрлі оқыту әдістері оқушыларды заманауи әлемде өркендеу үшін қажетті дағдылармен тарту және қаруландыру үшін енді жеткіліксіз болуы мүмкін екендігі барған сайын анық болады. Көбінесе қорқынышты пән ретінде қабылданатын геометрия функционалдық сауаттылық тапсырмаларымен араласқанда қызықты және қолжетімді оқу саласына айналуы мүмкін. Бұл тәсіл оқушылардың геометриялық түсінігін арттырып қана қоймайды, сонымен қатар оларды маңызды өмірлік дағдылармен қаруландырады, математикалық ұғымдардың нақты әлемде қолданылуын тереңірек түсінуге ықпал етеді. Сонымен қатар, интерактивті бағдарламалық қамтамасыз ету, виртуалды модельдеу және деректерді талдау құралдары сияқты инновациялық технологияларды енгізу динамикалық және интерактивті оқыту ортасын ұсынады. Бұл құралдар оқушылардың қызығушылығын оятып қана қоймайды, сонымен қатар тәрбиешілерге жеке оқу жетістіктері туралы баға жетпес түсініктер береді. Технологияның күшін пайдалана отырып, біз инклюзивті және тиімді білім беру тәжірибесін дамыта отырып, әрбір оқушының ерекше қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін оқытуды бейімдей аламыз. Болашақ математика мұғалімдері үшін білім берудегі осы прогрессивті тәсілдерді қабылдау өте маңызды. Олар тек математикалық мазмұнды жақсы меңгеріп қана қоймай, сонымен бірге бұл білімді тартымды және байланыстырылатын сабақтарға аударуда білікті болуы керек. Білім беру ландшафтының дамуы жалғасуда, біздің педагогтар өзгеретін оқыту тәжірибесінің катализаторы бола отырып, бейімделуі және жаңаруы керек.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Кожашева Г.О., Жиёмбаев Ж. және т.б. Болашақ математика және информатика мұғалімдерін критериалды бағалау ерекшеліктеріне үйрету. *Наука и жизнь Казахстана*, № 10, 2019
2. Remillard, J. T. (2005). Examining key concepts in research on teachers' use of mathematics curricula. *Review of educational research*, 75(2), 211-246.
3. Кожашева Г.О., Жиёмбаев Ж.Т. Бағалаудың өлшемдік технологиялары. *Талдықорған қ.*, «Офсет» баспасы, 2020
4. Курзаева Л.В., Овчинникова И.Г. Управление качеством образования и современные средства оценивания результатов обучения: учеб. Пособие, 2015– 105 б.
5. Grugeon-Allys, B., Chenevotot-Quentin, F., Pilet, J., & Prévité, D. (2018). Online automated assessment and student learning: The PÉPITE project in elementary algebra. In L. Ball, P. Drijvers, S. Ladel, H.-S. Siller, M. Tabach, & C. Vale (Eds.), *Uses of technology in K-12 mathematics education: Tools, topics and trends* (pp. 245-266). New York: Springer. – 76 б.

УДК 372.851

МӘСЕЛЕЛІК ОҚЫТУ 12 СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ТАЛДАУ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУҒА ҚАЛАЙ ӘСЕР ЕТЕДІ?

Кудас Д., Сугралинова Б.А.

Павлодар қаласы химия-биология бағытындағы
Назарбаев Зияткерлік мектебінің математика пәні мұғалімдері
Павлодар, Қазақстан

***Аннотация:** Бұл мақалада іс-әрекетті зерттеу нәтижесі талданды. Зерттеу сұрағы, объектілері, әдістері, міндеттері, зерттеу қорытындысы көрсетілді. Мәселелік оқытуды негізге ала отырып, оқушылардың талдау дағдыларына қалай әсер ететіндігі анықталды.*

***Кілтті сөздер:** мәселелік оқыту, іс-әрекетті зерттеу, талдау дағдылары.*

12 - сынып оқушылары математика пәнінен сыртқы жиынтық бағалау бойынша емтихан тапсыратынын ескеріп, емтихан бойынша аналитикалық есепті талдап, оқушыларда кездесетін мәселелерді анықтап көрдік. Талдау барысында оқушылардың көп қателер жіберетіні – талдау дағдыларын қажет ететін тапсырмаларды орындауы екендігіне көз жеткіздік. Анықталған мәселелерді негізге ала отырып зерттеу сұрағымызды «Мәселелік оқыту 12 сынып оқушыларының талдау дағдыларын дамытуға қалай әсер етеді?» деп алдық. Зерттеудің мақсаты – мәселелік оқыту техникаларын, құралдарын анықтау, сондай-ақ осы техникалар мен құралдар оқушылардың талдау дағдыларын қалай жақсартатынын бақылау.

Зерттеу міндеттері:

- Оқушылардың қажеттіліктерін анықтау үшін сауалнама өткізу;
- Оқушылардың талдау дағдыларын арттыратын ресурстарды таңдау;
- Қажетті әдістерді таңдау;
- Алынған мәліметтерді талдау.

Зерттеу әдістері: оқушылардың психосоматикалық деңгейлерін анықтау, бақылау, сауалнама, кері байланыс, I, II, III тоқсанда 12 сынып оқушылары орындаған бөлім бойынша жиынтық бағалау және тоқсандық жиынтық бағалау нәтижелерін талдау.

Алдымен, мектеп психологынан оқушылардың диагностикалық картасын алып, талдадық (1-сурет).

Доминирующий тип восприятия	Тип интеллекта по Гарднеру	Стиль обучения по тесту Хони и Мамфорда	Тип мышления по Дж Брунеру	Уровень креативности (Высокий, средний, низкий)	Тип темперамента
визуал	музыкальный, внутриличностный, логический, вербально-лингвистический	деятель	Знаковое, образное	высокий	сангвиник
аудиал	визуально-пространственный, внутриличностный	рефлексирующий	предметное	высокий	холерик
аудиал	спортивный	деятель	Средний уровень всех типов	средний	сангвиник
аудиал	межличностный, интеллект естествоиспытателя		Символическое, предметное	высокий	флегматик
визуал	визуально-пространственный, внутриличностный, вербально-лингвистический	рефлексирующий	Символическое, предметное	высокий	сангвиник
визуал	Все ярко выражены	прагматик, рефлексирующий	Символическое, знаковое, образное	высокий	сангвиник
визуал	музыкальный, логический, межличностный, интеллект естествоиспытателя	рефлексирующий	Символическое, знаковое, образное	высокий	сангвиник
визуал	внутриличностный	рефлексирующий	образное	высокий	сангвиник
дигитал	музыкальный, внутриличностный, исследовательский	прагматик	Средний уровень всех типов	средний	сангвиник
аудиал	внутриличностный, моторно-двигательный	рефлексирующий	Средний уровень всех типов	высокий	холерик
дигитал	внутриличностный, межличностный	рефлексирующий	Средний уровень всех типов	высокий	сангвиник
аудиал	Все ярко выражены	прагматик	Символическое, образное	высокий	сангвиник
аудиал	внутриличностный	рефлексирующий	образное	высокий	меланхолик

1-сурет

Сондай-ақ мектеп психологымен төменгі сұрақтар бойынша кеңес алдық:

- 1) 12 сынып оқушыларының жас ерекшеліктері;
- 2) әрбір оқушының сипаттамасы мен ерекшеліктері.

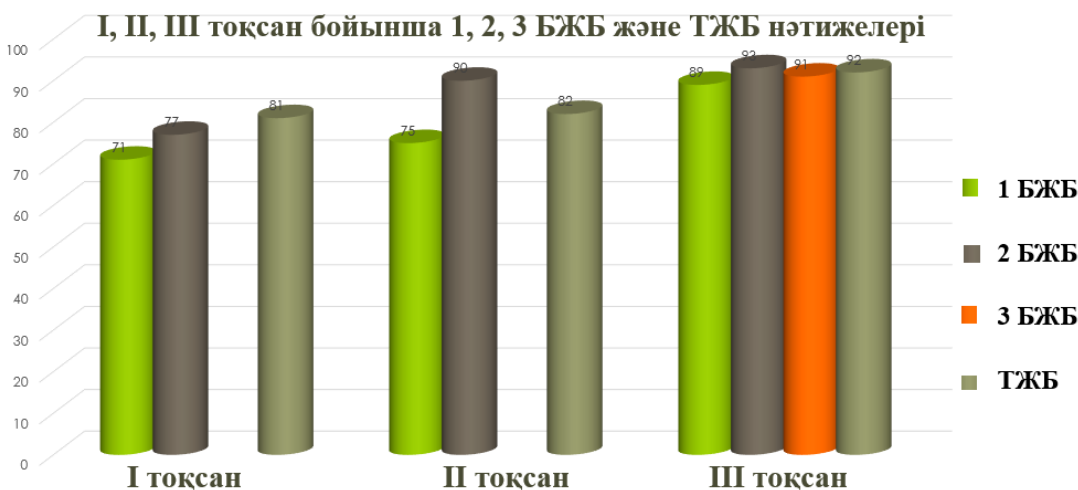
Зерттеу тақырыбы бойынша тиісті әдебиеттерді зерттедік.

Барлық сабақтар мәселелік оқыту көмегімен талдау дағдыларын дамытуға бағытталып жоспарланды. Әрбір сабақ зерттеу тақырыбы бойынша құрылды. Яғни оқушыларды күнделікті бақыладық. Сосын, мәселелік оқыту техникаларын және оның талдау дағдыларына әсерін зерттедік. Проблемалық оқытуды жүйелі түрде қолдану оқушылардың қызығушылығын, белсенділігін арттырды және талдау дағдыларын дамытатындығын байқадық. Нәтижесінде күнделікті тәжірибе тоқсандық жиынтық бағалауда оң динамика көрсетті.

Мәселелік оқыту – проблемалық ситуация туғызу мен оқушылардың оқу проблемасын дербес шешулері бойынша іс-әрекеттерін басқару болып табылатын оқыту түрі. Проблема деп шешулері оқушылардан білім алу үшін белгілі әрекеттерді талап ететін есептердің, тапсырмалардың, теориялық және тәжірибелік мәселелердің әртүрлілігін түсінуге болады. Мәселелік оқытудың ерекшелігі - мұнда мұғалім білімді дайын түрде баяндап бермейді, оқушылардың алдына проблемалық міндет қояды. Шешімін оқушылар өздері іздестіруі тиіс. Мәселелік оқыту бірнеше сатыдан тұрады: проблемалық жағдайды аңғару, жағдайды талдау негізінде проблеманы тұжырымдау, болжаулар ұсынуды, оларды алмастыру және тексеруді қамтып проблеманы шешу, шешімді тексеру. Бұл процесс ойлау актісінің үш фазасымен ұқсастық бойынша өрістейді, ол проблемалық жағдайда пайда болып, проблеманы аңғаруды, оны шешуді және соңғы ой тұжырымын қамтиды.

Мәселелік оқытудың ең негізгі мақсаты -қазіргі заманғы ғылым жетістіктеріне сүйене отырып, продуктивтік және шығармашылық оқу процесінің логикалық жолдарын баяндау. Мәселелік есепті шешу арқылы оқушылардың шығармашылық ойлауы дамиды, интеллектуалдық танымы жетіледі. Мәселелік оқытуға негізделген жұмыстар, тапсырмалар оқушылардың өзіндік ойлауына, өзіндік ізденісіне бағытталады, білімді өз беттерімен алуға жол ашады, таным белсенділігін арттыруға түрткі жасайды.

Зерттеу нәтижесін көру үшін оқушылардан сауалнама алынды және тоқсандық жиынтық бағалау нәтижелерін талданды. Сауалнама нәтижесі бойынша, оқушылар мәселелік оқыту тапсырманы түсініп орындауға мүмкіндік беретіндігін атап өтті. Оқушылардың әр тоқсанда жазған тоқсандық жиынтық бағалау бойынша жинаған орташа ұпайлары мына диаграммада көрсетілген (2-сурет).

2-сурет

Білім сапасының нәтижелерін талдай отырып, оқушылардың зерттеу дағдыларын сабақтың кез келген кезеңінде проблемалық оқыту және сыни ойлау әдістері арқылы дамытуға болады деген қорытынды жасауға болады, бұл олардың білім сапасын жақсартуға, жаңа нәрселерді үйренуге және білуге ынталандыруға көмектеседі.

Зерттеу қорытындысы:

- ❖ Оқушылардың пәнге деген қызығушылығы артты;
- ❖ Оқушылардың танымдық белсенділіктерін арттырды;
- ❖ Мәселелік есептерді шешу талдау дағдыларын арттырды;
- ❖ Мәселелік оқытудағы ресурстарды қолдану оқушылардың өз бетімен оқуына әсер етті;
- ❖ Зерттеу нәтижелері білім сапасының оң динамикасын көрсетті.

Қорытындылай келе, жоғарыда қарастырылған зерттеу нәтижесі бойынша мәселелік оқытуды қолдану арқылы оқу сапасын арттыруға және оқуда жоғары нәтижеге қол жеткізуге болады. Оқушылар сыртқы жиынтық бағалауда жоғары нәтиже көрсетуге әсер етеді деп ойлаймын. Сондай ақ, оқушылардың талдау дағдыларының дамуына ықпал етті.

ПАЙДАЛАНҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

- 1) Аналитический отчет по итогам внешнего суммативного оценивания в Назарбаев Интеллектуальных школах в 2021-2022 учебном году
- 2) Мельникова Е.Л. Технология проблемного диалога: методы, формы, средства обучения. - М, 2010. - 132 с.
- 3) Ситаров В.А. Проблемное обучение как одно из направлений современных технологий обучения // Проблемы педагогики и психологии.- 2009.-№1.-с. 157.

“УЛУЧШЕНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ УСЛОВИЙ ДЛЯ ПОВЫШЕНИЯ ТВОРЧЕСТВА СТУДЕНТОВ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ”

Мукумова Д.И.– PhD, доцент,
Темирова З.И. преподаватель-стажер,
Ш.А.Ризаева соискатель.

Национальный исследовательский университет
 «Ташкентский институт инженеров ирригации и механизации сельского хозяйства»

***Аннотация:** Изложение результатов научного исследования, проведенного на основе теоретической модели формирования образовательного процесса и методического обеспечения современных педагогических технологий и создания педагогических условий профессионального образования специалистов. Разработка примерных перспективных планов, направленных на улучшение педагогических условий для повышения творческих способностей студентов профессионального образования.*

***Ключевые слова и понятия:** студент, образование, творчество, способность, развитие, необходимость, потребность, мотивация, внимание, метод, новаторство.*

Введение: Согласно Указу Президента Республики Узбекистан №ПФ-5812 от 06.09.2019 года о дополнительных мерах по дальнейшему совершенствованию системы профессионального образования, реализации задач, определенных в Стратегии действий по пяти приоритетным направлениям развития Республики Узбекистан в 2017-2021 годах в соответствии с требованиями рынка труда проводится последовательная работа по реформированию системы образования в стране путем подготовки высококвалифицированных кадров, внедрения международных стандартов оценки качества образования, создание эффективных механизмов реализации инновационных научных достижений.

В то же время тот факт, что программы профессионального образования не соответствуют уровням Международной стандартной классификации образования (МСКО), принятой ЮНЕСКО, а Национальная система квалификаций Узбекистана не внедрена в образовательный процесс в полной мере, препятствует подготовленным кадрам занять достойное место на рынке труда. В целях реализации данного указа необходимо повысить креативность студентов профессионального образования, подготовить конкурентоспособные кадры и дать правильные указания.

Актуальность темы. В соответствии с вышеупомянутым указом Президента в системе профессионального образования и в настоящее время при совершенствовании системы образования большое внимание уделяется подготовке зрелых, компетентных, желающих, самоотверженных и инициативных кадров. Установление между ними взаимовыгодного инновационного сотрудничества по подготовке высококвалифицированных кадров, повышению квалификации специалистов, опережающему развитию отрасли и совершенствованию системы органических связей между производственными предприятиями.

Разработать методическое обеспечение организации инновационного сотрудничества в подготовке студентов профессионального образования, добиться того, чтобы у каждого преподавателя был свой (индивидуальный) стиль деятельности, создать организационную основу повышения личной активности, разработать концептуальную основу развития профессиональной деятельности в системе инновационного сотрудничества, подготовка будущих учителей профессионального образования. **Актуальность темы определяется тем,** что вопросы выбора и разработки теоретических основ дальнейшего формирования технологической и профессионально-методической деятельности приобрели актуальность. еще не решена.

Цель. Улучшение педагогических условий для повышения творческих способностей студентов профессионального образования и разработка методических основ для организации инновационного сотрудничества в обучении студентов.

Задания.

- Разработка программы действий, изучив все необходимые условия, предусмотренные в Положении об образовательном учреждении, в целях улучшения педагогических условий и создания методического обеспечения для организации инновационного сотрудничества в обучении, в целях повышения креативности студентов профессионального образования;
- создание методических указаний для будущих преподавателей профессионального образования с учетом рекомендаций спонсорских организаций, в соответствии с утвержденными учебными планами и программами государственных образовательных стандартов;

Объектом является процесс организации методического обеспечения организации инновационного сотрудничества в подготовке студентов профессионального образования.

- **Предмет.** Разработка методического обеспечения, процессуальных форм и инструментов организации инновационного сотрудничества в подготовке студентов профессионального образования.

- **Научные новости.** Улучшение педагогических условий для повышения творческой активности студентов профессионального образования и организация методического обеспечения организации инновационного сотрудничества в обучении, помимо образовательных программ для студентов, реформ, проводимых на местах зрелыми специалистами кафедры. среднего специального, профессионального образования и образовательных учреждений, находящихся в его ведении, существующие проблемы, разработка плана организации лекций и круглых столов, посвященных достижениям, передовой технике и технологиям, а также стратегическим направлениям;
- - Разработка программы действий по работе с профессорами и преподавателями, преданными своему делу и проводящими научные исследования на высоком качественном уровне, а также талантливыми студентами, ведущими активную общественную деятельность, по организации инновационного сотрудничества в обучении студентов профессионального образования;
- - Развитие деятельности «Системы Мастер-Ученик» по налаживанию и совершенствованию интеграции науки, образования и производства, по организации методического обеспечения, организации инновационного сотрудничества в подготовке педагогов профессионального образования, созданию разработок. о всесторонней поддержке талантливых студентов в рамках научно-исследовательской работы;
- - Разработка программы научно-практической конференции с участием педагогов и инженеров-педагогов профессиональных колледжей под руководством и руководством новых учебников, учебных пособий и компьютерных программ, которые готовятся для организации инновационного сотрудничества в подготовке студентов профессионального образования;
- - Учебно-методическое обеспечение развития личной активности педагога в системе организации инновационного сотрудничества в подготовке будущих студентов профессионального образования;

В заключение.

Разработаны концептуальные основы и рекомендации по организации инновационного сотрудничества в совершенствовании и подготовке педагогических условий для повышения творческой активности студентов профессионального образования, научно-методические рекомендации по повышению технологического и педагогического мастерства преподавателей профессионального образования с использованием современных педагогических технологий. при преподавании общепрофессиональных предметов и совершенствовании знаний студентов будут разработаны методические пособия, в систему инновационного образования будет внедрен метод обеспечения непрерывного совершенствования личной профессиональной деятельности педагога, технологического и педагогического мастерства.

Каждый учитель должен давать качественное и эффективное преподавание в соответствии с требованиями современной науки и техники. На уроке учитель должен организовать обучение с использованием элементов педагогической технологии, инновационных и интерактивных методов обучения, использовать новейшие педагогические технологии для повышения креативности учащихся.

Студентам профессионального образования необходимо регулярно организовывать совершенствование своих знаний и умений в форме творческого поиска и направлять его на определенную цель. В этом:

- формирование в себе творческих качеств;
- умение управлять процессом творческого поиска;
- необходимо помнить, что творчество зависит от педагогической, психологической и теоретической подготовки будущего студента.

В целях организации инновационного сотрудничества в повышении креативности студентов профессионального образования, стилистических основ совершенствования разработки педагогико-методических процессов, а также создания учебно-методического обеспечения развития личной активности педагога в системе организации инновационного сотрудничества в подготовке будущих педагогов профессионального образования.

Повысить творческий потенциал студентов профессионального образования, в системе организации инновационного сотрудничества разработать методику повышения эффективности стиля обучения и использования результатов эксперимента в учебном процессе. В целях совершенствования творческих способностей учащихся необходимо изучать их собственные интересы, развивать творческие способности каждого ученика, придавать правильное направление, обеспечивать постоянное совершенствование своих навыков.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Закон Республики Узбекистан «Об образовании». «Баркамол авлод» — основа развития Узбекистана. - Ташкент.: Шарк, 1997. - С. 20-29.
2. О «Стратегии развития Нового Узбекистана на 2022-2026 годы» Президента Республики Узбекистан. заказ Ташкент 2022 - стр. 102
3. Иноятов Ю.И. Организация и совершенствование учебного процесса в средних специальных и профессиональных учебных заведениях. Справочник по стилю.-Т.: УМКХТТМ. 2001- р 43
4. Рашидов Х.Ф. Особенности развития среднего специального, профессионального образования в Узбекистане. – Т.: «Наука» АН РУз, Ташкент, 2004. – с.288.
5. Мукумова Д.И. Совершенствование организационно-педагогических условий адаптации студентов к образовательному процессу (на примере курсов «Профессиональное образование») //Дисс.автореферат -Тошкент.: 2018.- с.52.
6. Рашидов Х.Ф. Особенности развития среднего специального, профессионального образования в Узбекистане. - «Фан» Академия Наук Республики Узбекистан, Ташкент, 2004. - с 288.
7. Мукумова Д.И. Особенности адаптации студентов в учебный процесс //Методическое пособие. – ТИМИ, Ташкент. 2016. – с 61.
8. <http://www.lex.uz>.
9. <http://www.ziyounet.edu.uz> (Образовательный портал)

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ ВОКАЛИСТОВ В СИСТЕМЕ ВЫСШЕГО МУЗЫКАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Алтайбаева Шолпан Юсипбаевна

кандидат филологических наук,

доцент кафедры социально-гуманитарных дисциплин КНК им.Курмангазы

Алматы, Казахстан

***Аннотация:** В данной статье анализируется проблема создания педагогических условий для формирования профессиональных компетенций вокалистов в музыкальном вузе. Автор рассматривает педагогический процесс как целостное явление, все компоненты которого тесно взаимосвязаны и направлены на эффективность обучения и воспитание личности. Важными составляющими педагогических условий формирования будущего деятеля музыкального искусства являются также: 1) вовлеченность в творческий процесс уже со студенческой скамьи и 2) приобретение, помимо чисто языковых навыков и умений, лингво-культурологических компетенций.*

***Ключевые слова:** Педагогические условия; профессиональные компетенции; межкафедральное взаимодействие; лингвокультурология; межкультурная коммуникация.*

Профессиональное образование любого уровня, получаемое в профессиональном образовательном учреждении (училище, лицее, техникуме, колледже, вузе), ограничено во времени и способно обеспечить обучающихся лишь начальной организацией опыта реализации полученных знаний по избранной профессии и специальности. Поэтому требования к знаниям при получении высшего профессионального образования, с одной стороны, должны быть посильными для обучающихся, а с другой – должны развивать стремление к новому, еще не освоенному знанию и способности его реализации.

Формирование личности в учебном процессе - широкая научная проблема, так как сформированная способность к проектированию и прогнозированию самостоятельного развития является личностной характеристикой и переносится в дальнейшем на решение профессиональных и жизненных проблем.

Выпускник, оканчивающий музыкальное учебное заведение, должен обладать ключевыми компетенциями в сфере профессиональной занятости в соответствии с квалификациями артиста, преподавателя, руководителя творческого коллектива, организатора музыкально-просветительской деятельности в сфере культуры и искусства. Эти компетенции подразделяются на общие и профессиональные, которые одинаково важны для будущего специалиста.

Общие компетенции – это личностные, дидактические и организационно-коммуникативные способности, которые подготовленный специалист должен проявлять во всех видах будущей деятельности.

К профессиональным компетенциям формируются в процессе теоретической подготовки студентов музыкального учебного заведения и в ходе выполнения ими практических заданий художественно-творческой направленности.

Образовательный процесс высшего специального учебного заведения требует включения в него определенного комплекса педагогических условий, способствующих формированию профессиональных компетенций.

В современной психолого-педагогической литературе педагогические условия рассматриваются как совокупность внешних и внутренних факторов, направленных на достижение поставленных образовательных целей.

К внешним педагогическим условиям относятся требования общества, отражающие тенденцию развития научного и педагогического знания на современном этапе.

Внутренними педагогическими условиями являются теоретическая и методологическая подготовка педагога, его педагогический опыт, необходимый для формирования индивидуального стиля деятельности и создания методико-технологического обеспечения образовательного процесса.

Педагогические условия рассматриваются также как специально сконструированные педагогические процедуры, регулирующие различные педагогические явления и процессы. Для практики преподавания иностранных языков в музыкальном учебном учреждении важными являются как внешние, так и внутренние педагогические условия. Педагогические условия формирования профессиональных компетенций обучающихся в музыкальных учебных заведениях, это сознательно создаваемые процессы, направленные на эффективность обучения и воспитания личности.

Таким образом, под педагогическими условиями будем понимать совокупность достаточных и необходимых мер воздействия (определение содержания, форм и методов), ориентированных на обеспечение эффективности педагогического процесса.

В контексте подготовки будущих вокалистов в музыкальном колледже были выведены следующие педагогические условия:

1. Формирование интереса и позитивной мотивации учащихся-вокалистов к музыкально-творческой деятельности в целом и освоению дисциплин, включенных в программу обучения, как обязательных, так и факультативных.

Данное педагогическое условие опирается на представления о значимости органичного сочетания традиций национальной отечественной школы подготовки вокалистов, включающей положения о духовности музыкального содержания, естественности и верности передачи поэтического содержания музыки, подчинения технического воплощения музыкальному замыслу, глубокой образности, с одной стороны, и исполнительских тенденций мировой музыкальной культуры, с другой.

2. Обеспечение целостности междисциплинарного содержания учебных дисциплин профессиональных модулей и педагогических направлений со-творческого характера на основе представления об интеграции, взаимодействия компетентностного, полихудожественного, деятельностного и личностно-ориентированного подходов. В этой связи важным является межкафедральное взаимодействие, которому, к сожалению, уделяется недостаточное внимание.

3. Использование современных форм, методов и технологий в организации образовательного процесса. Данное условие реализуется за счет: моделирования индивидуальных учебных программ на принципах развивающего обучения с учетом их индивидуальных особенностей, в целях совершенствования исполнительских способностей вокалиста; внедрения в педагогический процесс подготовки вокалистов технологий, в которых учитывается специфика этого процесса и современные требования художественного образования.

4. Важнейшим педагогическим условием является также поддержка личностно-ориентированной траектории развития, под которой понимается:

- выявление индивидуально-психологических особенностей обучающихся;
- создание индивидуальных портфолио результатов деятельности;
- стремление обучающихся к углубленному изучению профессиональных дисциплин;
- профессиональное самоопределение (желание работать по специальности).

5. Создание развивающей среды занятий, стимулирующей стремление к саморазвитию и повышению уровня профессиональных компетенций обучающихся (2,143).

Рассмотрение выявленных педагогических условий для вокалистов, обучающихся в музыкальных колледжах, показало, что они в полной мере соответствуют поставленным задачам. На наш взгляд, с учетом требований времени и задач, поставленных современными направлениями в лингводидактике и методике преподавания иностранных языков в высшей школе, с некоторыми дополнениями, они могут быть применимыми и для студентов вокальных отделений музыкальных вузов. Как показала многолетняя практика в качестве преподавателя дисциплины «Европейские языки. Французский язык», введенной для вокалистов Казахской национальной консерватории имени Курмангазы, количество часов (1 семестр), отведенных для неё на 3 курсе, явно не достаточно для овладения базовыми основами французского языка. Студенты, осознающие важность изучения языка, на базе которого, вкуче с итальянским языком, была создана принятая в мировом сообществе музыкальная терминология, и стремящиеся овладеть хотя бы начальными знаниями и языковыми умениями, успевают за 3,5 месяца усвоить только первоначальные навыки чтения. При этом, такие компетенции, как перевод специальной литературы, умение вести беседу, аудирование и написание простейших текстов, остаются за пределами данного курса. И дело тут не только в том, что на постановку правильного произношения (что является очень важным для вокалистов!) специфических звуков французского языка уходит много учебного времени, т.к. фонетическая система данного языка имеет их в большом количестве. В результате получается, что отраженные в учебно-методическом комплексе данной дисциплины цели и задачи остаются не до конца выполненными. Это негативно отражается на общем имидже дисциплины и приводит в результате к снижению позитивной мотивации студентов, отмечаемой в начале преподавания курса.

Современная лингводидактика дает ответ на главный вопрос о решении актуальной задачи обучения иностранным языкам как средству коммуникации между представителями разных народов и культур в XXI веке. И этот ответ заключается в том, что языки должны изучаться в неразрывном единстве с миром и культурой народов, говорящих на этих языках. Необходимо не только обучить человека иностранному языку, но и научить его уважать и ценить культуру данного народа, а для этого ему нужно дать хотя бы первоначальные знания о культуре (истории, географическом положении, экономики, и т.д.) народа, язык которого он изучает. Это актуально для студентов творческих вузов, особенно, для вокалистов, которым предстоит в своей будущей профессии, и даже будучи студентами, исполнять иноязычные вокальные произведения и понимать их содержание, а также общаться со специалистами - представителями различных культур и носителями разных языков, в том числе и тех языков, которым они обучались в вузе. Обучение за рубежом, научная и творческая деятельность, сфера бизнеса, - всё это приводит к необходимости общения с представителями иноязычной культуры. В современных условиях для успешной коммуникации человеку, вне зависимости от страны его проживания, необходимо не только обладать хорошими знаниями иностранного языка, но и принимать своего собеседника как носителя чужой культуры, имеющего свой духовный мир, своё мировосприятие. Лингвистика XXI века активно разрабатывает новое направление, в котором язык рассматривается как культурный код нации, а не просто как орудие коммуникации и познания. Это направление, получившее название «лингвокультурология», изучает язык как феномен культуры, это – видение мира сквозь призму национального языка, который является условием, основой и продуктом культуры.

Традиционно в языкознании выделяются три научные парадигмы: сравнительно-историческая, системно - структурная и антропоцентрическая. В гуманитарных науках парадигмы не сменяют друга, но могут накладываться одна на другую и сосуществовать в одно и то же время, игнорируя друг друга, и если схематически первую можно отнести к изысканиям XIX в., вторую – к исследованиям XX в., то идея антропоцентричности языка является ключевой в современной лингвистике. Антропоцентрическая парадигма – это

переключение интересов исследователя с объектов познания на субъекта, т.е. анализируется человек в языке и язык в человеке (1,6).

Поскольку именно в языке, как в зеркале, отражается своеобразие национального менталитета того или иного народа, изучение особенностей межъязыкового общения привело к исследованию феномена межкультурной коммуникации. Межкультурная коммуникация — энергично развивающееся и востребованное обществом теоретическое и прикладное научное направление, находящееся на стыке лингвистики, культурологии, коммуникативистики и лингводидактики. Нами был разработан элективный курс «Мир французского языка» для студентов 3 курса вокального отделения, в котором даются сведения о культурно-историческом наследии страны изучаемого языка, о менталитете и особенностях национального характера народа – носителя этого языка. Преподавание указанного элективного курса, дополняя дисциплину «Европейские языки. Французский язык», могло бы решить проблему нехватки учебного времени для этой обязательной дисциплины и способствовало бы тем самым оптимизации образовательного процесса.

Овладение иностранным языком «может быть достигнуто через лингвокультурологическое изучение достаточно репрезентативных фрагментов культуры. Таким образом, при лингвокультурологическом подходе культура становится объектом познания, что отвечает психологическим особенностям процесса изучения иностранного языка в гуманитарном вузе, когда язык перестает осознаваться как объект познания и сам становится средством получения новой информации об окружающем мире» (3,103).

Важным условием успешности образовательного процесса музыкального вуза является наличие культурно-созидательной, художественно-творческой среды, особого воспитательного пространства, отличающегося атмосферой творческого взаимопонимания, где обучающиеся получают уникальную возможность многолетнего творческого общения с педагогами, деятелями искусства и музыкантами-исполнителями. (2,144).

Опыт функционирования студенческого театра «Дебют», созданного по инициативе преподавателей кафедры социально-гуманитарных дисциплин КНК имени Курмангазы и занявшего 1-ое место на Республиканском смотре студенческих театров в 2019г., свидетельствует о необходимости поощрять стремление будущим артистов – музыкантов и певцов выступать на сцене перед зрителями.

Таким образом, на базе создания педагогических условий с включением в них лингво-культурологического подхода и реализации стремления выступать на сцене со студенческой скамьи, у обучающихся высшего музыкального образовательного учреждения повышается мотивация к творческому росту и расширяется область профессиональных компетенций, необходимых для их продуктивного осуществления в будущей исполнительской деятельности.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Маслова В.А. Лингвокультурология : учеб. пособие для студ. Высш. учеб. заведений. – 4-е изд., стер. – М.: Издательский центр « Академия», 2010. – 208 с.
2. Петрова В.П. Педагогические условия формирования профессиональных компетенций учащихся – вокалистов в системе среднего профессионального образования. Сетевой электронный научный журнал «ПЕДАГОГИКА ИСКУССТВА» [http:// www.art-education.ru/electronc-journal/](http://www.art-education.ru/electronc-journal/) / № 2, 2016, с. 141-145
3. Дигина О.Л. Влияние лингвокультурологического подхода на формирование межкультурной коммуникации в обучении иностранному языку. Материалы международной заочной научно-практической конференции «Современные тенденции в обучении иностранным языкам и межкультурной коммуникации». Челябинский государственный университет. Вузовская академическая лаборатория межкультурных коммуникаций. Издание: научный журнал «Lingua mobilis», №4 (18), 2009, с.99-104.

УДК 378

ОСОБЕННОСТИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩЕГО СПЕЦИАЛИСТА ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Поздеева Татаьяна Васильевна

Заведующий кафедрой общей и дошкольной
 педагогики БГПУ им. М. Танка
 Минск, Республика Беларусь

Аннотация: В статье рассматриваются возможности практикоориентированной подготовки будущих воспитателей дошкольного образования. Учитывая специфический характер профессиональной деятельности воспитателя дошкольного образования обращается внимание на использование разных форм и методов обучения на основе компетентностного подхода.

Ключевые слова: учебная дисциплина, компетентностный подход, воспитатель дошкольного образования.

Модернизация системы высшего профессионального образования на современном этапе определяется потребностями общества в квалифицированных педагогических кадрах, для которых характерны не только знаниевые целевые ориентиры, но и творческий подход к решению профессиональных задач, проявление активной жизненной позиции.

Концептуально-методологической базой подготовки таких специалистов может выступать компетентностный подход. Возникает необходимость модернизации содержания учебных дисциплин и структурирования их контента в логике компетентностного подхода.

Анализ психолого-педагогических исследований (В.А.Беликов, А.С.Валеев, О.Л.Жук, А.К.Маркова, Н.Н.Лобанова, В.А.Сластенин, и др.) показал, что на всех уровнях формирования содержания образования необходимо ориентироваться на конечные результаты профессиональной подготовки. Успешная реализация этого требования во многом зависит от структуры образования, принципов построения учебных дисциплин, образовательных технологий и методик. В образовательном процессе должны использоваться такие научные знания, которые отражают в себе фундаментальные моменты процессов интеграции и дифференциации наук.

На кафедре общей и дошкольной педагогики выполняется научно-исследовательская тема «Разработка и внедрение научно-методического обеспечения нового поколения компетентностно-ориентированного содержания учебных дисциплин подготовки будущих воспитателей дошкольного образования». В процессе разработки содержания учебных педагогических дисциплин основой стали требования образовательного стандарта высшего образования Республики Беларусь по специальности «Дошкольное образование», учебный план по специальности–6-05-0112-01 Дошкольное образование.

Разработанная модель проектирования и реализации содержания по учебным дисциплинам включает в себя блоки: целевой, организационно-содержательный, оценочно-результативный. В целевом блоке определены цель, принципы отбора и структурирование содержания учебной дисциплины; в организационно-содержательном блоке представлены разделы, определяющие построение учебно-методического материала по учебной дисциплине; в оценочно-результативном блоке определены критерии качества сформированности профессиональных компетенций и контрольно-измерительные материалы для их оценки.

По каждой учебной дисциплине педагогического цикла определены цели и задачи изучения, выделены компетенции в соответствии с номенклатурой компетенций, определяемых образовательным стандартом.

Установлено, что определенным образом отобранное и структурированное содержание учебного материала в соответствии с компетентностным подходом к обучению должно строиться на основе принципов системности, интерактивности, модульности, адаптивности, самостоятельности.

Так, разработанное научно-методическое обеспечение по учебной дисциплине «Дошкольная педагогика» включает в себя, помимо традиционных форм измерения и оценки, формируемых у студентов профессиональных компетенций, такие формы контроля, как: рейтинговый метод оценки; интегративные тесты; 400 стандартизированных тестов; метод проектов; обучающие видеоматериалы; подготовка и демонстрация презентаций; разработка и защита развивающих игр и игрушек; защита информационно-творческого проекта, разработка электронных образовательных ресурсов для детей дошкольного возраста по проблемам социально-нравственного воспитания, проведение педагогического КВН и фестиваля рефлексопрактики. С целью активизации познавательной мыслительной деятельности студентов разработаны ментальные карты, форсайт-тренинги, различные формы организации групповой и индивидуальной проектно-творческой деятельности (групповой коллаж, междисциплинарный проект, творческое эссе, квест, педагогический бинго).

Для развития креативности студентов разработаны практикоориентированные задания, используемые на практических занятиях по учебной дисциплине «Дошкольная педагогика»: разработать рекомендации для родителей по семейному воспитанию детей дошкольного возраста; разработать советы и рекомендации по проблемам организации разных видов деятельности для воспитателей и др. В работе со студентами используются коллективное обсуждение и анализ написанных ими эссе по проблемам воспитания и развития личности ребенка, развиваются умения самостоятельно смоделировать ситуацию о проблеме воспитания ребенка в семье, учитывая гендорный фактор, выработать решение о помощи матери в вопросах воспитания.

Одним из современных образовательных средств, способствующих формированию у будущих воспитателей дошкольного образования профессиональных компетенций, является рабочая тетрадь студента. Рабочая тетрадь отражает содержание учебной программы по учебной дисциплине и структурирована в соответствии с ней. Это позволяет рационально распределять виды и формы учебно-исследовательской деятельности студентов, предложить различные типы заданий. Комплекс заданий разрабатывается с разным уровнем сложности; нацелены на формирование универсальных и специальных компетенций.

С учетом профессионально-квалификационного стандарта педагога, разработанного учреждением образования «Белорусский государственный педагогический университет имени Максима Танка» (руководитель А.И. Жук), был разработан электронный учебно-методический комплекс по учебной дисциплине «Дошкольная педагогика». ЭУМК способствует информационной поддержке учебной дисциплины «Дошкольная педагогика», дает возможность студенту работать в индивидуальном режиме, а преподавателю проследить за активностью обучающихся.

Говоря о подготовке будущего воспитателя дошкольного образования, надо помнить, что особую значимость для освоения соответствующих компетенций имеют педагогические практики, которые входят в систему обучения студентов, начиная с первого курса.

При проектировании и реализации образовательной программы педагогической практики было обращено внимание на разработку единой стратегии построения различных

видов практики. Это связано с тем, что различные виды практик являются составной частью программы подготовки по направлениям и представляют собой целостную систему. Несмотря на общую стратегию практики, каждый ее вид завершается элементом образовательного процесса, имеет свои вполне определенные цели, задачи, результаты. Основой разработки программы практики также является компетентностный подход, который ориентирует на достижение нового качества профессиональной практической подготовки, развития профессиональной компетентности студентов в условиях учреждений дошкольного образования.

К содержанию и организации учебных и производственных практик предъявляются определенные требования в соответствии с образовательным стандартом: практика является обязательным этапом в процессе освоения образовательной программы общего высшего образования по специальности 6-05-0112-01 Дошкольное образование и входит в раздел «IV. Учебные практики» учебных планов БГПУ по данной специальности; практика закрепляет знания и умения, приобретаемые студентами в результате освоения таких учебных дисциплин и модулей, как «Детская психология», «Дошкольная педагогика», «Педагогические основы воспитания и обучения детей дошкольного возраста», «Методические основы воспитания детей раннего возраста», «Развитие игровой деятельности детей дошкольного возраста» и др. Разные виды педагогических практик способствует комплексному формированию компетенций обучающихся; являясь основой для более глубокого осмысления обучающимися содержания таких учебных дисциплин и модулей: «Основы проектирования образовательной среды в учреждении дошкольного образования», «Субкультура дошкольного детства», «Организация театральной деятельности детей дошкольного возраста», частных методик дошкольного образования, обеспечивающих комплексное формирование профессиональных компетенций будущего педагога.

На ознакомительной практике у студентов формируется целостное представление об образовательном процессе современного учреждения дошкольного образования и воспитателе дошкольного образования как главном субъекте образовательного процесса.

Во время учебно-поисковой практики студенты учатся овладевать средствами элементарной диагностики деятельности воспитателя дошкольного образования, индивидуальных особенностей ребенка и возрастной группы. Идет определенная подготовка к написанию курсовой работы по психолого-педагогическим дисциплинам.

Педагогическая практика в группах раннего возраста дает возможность студентам осознать роль раннего возраста для последующего развития ребенка, сформировать представление об особенностях педагогического взаимодействия воспитателя дошкольного образования с детьми раннего возраста.

Педагогическая практика (в группах дошкольного возраста) предусматривает ряд заданий по использованию и закреплению теоретических знаний по всем методикам дошкольного образования в процессе осуществления образовательного процесса в условиях учреждения дошкольного образования.

На педагогической практике (организационно-методический аспект) выполняются задания по определению психологического климата учреждения дошкольного образования, проводятся анкетирование педагогов и законных представителей, а также осуществляется контроль за образовательным процессом в учреждении дошкольного образования, за работой воспитателей дошкольного образования, заместителя заведующего по основной деятельности, заведующего и своей собственной. Кроме выполнения заданий практики, студенты участвуют в общественных мероприятиях учреждения дошкольного образования (конкурсах, концертах, праздниках и т.д.); изготавливают пособия, игры, атрибуты для образовательной работы.

Преддипломная практика проводится после освоения студентами программы теоретического и практического обучения в педагогическом университете и является важнейшим элементом учебного процесса на заключительном этапе обучения. Она обеспечивает приобретение опыта работы в трудовом коллективе, проверку профессиональной готовности будущего специалиста к самостоятельной трудовой деятельности, а также сбора материалов для написания дипломной работы.

Основной вид профессиональной деятельности, на который ориентированы практики: педагогическая деятельность в качестве воспитателя дошкольного образования. Основной формой прохождения практики является непосредственное участие студентов в образовательном процессе учреждения дошкольного образования. Практики должны способствовать формированию у студентов универсальных (УК), базовых профессиональных (БПК) и специализированных компетенций (СК), с каждым годом содержание данных компетенций усложняется. Это находит отражение в программах педагогических практик и дневниках по практикам.

Специалист дошкольного образования должен: уметь применять базовые научно-теоретические знания для решения теоретических и практических задач; владеть системным и сравнительным анализом; уметь работать самостоятельно; обладать навыками устной и письменной коммуникации; уметь осуществлять учебно-исследовательскую деятельность; обладать способностью к межличностным коммуникациям. Во всех программах практик предусмотрены исследовательские задания для студентов, которые дают возможность проявлять студентам творчество и самостоятельность.

При разработке программ учебных и производственных практик опирались на содержание учебных дисциплин и учитывали компетенции, которыми должны овладеть студенты в результате изучения данных учебных дисциплин.

Компетентностный подход к отбору содержания учебного материала позволил обогатить его знаниями, удовлетворяющими жизненные потребности обучающихся и раскрывающими социальную и мировоззренческую функции образования. Методически грамотно спроектированное содержание учебных программ, электронных учебно-методических комплексов, рабочих тетрадей по учебным дисциплинам, учебных пособий, позволяют формировать профессиональную мобильность, способность к самовыражению у будущих специалистов дошкольного образования.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Байденко, В.И. Компетенции в профессиональном образовании : к освоению компетентностного подхода / В.И.Байденко // Высш.образование в России. – 2004. - № 11. – С.4-12.
2. Жук, О.Л. Педагогическая подготовка студентов: компетентностный подход / О.Л.Жук. – Минск : Респ. Ин-т высш.шк., 2009, – 336.
3. Поздеева, Т.В. Конструирование содержания подготовки специалистов дошкольного образования на основе компетентностного подхода/ Т. В. Поздеева, Т. Е. Титовец / Современное психолого-педагогическое образование : материалы VIII Всерос. (с междунар. участием) психол.-пед. чтений памяти Л. В. Яблоковой, Красноярск, 28–29 окт. 2022 г. / Краснояр. гос. пед. ун-т ; редкол.: О. В. Груздева (отв. ред.) [и др.]. – 2022. – С. 157–159.

УДК 373.24

ЭКСПЕРИМЕНТИРОВАНИЕ КАК СРЕДСТВО РАЗВИТИЯ САМОСТОЯТЕЛЬНОСТИ У ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Гароховик Вероника Николаевна

ГУО «Каменский детский сад № 7 Крупского района»

Поздеева Татьяна Васильевна

Заведующий кафедрой общей и дошкольной
 педагогики БГПУ им. М. Танка
 Минск, Республика Беларусь

***Аннотация.** В статье рассматриваются возможности использования детского экспериментирования для развития самостоятельности у детей старшего дошкольного возраста в условиях учреждения дошкольного образования.*

***Ключевые слова:** дошкольное образование, экспериментирование, воспитанники, дошкольный возраст, самостоятельность*

Проблема воспитания самостоятельности была и остается актуальной в современной дошкольной педагогике. Первые проявления самостоятельности рассматриваются педагогами и психологами уже в дошкольном возрасте (Н.М.Аксарина, Б.Г.Ананьев, Р.С.Буре, Г.Н.Година). Каждый ребенок стремится в пределах своих возможностей к некоторой независимости от взрослых в повседневной жизни. Как доказывают психологи (А.В.Запорожец, А.Г.Ковалев, А.Н.Леонтьев и др.) в дошкольном возрасте проявляются благоприятные возможности для формирования основ самостоятельности. Существует много определений понятия «самостоятельность». Мы придерживаемся следующего определения: самостоятельность – это одно из ведущих качеств личности, выражающееся в умении ставить перед собой определенные цели и добиваться их достижения собственными силами. Важно, чтобы образцы проявления самостоятельности окружающими ребенка людьми были позитивными, а способы развития этого качества имели деятельностный характер.

Экспериментирование как вид деятельности наряду с игровой деятельностью оказывает непосредственное влияние на развитие личности ребенка. Но, как показывают результаты ряда исследований (А.И.Ивановой, Н.Н.Поддякова, Е.И.Смолер и др.), а также практический опыт, большинство воспитанников в условиях учреждения дошкольного образования зачастую не имеют возможности полноценно заниматься экспериментированием из-за отсутствия времени. Детская экспериментальная деятельность направлена на создание таких условий, в которых предметы наиболее ярко обнаруживают свою сущность, скрытую в обычных ситуациях и как игра способствует развитию целостной личности.

Однако, как показывают результаты исследований Н.Н. Поддякова, А.И. Ивановой [3, с.85], а также результаты изучения состояния практики учреждения дошкольного образования, детская экспериментальная деятельность редко используется воспитателями дошкольного образования для развития у детей самостоятельности. Способы ее организации зачастую репродуктивны. Ведущую роль на себя зачастую берет воспитатель дошкольного образования, а воспитанники, являясь пассивными наблюдателями, не испытывают радости самостоятельного открытия, не приобретают опыта экспериментирования и уверенности в своих силах, у них практически не формируется такое важное личностное качество как самостоятельность. Сами же взрослые все чаще жалуются на детскую инфантильность и пассивность.

На сегодняшний день вполне убедительно научно доказано, что дети дошкольного возраста – это прирожденные исследователи. Задача воспитателя дошкольного образования – не пресекать эту деятельность, а наоборот, более активно оказывать ребенку помощь, поддерживать его стремление к самостоятельному поиску решения.

Непосредственный контакт ребенка с предметами или материалами, элементарные опыты с ними позволяют ему познать их свойства, качества, возможности, пробуждают любознательность, желание узнать больше, обогащают яркими образами окружающего мира. Особенно стоит отметить, что в ходе самостоятельной экспериментальной и познавательной деятельности ребенок дошкольного возраста учится наблюдать, размышлять, сравнивать, отвечать на вопросы, делать выводы, устанавливать причинно-следственную связь, соблюдать правила безопасности и т.п.

Н.Н. Поддьяков подчеркивал, что «... в рамках деятельности по экспериментированию ребенок выступает в качестве своеобразного исследователя, который самостоятельно воздействует посредством различных способов на окружающие его предметы и явления с целью более полного их сознания и освоения» [3, с. 67].

Экспериментирование пронизывает все сферы детской деятельности: игры, занятия, прогулки. Цель экспериментальной деятельности заключается в том, чтобы научить детей самостоятельно проводить исследования и добывать новое для себя знание, добиваться результатов, размышлять, отстаивать свое мнение, обобщать результаты опытов. Необходимо поддержать детское стремление к познанию, предоставить ребенку возможность самому открыть для себя то, что взрослым уже известно, дать ему почувствовать радость самостоятельного открытия [4, с. 20].

Проведенный анализ исследований по данной теме дал возможность выделить параметры развития самостоятельности у детей старшего дошкольного возраста: организация деятельности без посторонней помощи; выполнение операций без напоминаний; хорошо развитая речь детей, позволяющая аргументировать собственные действия; заинтересованность ребенка по отношению к самостоятельно выполняемой деятельности; умение самостоятельно найти себе занятие и организовать собственную деятельность; проявление инициативы и креативности в решении возникающих задач.

Разработанная методика предполагает реализацию содержания работы в трех блоках образовательного процесса:

- специально организованная образовательная деятельность образовательной области «Ребенок и природа» в разделе «Неживая природа», с включенными опытами по заданной теме (НОД);
- совместная деятельность взрослого с детьми, а также ребенка со сверстником;
- свободная самостоятельная деятельность детей.

При проведении НОД у детей старшего дошкольного возраста предполагается вызвать интерес к изучаемому содержанию для того, чтобы побудить ребенка к осуществлению самостоятельной деятельности. Было разработано тематическое планирование мероприятий по развитию самостоятельности детей старшего дошкольного возраста посредством детского экспериментирования. На первых этапах экспериментирования детям предлагался определенный алгоритм, чтобы они смогли понять, осознать и усвоить материал.

Проводилась экспериментальная деятельность с детьми старшего дошкольного возраста на темы «Удивительный песок», «Воздух: его свойства», «Вода: волшебные превращения», «Почва», «Солнце – твой и мой друг» и др. Был создан центр экспериментально-поисковой деятельности, который соответствовал следующим требованиям: доступности материалов, безопасности, достаточности.

Как практика показывает, что дети с большим интересом и удовольствием выполняли опыты с объектами неживой природы: песком, глиной, снегом, воздухом,

каменными, водой, магнитом и пр. Воспитатель дошкольного образования в процессе экспериментирования формулирует воспитанникам проблему, например: слепить фигурку из мокрого и сухого песка. Дети начинают рассуждать о том, какой песок лучше лепится и почему. В процессе рассмотрения песка через лупу, дети приходят к выводу, что в его состав входят мелкие кристаллики - песчинки, чем и объясняется такое свойство сухого песка как сыпучесть. В ходе самостоятельной деятельности важно привлечь детей к реализации способов познавательной деятельности. С этой целью детям предлагались следующие вопросы: «Как узнать? Что нужно сделать, чтобы убедиться? А что будет, если?». В процессе проведения опытов обращалось внимание на самостоятельность действий воспитанников, на развитие у них наблюдательности, на умение находить пути решения в проблемных ситуациях.

В процессе экспериментальной работы использовались стимулы положительной мотивации деятельности детей старшего дошкольного возраста, такие как сюрпризный момент, познавательный момент, необычность объекта и др. Интерес вызвало у детей самостоятельное проведение опыта. Перед детьми ставилась задача, воспитанники сами продумывали, что нужно предпринять для ее решения, обсуждали ход выполнения. С целью поддержания интереса к экспериментальной деятельности формулировали проблемные ситуации сказочных героев. Обращалось внимание на воспитанников, которые работают медленно, так как есть риск, что ребенок может отстать, потерять интерес к происходящему. На заключительном этапе проведения экспериментов подводились итоги. Выводы делали не только в словесной форме, а также результаты представляли в рисунках.

При проведении самостоятельных экспериментов дети использовали различные карточки-алгоритмы, схемы проведения опытов, рисунки-символы. Это им помогало изучить предмет исследования.

На всех этапах эксперимента прослеживается тесная связь с развитием речи воспитанников – при формулировании цели, во время обсуждения методики и хода опыта, при подведении итогов и словесном отчете об увиденном. Можно выделить двусторонний характер связи между проведением опытов и развитием речи. Умение самостоятельно четко выразить свою мысль облегчает проведение опыта, в то время как пополнение знаний способствует развитию речи.

Закреплению полученных результатов экспериментов способствовала самостоятельная игровая деятельность детей (дидактические игры «Угадай на вкус», «Ящик ощущений», «С какого дерева листик», строительные игры с песком, водой; сюжетно-ролевые игры «Кладовщики», «Пожарные», «Исследователи» и др.)

Развитие детской самостоятельности посредством экспериментальной деятельности, как показал эксперимент, происходит за счет того, что, ребенок в зависимости от особенностей объекта получает о нем ту или иную более сложную и разнообразную информацию, обрабатывает и применяет ее. Осмысливая ее, ребенок старшего дошкольного возраста углубляет свои знания об объекте, а также открывает для себя новые эффективные способы воздействия, ведущие к выявлению зависимостей, реализованных в объекте. Полученные результаты экспериментальной деятельности воспитанник закрепляет в разных видах деятельности, прежде всего в игровой, свободной самостоятельной.

Результаты проведенного исследования, позволили нам сформулировать ряд методических рекомендаций для воспитателей дошкольного образования по развитию самостоятельности у детей старшего дошкольного возраста. Рекомендации были систематизированы по направлениям: формы и методы активизации самостоятельной экспериментальной деятельности воспитанников, создание условий для самостоятельной исследовательской деятельности, сотрудничество с родителями в организации исследовательской деятельности детей.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Акулова, Е. Формируем у детей самостоятельность и ответственность / Е.Акулова // Дошкольное воспитание. – 2009. - № 9 – С. 52-58.
2. Вахрушева, Л.Н. Развитие мыслительной деятельности детей дошкольного возраста : учебное пособие / Л.Н.Вахрушева. – МЖ Форум, 2019. – 188 с.
3. Поддъяков, Н.Н. Исследовательское поведение: стратегии познания, помощь, противодействие, конфликт / Н.Н.Поддъяков. – М.: Просвещение, 2000. – 192 с.
4. Смолер, Е.И. Развитие старших дошкольников в эвристической деятельности : пособие для педагогов учреждений дошк. образования с белорус. и рус. языками обучения / Е.И.Смолер. – Минск : Нац. Ин-т образования, 2014. – С.17-23.
5. Тегаева, О. Воздух-невидимка. Занятие с элементами экспериментирования с детьми 5-6 лет / О.Теваева, И.Бабаринова // Дошкольное воспитание. – 2018 - № 5. – С.13-18.
6. Учебная программа дошкольного образования / М-во образования Респ.Беларусь. – Минск : НИО, 2023. – 380 с.
7. Чехонина, О.И. Самостоятельная поисковая деятельность детей в образовательном процессе детского сада / О.И.Чехонина // Детский сад от А до Я. – 2008. - № 1. – С.101 – 107.

УДК [37.017:355.233]:37.091.33-053.4

ОСОБЕННОСТИ ВОСПИТАНИЯ ОСНОВ ПАТРИОТИЗМА У ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА ПОСРЕДСТВОМ ИГРЫ

Рудь Ольга Петровна
 магистр БГПУ им. М. Танка

***Аннотация:** в статье рассматриваются предпосылки воспитания основ патриотизма у детей дошкольного возраста, возможности использования игровой деятельности в этом процессе. Представлены основные компоненты модели воспитания основ патриотизма у воспитанников в игровой деятельности.*

***Ключевые слова:** патриотическое воспитание, дошкольное образование, воспитанники, патриотизм.*

В целях консолидации белорусского народа, укрепления в обществе идей мира и созидательного труда как главных условий развития белорусского государства 2023 год проходит в Республике Беларусь под знаком Года мира и созидания. С учетом тематики года особое внимание в рамках образовательного процесса в учреждениях дошкольного образования уделяется гражданскому и патриотическому воспитанию. [6, с. 12]. Воспитание основ патриотизма у детей старшего дошкольного возраста является очень актуальной проблемой, так как патриотизм, то есть любовь к родине и сопричастность к ее истории и культуре, необходимо начинать развивать в ребенка как можно раньше.

Личность человека формируется под влиянием множества факторов: природных и общественных, внутренних и внешних, объективных и субъективных. В течение жизни человек естественно и инстинктивно привыкает к среде своего проживания: к людям, природе, быту и традициям. Эти глубинные чувства привязанности являются базой формирования патриотизма. В определенных условиях общество, социальные

взаимоотношения, условия жизни способствуют возникновению и развитию чувств, качеств, представлений и убеждений, совокупность которых мы называем патриотизмом. Это социальное явление называют патриотическим воспитанием в широком смысле, которое рассматривается как общественное явление, как влияние общества на личность. В данном случае воспитание практически отождествляется с социализацией.

Нецеленаправленное, неорганизованное, спонтанное воздействие ежедневных событий и близких людей на личность ребенка невозможно переоценить. Подражая взрослым, в особенности родителям, ребенок дошкольного возраста постепенно приобретает устойчивые привычки поведения, которые становятся его моральными нормами. Ему не всегда приходится проходить путь от знания к эмоционально-чувственному отношению, а затем к потребности выразить его в деятельности. Часто модель поведения имеется в готовом виде. Результат этого процесса будет зависеть от объекта подражания. При участии воспитателя дошкольного образования, создании им определенных условий, осуществлении педагогического взаимодействия естественные чувства привязанности к родным местам и людям, некоторые сформировавшиеся убеждения и принципы становятся предметом осмысления ребенком. В данном случае приходится говорить о патриотическом воспитании в узком, педагогическом смысле.

Большинство специалистов рассматривают патриотическое воспитание как систематическую и целенаправленную деятельность по формированию определенных личностных компонентов (чувств, сознания, готовности, взглядов, убеждений, отношения, устойчивых норм поведения). Некоторые исследователи (И.А.Ильин, И.Т.Огородников) выделяют патриотическое воспитание в самостоятельный раздел теории воспитания, другие (Л.Р.Болотина, М.В.Конаныхин, О.И.Павелко, Л.Ф.Спирин) рассматривают патриотическое воспитание как часть идейно-политического, большинство педагогов (В.В.Белорусова, Н.И.Болдырев, С.А.Козлова, Л.И.Мищенко, Л.Е.Никонова, И.Ф.Харламов, Г.И.Щукина, Н.И.Щуркова,) – как часть нравственного воспитания. Мы согласны с последней группой исследователей и будем рассматривать патриотическое воспитание в русле нравственного.

Задачей воспитателя дошкольного образования является создание таких условий, при которых ребенок сможет сформировать и понять свое отношение к определенным фактам или событиям, почувствовать значимым в данной ситуации себя и все, что происходит вокруг него.

Исходя из возрастных психологических особенностей детей 5-7 лет, их возможностей и из здравого смысла, предполагаем, что не все компоненты патриотизма как нравственного качества взрослого человека могут быть сформированы в дошкольном возрасте (готовность к защите в случае необходимости, политическая активность, многие представления, ценности, убеждения, которые усваиваются в более позднем возрасте). Дошкольный возраст может стать лишь временем формирования *начал патриотизма*, что никак не уменьшает его значимости, т.к. эти начала являются фундаментом всех нравственных новообразований, которые будут появляться в течение жизни человека.

Именно начальные, природные чувства малыша будут первой ступенью развития патриотического сознания личности. Любовь к своей семье, уважение к окружающим, знание простейших сведений из истории родной местности и страны, интерес к культурно-историческим традициям являются в старшем дошкольном возрасте мотивами положительного отношения к стране и людям и условием осознания себя частью народа.

В Учебной программе дошкольного образования в образовательной области «Ребенок и общество» выделен раздел «Основы гражданско-патриотической культуры», который направлен на формирование представлений о родном населенном пункте, о столице Республике Беларусь, природных символах страны, геральдике, государственных праздниках, достопримечательностях и т.д. [6, с. 12].

Игры являются эффективным методом формирования основ патриотизма у детей старшего дошкольного возраста. В игре ребенок ориентирует на себя роль взрослого, осуществляя и выполняя его социальные функции. В игровых взаимоотношениях ребенок старшего дошкольного возраста не учится жить, а живет своей подлинной эмоциональной жизнью.

Игра многофункциональна и часто незаменима при объяснении и закреплении нового материала, и отработке умений и навыков. Игра стимулирует жизнедеятельность и самореализацию, создает зону комфорта и взаимопомощи, социализации и содружества, являясь проводником между мирами взрослых и детей. Воспитание основ патриотизма детей старшего дошкольного возраста невозможно представить без игрового оформления, игровых элементов в группе учреждения дошкольного образования. Существует большое разнообразие игр (подвижные, дидактические, сюжетно-ролевые и др.), которые могут быть использованы в процессе воспитания основ патриотизма у воспитанников учреждения дошкольного образования («Сложи и назови», «Кто живет в реке?», «Мозаика», «Знаменитые люди страны»). Так, в дидактических играх «Четвертый лишний», «Сказка в рисунках», «Подбери узор Беларуси» дети старшего дошкольного возраста могут закреплять представления о достопримечательных местах страны, декоративно-прикладном искусстве, природе. В этом плане интересны сюжетно-ролевые игры «Экскурсовод», «Путешествие по городу», «Туристическое бюро» и др.

На наш взгляд, именно разные виды игр содержат в себе потенциал для воспитания основ патриотизма у детей воспитанников дошкольного возраста. Разные виды игр позволяют детям более длительное время сосредотачиваться на выполнении заданий, вызывающий их непосредственный интерес. При этом, чем больше ребенок заинтересован в выполнении задания, тем выше результаты его деятельности, а, следовательно, тем выше уровень его эмоциональной и психической и познавательной активности, а значит и уровень воспитания. Необходимо повторно проводить игры, направленные на воспитание нравственных чувств и качеств, потому что не все участники игры одинаково успешно овладевают теми или иными представлениями. С целью повышения активности воспитанников в игровой деятельности следует усложнять дидактические и игровые задачи. Для этого воспитатель дошкольного образования может предложить детям новый игровой материал, заменить, словесный на наглядный дидактический материал, использовать электронный образовательный ресурс.

Моделирование образовательной деятельности по патриотическому воспитанию детей старшего дошкольного возраста в процессе использования разных видов игр, должно быть основано на современном понимании периода детства как исторического феномена с последующим учетом всех присущих ему особенностей. Также необходимо учитывать целостное видение целей и задач патриотического воспитания в совокупности с приемлемыми в настоящее время методами и формами образования.

Анализ психолого-педагогической, методической литературы позволил нам представить модель воспитания основ патриотизма у детей старшего дошкольного возраста в процессе игровой деятельности. Модель включает следующие компоненты: целевой блок (цель, задачи, методологические принципы и подходы); содержательный блок (направления организации воспитания основ патриотизма у детей старшего дошкольного возраста в процессе игровой деятельности, субъекты организации воспитания основ патриотизма у детей старшего дошкольного возраста в учреждении дошкольного образования); процессуальный блок (основные формы организации образовательной деятельности по патриотическому воспитанию воспитанников в процессе ознакомления с историей своей страны, народа, его традициями (серия конспектов занятий, комплекс дидактических игр, авторские компьютерные дидактические игры, интерактивный плакат, лэпбуки; педагогические условия, необходимые для воспитания основ патриотизма у детей

старшего дошкольного возраста в игровой деятельности); результативный блок (результат, который должен быть достигнут в процессе образовательной работы воспитателя дошкольного образования с воспитанниками - овладение знаниями о своей стране, о культурно-исторических традициях белорусского народа; сформировано положительное отношение к культуре своей страны и ее представителям).

Для определения исходного уровня сформированности основ патриотизма и для контроля эффективности проводимой работы воспитатель дошкольного образования может воспользоваться диагностическими методами: *анализом рисунков детей* для выявления наличия знаний, представлений об исследуемом вопросе и эмоционального отношения к нему; *беседой с ребенком по определенному перечню вопросов*, в ходе которой возможно выявление знаний, представлений и отношений ребенка к семье, родному городу, стране, культуре; *наблюдением за ребенком в разных видах деятельности*, в ходе которого возможно определение отношения ребенка к интересующим явлениям окружающей действительности, желания и стремления к определенным видам деятельности. На основе полученных результатов воспитатель дошкольного образования сможет определить уровни развития когнитивного, эмоционально-чувственного и деятельностного компонентов основ патриотизма каждого ребенка, а также определить преобладание данных уровней в конкретной группе детей. На основе полученных результатов воспитатель дошкольного образования сможет подобрать разные виды игр, направленные на воспитание основ патриотизма.

Таким образом, в игре максимально полно и разнообразно проявляются особенности познавательной, волевой и эмоциональной сфер психики ребенка. Это находит свое отражение в процессе воспитания основ патриотизма. Особую важность игры приобретают для детей старшего дошкольного возраста, как средства развивающие способности к патриотическому восприятию действительности. На наш взгляд, именно игры содержат в себе потенциал для воспитания основ патриотизма у детей старшего дошкольного возраста.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Воронцовская, Л. Н. Семья и Родина едины. Организация работы по патриотическому воспитанию детей дошкольного возраста / Л. Н. Воронцовская // Пралеска. – 2014. – № 5. – С. 13–20.
2. Инструктивно-методическое письмо Министерства образования Республики Беларусь «Об организации в 2023/2024 учебном году образовательного процесса в учреждениях образования, реализующих образовательную программу дошкольного образования, образовательную программу специального образования на уровне дошкольного образования, образовательную программу специального образования на уровне дошкольного образования для лиц с интеллектуальной недостаточностью» -// утв. М-вом образования Респ. Беларусь, 7 авг. 2023 г. // Пралеска. – 2023. – № 8. – С. 27–54.
3. Короткова, Н. А. Сюжетная игра дошкольников / Н. А. Короткова. – М. : ЛИНКА-ПРЕСС, 2016. – 252 с.
4. Расолько, О. И. Психолого-педагогические основы игровой деятельности дошкольников : учеб.-метод. пособие / О. И. Расолько. – Минск : Белорус. гос. пед. ун-т, 2012. – 35 с.
5. Филатова, Л. В. Педагогические условия воспитания патриотизма ребенка в дошкольном образовательном учреждении : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Л. В. Филатова; Самар. гос. пед. ун-т. – Самара, 2007. – 25 с.
6. Учебная программа дошкольного образования / М-во образования Респ. Беларусь. – Минск : НИО, 2023. – 380 с.

УДК:37.08

КАК ДИРЕКТОР ШКОЛЫ МОЖЕТ СОДЕЙСТВОВАТЬ ФОРМИРОВАНИЮ И РАЗВИТИЮ МОТИВАЦИИ УЧИТЕЛЕЙ?

Гапуова Бибигуль Бахтигалиевна

Магистрант факультета педагогики и психологии ЗКИТУ
 Научный руководитель – Колесова Людмила Геннадьевна
 Уральск, Казахстан

***Аннотация:** Существуют разные взгляды на формирование современного мотивированного учителя. Автор статьи считает, что директор школы может управлять этим процессом.*

Предложенные инструменты развития мотивации учителя доказали эффективность в личной практике руководителя.

***Ключевые слова:** мотивация, акмеологический подход, менеджмент, развитие, человеческий и профессиональный капитал школы.*

Мотивация педагогов является ключом к успеху в работе образовательного учреждения. Она даёт возможность учителю работать с энтузиазмом, что способствует преодолению барьеров в достижении поставленных целей. Наш опыт работы в качестве директора школы убеждает, что личная мотивация каждого отдельного учителя существенно влияет на эффективность работы всего педагогического коллектива. В нашей школе работают 86 учителей. Анализ анкетного опроса показал, что 39% из них по разным причинам не мотивированы на активную работу по развитию своего профессионального потенциала.

Любая остановка в развитии педагогов таит в себе большие риски, прежде всего, для учеников.

Целью нашего исследования является построение модели деятельности директора школы по управлению формированием и развитием мотивации педагогов для развития профессионального потенциала.

Для того чтобы достичь поставленной цели, были определены следующие вопросы (таблица 1) и методы исследования (таблица 2).

Таблица 1. Цели и вопросы исследования

<i>Вопрос исследования</i>	<i>Детализация исследования</i>
Почему руководителю образовательного учреждения необходимо уделять внимание развитию и формированию мотивации педагогов?	*Каковы психологические закономерности формирования мотивации? *Как управлять процессом формирования и развития мотивации педагогов?
Какие теории и стратегии могут быть взяты за основу развития и формирования мотивации педагогов?	*Как в ходе педагогической деятельности могут формироваться и развиваться новые мотивы? *Как обеспечить поддержку в развитии мотивации каждому педагогу?

Таблица 2. Вопросы и методы исследования

<i>Вопрос исследования</i>	<i>Методы исследования</i>
Почему руководителю образовательного учреждения необходимо уделять внимание развитию и формированию мотивации педагогов?	*реферирование литературы по менеджменту, социально-психологической и педагогической направленности; *изучение педагогической практики, представленной в публикациях и в докладах на МНПК; *интервью;
Какие теории и стратегии могут быть взяты за основу развития и формирования мотивации педагогов?	*анкетирование педагогов; *анализ и систематизация результатов анкетного опроса и интервью; *разработка модели управления формированием и развитием мотивации учителей школы.

Казахстанские исследователи Г.К.Кулмышева, З.К.Орманова, К.О.Джексенбаева, Ж.А.Жунисбекова в процессе изучения характеристик «сильных» и «слабых» учителей, пришли к выводу, что их отличает друг от друга не столько уровень интеллекта, сколько мотивация профессиональной деятельности. [1]. Это обязывает руководителя педагогического коллектива уже на этапе проектирования «Плана развития школы» сформулировать мотивационную политику и практику учителей. Кроме того, для удовлетворения потребностей педагогов в развитии их практики преподавания и взаимодействия с учениками, директор школы должен продумать не только вопросы методической и психологической поддержки, но также ресурсы и бонусы за достижение высоких результатов в качестве обучения.

По мнению исследователей Оспановой Ж.М. и Калгинбаевой Ж.С., без понимания мотивов, которые побуждают педагогов к активности, директору школы будет затруднительно правильно влиять на деятельность коллектива. [2] Следовательно умение диагностировать актуальные потребности педагогов, заинтересовывать их задачами профессионального развития позволит руководителю надолго обеспечить успех в развитии своего образовательного учреждения. Управление мотивацией сотрудников в настоящее время становится актуальным навыком из области менеджмента. Необходимость изучения и учёта мотивации как психологического фактора обусловлена тем, что она является одним из методов управления личностью, воздействия на её потребности и желания в саморазвитии. [3]

В нашем исследовании мы будем опираться на определение Дубровской В.А., в соответствии с которым мотивация - это совокупность внутренних и внешних движущих сил, побуждающих человека к деятельности, которая задаёт границы и формы деятельности и придаёт этой деятельности направленность, ориентированную на достижение определённых целей. [4] Мы принимаем во внимание также тот факт, что мотив сам по себе не является константным, он лишь определяет состояние предрасположенности, готовности действовать определённым образом (сила мотива) в конкретный момент/промежуток времени (устойчивость мотива), его формирование и длительность действия подвержено внешним обстоятельствам и факторам воздействия. Эта особенность требует в процессе внешнего управления мотивацией ведения мониторинга, гибкости, готовности к внесению поправок и изменений в план действий.

В мировой теории и практике управления разработаны и используются несколько теорий мотивации: А.Маслоу, Дэвида Мак Клееланда, Фредерика Гербергера, Л.Портера-Л.Лоулера, теория ожиданий В.Врума; наибольших успехов в разработке теории мотивации достигли Л. С. Выготский и его ученики А. Н. Леонтьев и Б. Ф. Ломов. В нашем исследовании мы будем опираться на «Теорию Z», разработанную американским профессором У.Оучи, так как в ней присутствует обоснование коллективистских принципов мотивации. [5]. Данная теория предусматривает создание обстановки доверительности, атмосферы общей ответственности за результат работы, она требует постоянного внимания руководства к педагогам, максимально частых контактов.

Мы предполагаем, что содействие формированию и развитию мотивации учителей со стороны директора школы будет способствовать их прогрессу. Любой педагогический коллектив, по мнению К.М.Ушакова, обладает двумя типами капитала: человеческим и социальным. Общий человеческий капитал определяется суммой индивидуальных компетенций каждого учителя, которые постоянно совершенствуются. Социальный капитал образуется благодаря взаимообучению, доступу к ресурсам коллег, их знаниям, опыту, авторитету. Чем больше социальных связей у учителя, тем больше возможностей перед ним открывается. Учителя, соединённые такими связями, образуют группы. Способность добровольно объединяться в устойчивые группы для решения возникающих проблем, собственно, и есть признак развития социального капитала в школе.[6]

В качестве основных подходов к управлению формированием и развитием мотивации мы выбрали акмеологические стратегии, поскольку они позволят наблюдать прогресс учителей, то есть поступательное движение к лучшему, более сложному, совершенному в направлении выбранных целей. [7] Акмеологический подход имеет возможность реализовать сам механизм превращения цели в мотив. Суть этого механизма состоит в том, что цель, ранее побуждаемая к её достижению каким-либо мотивом, со временем приобретает самостоятельную побудительную силу, то есть становится мотивом. Представим сказанное в виде рисунка (рис.1)

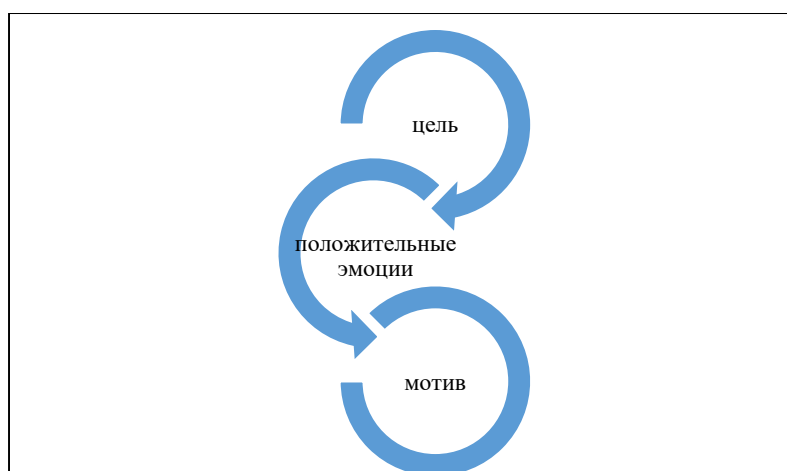

Рис. 1. Механизм преобразования цели в мотив

Психологи Ю.Б.Гиппенрейтер и Н.Д.Творогова подчёркивают, что превращение цели в мотив может произойти, только если накапливаются положительные эмоции, связанные с достижением цели. Положительные эмоции, накапливаясь, выступают в роли своеобразных «мостиков», которые связывают цель и мотив. [8.] Если учитель в процессе выполнения деятельности получает удовлетворение непосредственно от своих действий, от своего поведения, то мотив можно считать внутренним.

При построении модели деятельности директора школы по управлению формированием и развитием мотивации учителей мы выделили три этапа (таблица 3), определили их задачи и дифференцировали стратегии поддержки коллектива со стороны директора школы, которые обеспечивают благоприятный эмоциональный фон в работе.

Таблица 3. Модель управления развитием мотивации учителей

<i>Задачи этапа</i>	<i>Стратегии поддержки со стороны директора</i>
1) Организационно-мотивационный этап	
*Определение учителями личных целей профессионального развития; *Распределение учителей по сети творческих групп (исследование урока, исследование практики), менторских пар; *Определение области изменений профессиональной позиции педагогов к содержанию собственной профессиональной деятельности.	* Доступность для учителей в режиме реального времени: поддерживать политику открытых дверей и оставаться на виду: - крайне важно сохранять расслабленное поведение и присутствовать в текущем разговоре; -выходить в здание и сохранять концентрацию во время общения.
2) Основной (развивающий) этап	
*Вовлечение педагогического коллектива школы (на разных уровнях) в инновационную деятельность по реализации актуальных личных целей профессионального развития.	* Выражение признательности учителям за их преданность делу и трудолюбие; *Использование их опыта в качестве примера для других; *Умение прислушиваться к мнению учителя; *Признание их точек зрения; *Предоставление учителям дополнительного времени для работы.
3) Диагностико-коррекционный этап	
*Осуществление итоговой диагностики развития мотивации педагогов; *Оценка и анализ уровня сформированности и развития мотивации педагогов; *Внесение корректив в учебно-воспитательный процесс школы.	*Награждение учителей; * Поддержка их идей; *Расширение сильных сторон каждого учителя. *Предоставление времени и поддержки учителям для совместной работы в команде.

В результате проведённого исследования мы можем сделать ряд выводов:

- опираясь на механизм формирования мотивации, можно управлять этим процессом извне, при условии создания благоприятных организационно- психологических условий для сотрудничества учителей;

- все усилия команды школьных лидеров по вовлечению учителя в профессиональное сотрудничество могут не увенчаться успехом, если в коллективе не удастся создать атмосферу доверия;
- для трансформации целей образовательного учреждения во внутренние мотивы учителей руководителю школы необходимо использовать инструменты, позволяющие поддерживать благоприятный социально-психологический климат в коллективе.

Таким образом, поддержание мотивации учителей к развитию является сложной управленческой задачей. Однако мотивированные педагоги имеют большое значение, отвечают интересам учеников и учебного заведения. Мотивированные учителя с меньшей вероятностью будут считать свою работу обузой и готовы приложить дополнительные усилия, чтобы помочь своим ученикам добиться успеха. Поэтому одним из приоритетов в работе руководителя школы должна стать забота о создании благоприятных организационно-психологических условий для формирования устойчивой внутренней мотивации учителей.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Кулмышева Г.К., Орманова З.К., Джексенбаева К.О., Жунисбекова Ж.А.. Мотивационная сфера педагога как фактор успеха педагогической деятельности//Международный журнал экспериментального образования.-2015.-№12-2
2. Оспанова Ж.М., Калгинбаева Ж.С. Школьный тренер: обучение и мотивирование учителей. –Нур-Султан, АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы», библиотека «Центра педагогического мастерства», 2019.- 42 с.
3. Менгазиева Л.Н. Мотивация профессионального развития педагогов как средство повышения эффективности деятельности образовательного учреждения.-Перьмь, Прикамский социальный институт.- 2012
4. Дубровская В.А. Мотивация персонала: метод. рекомендации./ сост. В.А.Дубровская.- Кемерово. Изд-во КРИПК и ПРО, 2009.- 51с.
5. Кузьмин А., Высоковская Е. Методы менеджмента качества.//РИА «Стандарты и качество», 2021
6. Ушаков К.М. Как мы управляем организацией? Народное образование №9-10, 2017 с.67-73
7. Лукьянова М.И. Матюшин М.Н. Организационно-педагогические условия реализации акмеологической стратегии управления профессионально-личностным развитием педагога. // Современные проблемы науки и образования. –2014.–№6.;URL: <https://science-education.ru/ru/article/view?id=15300>
8. Творогова Н.Д. Практикум по психологии: социальная психология.- Москва, МИА, 1997

УДК 727.058

О НЕКОТОРЫХ АСПЕКТАХ ПРОЕКТИРОВАНИЯ ИНТЕРЬЕРА РЕКРЕАЦИИ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЫ XXI В.

¹Андреев Алексей Сергеевич, ²Романова Лариса Александровна

¹ФГБОУ ВО «ЛГПУ», ФМХО имени Джульетты Якубович,
 кафедра художественного образования, преподаватель

²ГУК ЛНР «Луганский художественный музей», заведующий научно-исследовательского
 отдела реставрации и охраны памятников культуры
 Луганск, Россия

***Аннотация:** Статья содержит описание целостного подхода к проектированию предметно-пространственной среды, отвечающего актуальным проблемам общеобразовательной школы XXI в. Рассмотрены некоторые аспекты дизайн-проектирования интерьера рекреации школы для детей младшего школьного возраста.*

***Ключевые слова:** актуальные проблемы общеобразовательной школы XXI в.; целостный подход к созданию новой модели школы; дизайн-проектирование; предметно-пространственная среда.*

Среди ряда актуальных проблем общеобразовательной школы XXI в. одной из центральных является модернизация образования, связанного с глубинными трансформациями, меняющими облик цивилизации в целом.

Приоритетным направлением модернизации образования современной школы является достижение нового качества общего образования. Рабочей группой Государственного совета РФ по вопросам реформы образования были определены основные проблемы, присущие традиционной модели всех ступеней массовой общеобразовательной школы. Так, для начальной школы таковыми являются: неудовлетворительный уровень здоровья и эмоционального благополучия детей; утрата ими положительного самоощущения, открытости окружающему миру; снижение творческого потенциала детей [2].

К сожалению, сегодня в небольших городах нашей страны наблюдается ряд несоответствий между однообразным и безликим дизайном интерьеров общеобразовательных школ, построенных в начале XXI в. и гораздо раньше и дизайном интерьеров современных образовательных учреждений, отвечающих различным потребностям подрастающего поколения.

Проблема повсеместной реализации лично и развивающей ориентированной целостной парадигмы начального образования во всех общеобразовательных учреждениях нашей страны требует от дизайнеров создания современной предметно-пространственной среды, стимулирующей коммуникативную, игровую, познавательную, физическую и другие виды активности детей, отвечающей их возрастной специфике, позволяющей ребенку с интересом находиться в школе в общении и дискуссиях в учебное и вне учебное время [4].

Одним из аспектов устранения этой проблемы является разработка проектов для общеобразовательных учреждений, интерьеры которых нуждаются в новом дизайнерском решении. Концептуальное решение современного архитектурного пространства школьных зданий должно осуществляться креативно и с учетом прогностического подхода к дизайн-проектированию, отвечающему проблемам адаптации учащихся к быстро меняющимся и прогрессирующим педагогическим требованиям.

Важным аспектом в дизайн-проектировании архитектурного пространства учебного заведения является закрепление и выделение школьных процессов. Это позволяет педагогам трансформировать единое внутреннее пространство школы в различных целях, т.е. делать его многофункциональным.

Модернизация интерьера здания школы, отвечающего государственным стандартам современных учебных заведений, способствует более продуктивному осуществлению деятельности в области новых оздоровительных технологий, а также их универсальному использованию в учебное время и во время внешкольных занятий.

Внеурочная работа с детьми младшего школьного возраста может и должна проводиться не только в классах, но и в рекреациях школы и иметь равное значение с урочной работой. Это требует от дизайнера-проектировщика научного подхода к проектированию архитектурной среды учебного заведения [3, с. 23].

Проблемой проектирования интерьеров учебных заведений занимались Б.М. Нещумова, В.Н. Шихеева, Т.И. Наливин, В.В. Корешкова, П.Г. Демчева, А.И. Ковешникова, А.Г. Гангардт, В.Г. Кулакова, В.В. Сидоренко, Т.В. Ганова, В.В. Пучкова, Н.Н. Пучкова и др.

П.Г. Демчев, Г.В. Черемных рассматривали закономерности оформления школьных интерьеров, экстерьеров, зон отдыха детей, освещали различные вопросы художественного оформления школы, раскрывали специфику его воздействия на развитие школьников [1, с. 3-4].

Лебедев А. поднимает вопросы оформления пространства современной школы, которое должно отвечать инновационным решениям проектных задач и способствовать созданию комфортной эстетически организованной, многофункциональной предметно-пространственной среды.

Креативная идея нашего проекта интерьера рекреации школы для детей младшего школьного возраста заключается в следующем:

1) интерьер рекреации должен способствовать физическому развитию, эстетическому воспитанию, коммуникативному общению и развитию уникальных качеств ребенка;

2) конструктивные особенности его должны отвечать стоящим на повестке дня требованиям, предъявляемым к художественной обработке различных материалов;

3) композиционная организация внутреннего пространства должна соответствовать принципам дизайна в области проектирования интерьеров общеобразовательных учреждений.

Перечислим эти принципы:

- 1) принцип разнo объемного учебного пространства;
- 2) принцип трансформации и мобильности;
- 3) принцип работы с малой группой (Рис.1);
- 4) принцип формирования информационной зоны;
- 5) принцип социализации [3, с. 18];
- 6) принцип активного отдыха;
- 7) принцип шаговой доступности;
- 8) принцип дифференциации различных возрастных групп;
- 9) принцип создания приватного пространства.

К принципам создания эстетической среды относятся:

- 1) принцип разнo масштабности пространства;
- 2) принцип ритмического пространства;
- 3) принцип включения природной среды (Рис. 1,2);
- 4) принцип уникальности каждой школы;
- 5) принцип колористической гармонии (Рис.1), [3, с. 17-20].

Шайхлисламов А.Х. выделяет следующие принципы проектирования интерьеров:

- 1) принцип настроения;
- 2) принцип точки;
- 3) принцип независимого объема;
- 4) принцип эксперимента;
- 5) принцип линии движения;
- 6) принцип акцента;
- 7) принцип зеро [4, с. 53-54; 5, с. 339-342].

Таким образом, наш дизайн-проект интерьера рекреации общеобразовательной школы базируется на принципах организации предметно-пространственной среды, имеет единое стилевое решение, является инновационным, многофункциональным и отвечает решению проблемы целостного подхода к созданию новой модели школы.

Использованные в дизайн-проектировании художественно-конструктивные ресурсы оформления рекреации здания школы, современные материалы, технологии их обработки и цифровые технологии проектирования позволяют стимулировать у детей коммуникативную, игровую и познавательную функции.

Современный комплексный подход к дизайн-проектированию предметно-пространственной среды общеобразовательного заведения способствует воспитанию социально ответственной личности, проявлению у неё уникальных качеств.

Проблема, поднятая нами, не является исчерпанной и требует дальнейшей разработки.

Рис. 1 Видовая визуализация интерьера рекреации

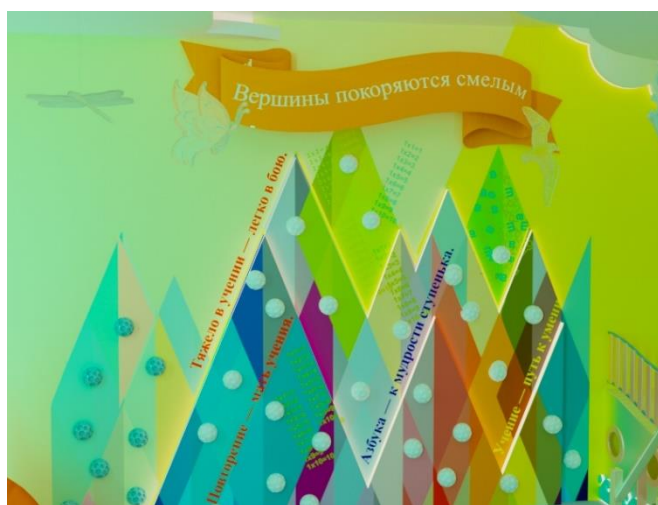

Рис.2 Детский скаладром «Гора знаний»

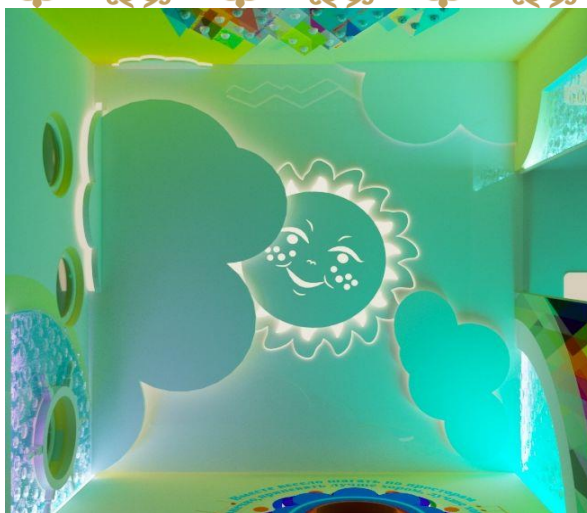

Рис.3 Видовая визуализация потолка рекреации

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Демчев П.Г., Черемных Г.В. Художественное оформление в школе: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений/ П.Г. Демчев, Г.В. Черемных. — М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2004. — 208 с. ил.: ил.
2. Министерство образования Российской Федерации. Основы современной образовательной политики России. Известия вузов. северо-кавказский регион. Общественные науки. 2011. № 6142 (стратегические тезисы). [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://ps.1sept.ru/article.php?ID=200104603&ysclid=lmf87zufeh761627610> — Загл. с экрана. — Дата обращения: 12.09.2023
3. Позняк С.В. Архитектурно-планировочная организация школьного здания в условиях информационного общества (на примере Самары). Автореф. Дисс. канд архитектуры. — Нижний Новгород. — 2009.
4. Шайхлисламов А.Х. Практическое пособие по дисциплине «Проектирование в дизайне»: Учебное пособие для студентов, обучающихся по направлению подготовки 051000.62 Профессионального обучения (по отраслям) профиль – «Декоративно-прикладное искусство и дизайн»/А.Х. Шайхлисламов. — Елабуга. Центр оперативной печати «АБАК», 2020. — 110 с.
5. Руководство по оформлению школ. Рекомендации по оформлению интерьера, графических материалов и навигационных элементов. Пилотная версия [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://img.artlebedev.ru/schools/schools-guidelines.pdf>. — Загл. с экрана. — Дата обращения: 12.09.2023

СОДЕРЖАНИЕ
CONTENT

ТУХМЕТОВА ГУЛНУР АРДАКОВНА (ӨСКЕМЕН, ҚАЗАҚСТАН) БІЛІМ БЕРУ ПРОЦЕСІНДЕ ЭЛЕКТРОНДЫҚ БІЛІМ БЕРУ РЕСУРСЫН ПАЙДАЛАНУ	3
¹АБИЛЬМАЖИНОВА БАЛДЫРҒАН ЖОЛАМАНОВНА, ²КОЛУМБАЕВА ЗАУРЕШ ЕРМЕКОВНА (КӨКШЕТАУ, ҚАЗАҚСТАН)¹, (АСТАНА, ҚАЗАҚСТАН)² ҚАЗАҚ ТІЛІН МУЛЬТИМЕДИА ТЕХНОЛОГИЯСЫ БОЙЫНША ОҚЫТУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ.....	5
АДАМОВА МАНАРА ЕЛЕКЕНОВНА, ЖИЕНБАЕВА САЙРАШ НАҒАШЫБАЕВНА, САҒАЛИЕВА ЖАНАР КАУКЕРБЕКОВНА (АСТАНА, ҚАЗАҚСТАН) МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ТІЛІН ДАМУДАҒЫ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ.....	9
МИНБАЕВА САРИЯ, НУРЖАНОВА БАХЫТ КАЛМУКАНОВНА, АЙТУГАНОВА АЛИЯ НУРКЕНОВНА (АЛМАТЫ, ҚАЗАХСТАН) РАЗВИТИЕ НАВЫКОВ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ ПРИ ОБУЧЕНИИ РУССКОМУ ЯЗЫКУ	13
МЫРЗАБАЕВА БАЛЖАН ӘДІЛХАНҚЫЗЫ (ТАРАЗ, ҚАЗАҚСТАН) БАСТАУЫШ СЫНЫПТА ЕРТЕГІЛЕРДІ ЖҮЙЕЛІ ТҮРДЕ ОҚЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	16
САРЫПБЕК ҚЫМБАТ МОЛДАШБЕКҚЫЗЫ (ТАРАЗ, ҚАЗАҚСТАН) БАСТАУЫШ СЫНЫПТА СЫН ТҮРҒЫСЫНАН ОЙЛАУ ТЕХНОЛОГИЯСЫ – БІЛІМ БЕРУДІҢ САПАСЫН АРТТЫРУДАҒЫ ТИІМДІ ЖОБА	19
АБАЕВА НУРСАУЛЕ АРСЕНҚЫЗЫ (АЛМАТЫ, ҚАЗАҚСТАН) ЕКІ АЙНЫМАЛЫСЫ БАР ТЕНДЕУ ЖӘНЕ ТЕНДЕУЛЕР ЖҮЙЕСІН ШЕШУДЕ ЕЖЕЛГІ ЕСЕПТЕР ШЫҒАРУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫНЫҢ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ	23
МЫҚТЫБЕКҚЫЗЫ ГУЛНУР (ШЫМКЕНТ, ҚАЗАҚСТАН) ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДЕГІ БЕЛСЕНДІ ОҚЫТУ ӘДІСТЕРІНІҢ НЕГІЗГІ ТҮРЛЕРІ ЖӘНЕ НАҚТЫ ПРИНЦИПТЕРІ	26
АБДУКАРИМОВА АРУЖАН ЮСУПОВНА (ТАРАЗ, ҚАЗАҚСТАН) «ҮЗДІКСІЗ БІЛІМ БЕРУДЕГІ БАСТАУЫШ СЫНЫПТА ОҚЫТЫЛАТЫН ЕРТЕГІ ТҮРЛЕРІНІҢ ЗЕРТТЕЛУ АЛҒЫШАРТТАРЫ	30
РЫСБЕК САНДУҒАШ АҚЫЛҚЫЗЫ (ӨСКЕМЕН, ҚАЗАҚСТАН) ДЕНГЕЙЛІК ДИФФЕРЕНЦИЯ ЖАҒДАЙЫНДА ПӘНАРАЛЫҚ БАЙЛАНЫСТАРДЫ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ ПРОБЛЕМАСЫНЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ	34
ХАЛМУРАДОВ ТОЛИБ НАФАСОВИЧ, АЛЛАНАЗАРОВ МАДРАХИМ АТАНАЗАРОВИЧ (ТОШКЕНТ, ҰЗБЕКИСТОН) БҰЛАЖАК АГРОМУХАНДИСЛАРНИНГ ИЖОДИЙ ФИКРЛАШ ҚОБИЛИЯТЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ	37
НӘСІР ЛАЗАТ (ТАЛДЫҚОРҒАН, ҚАЗАҚСТАН) БОЛАШАҚ МАТЕМАТИКА ПӘНІ МҰҒАЛІМДЕРІНЕ ОҚУШЫ ЖЕТІСТІГІН БАҒАЛАУДЫ «ЭЛЕМЕНТАР МАТЕМАТИКА» САБАҒЫМЕН ҰШТАСТЫРА ОТЫРЫП ОҚЫТУ	41
КУДАС Д., СУГРАЛИНОВА Б.А. (ПАВЛОДАР, ҚАЗАҚСТАН) МӘСЕЛЕЛІК ОҚЫТУ 12 СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ТАЛДАУ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУДА ҚАЛАЙ ӨСЕР ЕТЕДІ?	45
МУҚУМОВА Д.И., ТЕМИРОВА З.И., Ш.А.РИЗАЕВА (ТАШКЕНТ, УЗБЕКИСТАН) “УЛУЧШЕНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ УСЛОВИЙ ДЛЯ ПОВЫШЕНИЯ ТВОРЧЕСТВА СТУДЕНТОВ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ”	47

АЛТАЙБАЕВА ШОЛПАН ЮСИПБАЕВНА (АЛМАТЫ, КАЗАХСТАН) ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ ВОКАЛИСТОВ В СИСТЕМЕ ВЫСШЕГО МУЗЫКАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ	51
ПОЗДЕЕВА ТАТАЬЯНА ВАСИЛЬЕВНА (МИНСК, РЕСПУБЛИКА БЕЛАРУСЬ) ОСОБЕННОСТИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩЕГО СПЕЦИАЛИСТА ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ	55
ГАРОХОВИК ВЕРОНИКА НИКОЛАЕВНА, ПОЗДЕЕВА ТАТАЬЯНА ВАСИЛЬЕВНА (МИНСК, РЕСПУБЛИКА БЕЛАРУСЬ) ЭКСПЕРИМЕНТИРОВАНИЕ КАК СРЕДСТВО РАЗВИТИЯ САМОСТОЯТЕЛЬНОСТИ У ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА	59
РУДЬ ОЛЬГА ПЕТРОВНА (МИНСК, РЕСПУБЛИКА БЕЛАРУСЬ) ОСОБЕННОСТИ ВОСПИТАНИЯ ОСНОВ ПАТРИОТИЗМА У ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА ПОСРЕДСТВОМ ИГРЫ	62
ГАПУОВА БИБИГУЛЬ БАХТИГАЛИЕВНА (УРАЛЬСК, КАЗАХСТАН) КАК ДИРЕКТОР ШКОЛЫ МОЖЕТ СОДЕЙСТВОВАТЬ ФОРМИРОВАНИЮ И РАЗВИТИЮ МОТИВАЦИИ УЧИТЕЛЕЙ?	69
АНДРЕЕВ АЛЕКСЕЙ СЕРГЕЕВИЧ, РОМАНОВА ЛАРИСА АЛЕКСАНДРОВНА (ЛУГАНСК, РОССИЯ) О НЕКОТОРЫХ АСПЕКТАХ ПРОЕКТИРОВАНИЯ ИНТЕРЬЕРА РЕКРЕАЦИИ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЫ XXI В.	71

Научное издание

МАТЕРИАЛЫ
Международного научно-методического
журнала
**«GLOBAL SCIENCE AND INNOVATIONS 2023:
CENTRAL ASIA»**

Сборник научных статей
Ответственный редактор – Е. Абиев
Технический редактор – Е. Ешим

Подписано в печать 20.09.2023
Формат 190x270. Бумага офсетная. Печать СР
Усл. печ. л. 25 п.л. Тираж 10 экз.